

Нове Младеновски

ИЗМЕШАНИ СВЕТОВИ

**Нове Младеновски
ИЗМЕШАНИ СВЕТОВИ**

МАКЕДОНИКА
лиџера

E-mail: makedoniklitera@yahoo.com

© Сите права за ова издание се заштитени со закон. Забрането е копирање, умножување и објавување на делови или на целото издание во печатени и електронски медиуми или за друг вид јавна употреба или изведба без согласност на издавачот или на авторот.

Нове Младеновски

**ИЗМЕШАНИ
СВЕТОВИ**

МАКЕДОНИЈА
литера

Скопје, 2011

Наместо белешка за авторот

Знам од која сум.
Ми кажала таа и од кога сум.

Знам од каде сум.
Знам и каде сум.

Не знам зошто сум.
Не знам зошто сме биле.
Не знам зошто ќе продолжиме да бидеме тоа што сме.

Авијорои, Мелбурн 2008

1. Приказна за старомодните хуманоиди

Една мала софтверска компанија лоцирана некаде во Јужна Апорве на планетата Ајмез побарала дозвола да регистрира две имиња (**Trade Marks**¹) на работи – хуманоиди **Мн**TM и **Ма**TM. Надлежната планетарна институција за регистрации, откако по детална проверка низ глобалната компјутерска база на податоци, не ги пронајде кратенките **Мн** и **Ма**, ја одобри регистрацијата. Така, Компанијата стекна ексклузивно право на користење на овие два термина кои станаа **Мн**[®] и **Ма**[®] – регистрирани.

Вработените во Компанијата беа среќни со регистрираните трговски марки. „Ете, иако сме мала компанија, сепак и ние имаме нешто да му понудиме на светот“ – си велеа тие. По добивањето на регистрацијата, неколкумина искусни инженери сериозно се зафатија со работа. Имаа желба да направат најдобри хуманоиди на планетата. Со месеци собираа литература, читаа, планираа, пресметуваа, дизајнираа, цртаа... Лабораторијата ја наполнија со најсовремени електронски делови и со најбрзи компјутери.

¹ Trade mark is a useful tool in the world of marketing to distinguish your goods and services from those of others. It can indicate to the purchaser who the manufacturer is or the quality of the goods, for instance, Levi Strauss jeans.

Како што одминуваше времето на менаџментот сè повеќе му стануваше јасно дека Компанијата нема ниту развојни капацитети ниту доволно пари за таков амбициозен проект. Деловите беа скапи, работа имаше премногу, задачите беа сложени, а времето како да леташе.

Полека, полека, молкум, проектот беше ставен во мирување. И покрај тоа, вработените останаа горди на двете регистрирани имиња, а инженерите преку недовршениот проект многу научија за роботите. По подолго анализирање и планирање, развојната стратегија на Компанијата конечно беше усогласена. Компанијата ќе се специјализира за развој на Neuro Control Software, а подоцна, кога ќе има доволно финансиски средства, ќе продолжи со равојот на двата типа регистрирани работи.

По некое време, проектот беше скоро заборавен, кога на регионалниот пазар се случија економски нестабилности. Силната економска рецесија предизвика пад на производството на целата планета. Многу подзаборавени и застарени производи почнаа да испливуваат на глобалниот пазар. На пазарот, во непосредна близина на Компанијата, однекаде се појавија неколку милиони застарени работи – хуманоиди кои, на општо изненадување, го имаа истото име **Мн** и признаваа робот **Ма** како еден вид мајка.

Сите се изненадија кога во Компанијата се рашири веста за старите работи. Се прашуваа како може некој да си дозволи да ги употребува термините **Ма** и **Мн** кога само Компанијата го има ексклузивното право на тоа. Инженерите беа посебно зачудени. Тие добро знаеја колку е тешко да се дизајнира робот дури и со најсовре-

мена технологија, а ете, се покажа дека слични работи – хуманоиди постоеле уште многу порано. Нивното изненадување беше уште поголемо кога успеаја да сретнат неколку од нив и да ги анализираат одблиску. Се покажа дека старите модели **Mn** работи функционираат доста добро. Дури и на необјаснив начин се самоодржуваат во исправна состојба. Во извршната меморија роботите имаа невообичаено стара (античка) верзија на Neuro Control Software чиј изворен компјутерски код бил одамна изгубен. Шифрата за влегување во сервисен и Set Up код никој не ја знаеше. Роботите – хуманоиди во меморијата го имаа само кодираниот извршен ('**Mcdn.exe**') фајл. Не постоеше никаква интерференција (**cross talking**) помеѓу софтверот на **Mn** хуманоидите со најновите софтверски пакети, со кои беа опремени модерните работи. Со други зборови, тие беа безопасни, пријателски настроени хуманоиди.

Појавувањето на **Mn** роботите – хуманоиди предизвика збунетост на планетарниот пазар. Малата компанија, како носител на регистрираните термини **Mn®** и **Ma®**, воопшто не помислуваше да се откаже од ексклузивноста врз нив. Сериозно почна да се размислува за преземање конкретни мерки за заштита на признаената ексклузивност. Во игра беа две опции за дејствување – хардверска и софтверска.

Хардверската (радикална) опција предвидуваше уништување на сите стари хуманоиди – работи со името **Mn** или пак нивно присилно повлекување од глобалниот пазар и рециклирање.

Софтверската опција (ја сметаа за малку похумана) даваше повеќе можности. На пример:

– Да бидат фатени сите **Мн** хуманоиди и да им се замени меморискиот чип со чип што го содржи најновиот компаниски Neuro Softver, а потоа да бидат признаени (препознаени) како да се направени во Компанијата под заштитеното име **Мн®**.

– Да се подмитат некои од нив со цел доброволно да си го сменат меморискиот чип, за потоа тие да ги наговорот останатите да го направат истото.

– Да се испрати јавен повик до сите **Мн** хуманоиди доброволно да го прифатат најновиот софтвер што им го нудеше Компанијата.

Компанијата нудеше Neuro Control Robotic Software, што навистина беше последен збор на полето на програмирањето. Беше пишуван за нанотехнолошката ера која надоаѓаше, опремен со безжичен интернет, Profi Bus протокол, специјални функции за далечинска контрола, Виста оперативен систем и бројни други интересни функции. Во Компанијата посебно беа горди на најновата преработена електронска верзија од регионалната историја. Според мислењето на софтверскиот тим, таков интегрален софтверски пакет би требало да биде сон за кој било робот – хуманоид на планетата.

Застарените **Мн** хуманоиди беа концентрирани главно во блискиот регион на седиштето на Компанијата, а во помал број беа распрскани низ целата планета. Беше очигледно дека опцијата за фаќање на сите **Мн** и нивно рециклирање’ технички е неизводливо. Затоа, Компанијата се одлучи за примена на поблаги мерки.

Почна со добро осмислен јавен повик пласиран преку Интернет, преку сите глобални весници, преку најпознатите филмски куќи, преку глобалните исто-

риски списанија и преку глобалната телевизија. Порака-та гласеше: „Се повикуваат сите нерегистрирани **Мн** работи – хуманоиди да се пријават во Компанијата за промена на системскиот чип или пак да ја пријават адресата на која Компанијата ќе го испрати новиот чип. Замената на чипот е едноставна по принципот plug and play. Дури, вие **Мн** хуманоиди може самите еден на друг да си го смените стариот чип. Бенефициите и наградите што ви следуваат детално се опишани во новиот чип.“

Работи како работи, не искажаа никаков интерес кон понудата од Компанијата. Тие продолжуваа да си функционираат на стариот начин.

Во Компанијата почна да завладува голема загриженост. Беше јасно дека нема да биде лесно да се излезе на крај со непослушните хуманоиди. Набргу беше одлучено во пораката да се додаде понуда за бесплатни нови резервни делови за секој робот што ќе се пријави за регистрирање. За новите делови Компанијата подготви убави кратки брошури во кои се нагласуваше дека новите делови се подобри од оригиналните со кои беа опремени роботите.

Глобалното трговско тело (ГТТ) овој уникатен случај го третираше како локален трговски проблем. Во Компанијата завладеа немоќ и разочарување. Единствениот излез беше да се побара помош од Глобалното трговско тело, иако тоа не се занимаваше со проблеми од локалната трговија. Во официјалното барање Компанијата ги образложи своите мотиви за задолжително регистрирање на **Мн** роботите – хуманоиди. Од ГТТ се бараше прекинување на снабдувањето со гориво и суровини за производство на резервни делови на терито-

ријата низ која беа распространети нерегистрираните **Мн**. Во управниот одбор на Компанијата се веруваше дека, ако им се отежни репродукцијата, хуманоидите ќе сфатат дека немаат иднина и ќе прифатат еден вид надворешно управување.

Во меѓувреме, независна програмерска група од Компанијата, во рамките на ГТТ, би подготвила програми за автоматско доделување ново име за секој робот поединечно. Истото тело би вршело надгледување на замената на старите чипови со нови произведени во Компанијата со насниман компаниски Neuro Software.

Проблемот со роботите самиот по себе почна да предизвикува нестабилност дури и на светскиот пазар. Компанијата сè повеќе инсистираше на помош од ГТТ. Иако прилично сомнително гледаа на поводите на Компанијата, луѓето што ја воде светската трговија, сепак, се согласија за преземање радикални мерки – организирано насилно репрограмирање. Исклучувајќи ги специјализираните трговски и правни журнари, глобалната јавност покажа многу мало интересирање за овој необичен спор. Обичните луѓе не знаеја ништо за законите за регистрирање на трговски марки.

Во Компанијата забрзано се правеа последните технички подготовки и завршно тестирање на новиот софтвер. Се чинеше дека судбината на **Мн** хуманоидите е запечатена.

Приказната за непослушните **Мн** и нивната **Ма** овде и ќе завршеше ако Сеопштиот Творец немаше свои планови. Суштествата што тој ги имаше креирано, наречени луѓе, од генерација на генерација го губеа чувството за правда, за реалност и за поредок. Си размислуваше

Тој на кој начин да ги запре тие ретроградни процеси – како да ги натера тие самите да се свестат за погрешниот пат? И си рече: „Ке ги направам **Мн** роботите луѓе и ќе оставам врз нив останатите да ги применуваат своите неправдини. Кога ќе се истрошат неправдите човечноста пак ќе превладеа на планетата Ајмез.“

И така направи Тој. Ги стори сите **Мн** работи луѓе и им додели татковина која ја нарече **МК**.

Во тој момент, некогаш безначајната софтверска компанија веќе беше израсната во респектиран ‘играч’ на глобалниот пазар за информатичка технологија. Паралелно со традиционално силниот софтверски тим за Neuro Control Software, на големо функционираше уште посилен тим за генетско истражување. Некои од најдобрите икспорве генетичари работеа на перспективни проекти од областа на генетскиот инженеринг – програмирано негување на човечки органи во Компанијата по договор за дело за големи пари.

Во одделението за применета електроника видливо растеа амбициите за рестартирање на проектот за производство на хуманоиди под регистрираните имиња. Никој во Компанијата не беше во дилема. Глобалните закони за заштитени имиња на производите во овој случај мораше да се применат и врз **Мн** луѓето. Нивното име **Мн** и нивната татковина **Ма** се во колизија со компаниските **Мн**[®] и **Ма**[®].

И така, приказната за застарените непослушни работи – хуманоиди прерасна во приказана за луѓето **Мн** од земјата **Ма**. Предметот (спорот) со Компанијата од Глобалното трговско тело беше префрлен во Глобално-

то собрание. Поради своето име, **Мн** луѓето станаа глобален политички проблем. Некогаш незаинтересираните работи хуманоиди сега станаа свесни и исплашени за својата човечка судбина што им ја одреди Творецот.

Во наредните неколку години софтверската компанија продолжи со забрзано ескалирање на проблемот со **Мн** луѓето. Не жалејќи ни пари ни капацитети, полека но сигурно ја туркаше својата „вистина“ пред планетарната јавност. Глобалното собрание не можеше повеќе да го игнорира проблемот. Така дојде до

2. Големата претстава

Во големото и модерно телевизиско студио, со 140 избрани претставници од сите држави на планетата Ајмез, сè беше подготвено за почеток на најпопуларната ТВ-емисија „Последна пресуда“. Во средината беше поставена голема тркалезна маса. Покрај масата беа седнати четворица самоуверени адвокати кои го претставуваа TMНосителот. Никој од нив досега немаше изгубено ниту еден судски процес. Пред секого имаше по еден куп уредно наредени документи. Од спротивната страна на масата седеше стар, белокош **Мн** претставник на земјата **Ма**. Водителката на емисијата се обидуваше да ја скрие својата загриженост заради преносот во живо. Во студиото не беше истиот господин **Мн** со кого се сретнаа пред еден месец и ги договорија деталите за одвивањето на емисијата, туку некој непознат човек.

Збор добија прво адвокатите што ја застапуваа Компанијата. Неколку часа пред Глобалното собрание и пред ТВ-гледачите тие го презентираа ставот на Компанијата во врска со спорот. По завршувањето на самоуверените излагања на адвокатите, имаше само неколку бледи, куси дискусии од членовите на Глобалното собрание. На крајот збор му беше даден на стариот господин **Мн** да каже нешто во одбрана на името **Ма**.

Господинот **Мн** имаше тешкотии со следењето на официјалниот превод на излагањето. На самиот почеток на претставата, кога ги стави слушалките на главата,

забележа дека преводот е на еден од јазиците од соседните држави. Тој јазик не го разбираше доволно за еден ваков настан. Симултаниот превод од излагањето на адвокатите, преполн со стручни зборови, му беше потполно неразбирлив.

Присутните во студиото се прашуваа што ли ќе каже стариот господин **Мн**. На сите им беше јасно дека тој се нашол во погрешно време и на погрешно место. Меѓутоа, емисијата мораше да оди. Господинот **Мн** и не кажа многу. Всушност прозборе само неколку збора кои на присутните им беа преведени како „без коментар“.

Одговорните во ТВ-режијата беа загрижени за емисијата. Чувствуваа дека нема сè да се одвива според планот и дека со тоа ќе опадне популарноста на емисијата. Сè беше во рацете на белокусиот **Мн** кој не покажуваше знаци на вознемиреност.

Режисерот повторно пушти една од скапо платените реклами за ефикасна современа диета.

По рекламата камерите во студиото беа фокусирани врз водителката. Сè беше подготвено за објавување на финалната историска пресуда за овој необичен спор. Таа полека го отвори пликот што го држеше во рацете. Во студиото владееше напнато исчекување. На парчето хартија беше испишана пресудата за овој „сериозен светски политички проблем“. Пресудата беше финална, без право на жалба.

Конечно – водителката прочита:

„Доброволно преименување на сите **Мн** во **Мн**[®] и на **Ма** во **Ма**[®] или сите **Мн** од овој момент стануваат **безимени**, а нивната држава **Ма** се прогласува за **непостојна**“.

– ‘Господине **Мн**’ – му се обрати водителката – ‘ова е голем момент за вас лично и за сите други **Мн**. Светот ја исчекува вашата одлука. Ние веруваме дека ќе ја напуштите ова свечена сала како среќен човек. Светот ќе ве запамети како прв **Мн** што станал **Мн**[®]. Ве молиме размислете кратко и кажете ни ја вашата одлука.

Црвените светилки на камерите пак се исклучија. Наместо слика од студиото, телевизиските гледачи во тој момент имаа ретка можност да ја видат внатрешноста на најексклузивниот ресторан на врвот на Големата зграда, во кој веќе беше перфектно поставен свечениот ручек за членовите на Глобалното собрание. Традиција е важните одлуки што се донесени во Собранието да се одбележуваат во тој ексклузивен ресторан.

ТВ-прилогот од ресторанот траеше кратко време. Сликата во живо од студиото повторно се појави на ТВ-екраните. Присутните делегати стрпливо ја чекаа одлуката на белокусиот господин **Мн**. Тој очекуваше повик од водителката за да излезе на говорницата и да го прочита одговорот кој му беше даден уште на аеродромот. На дното од телевизиските екрани беше вметнат текст порака за облог од 1.000 \$ на еден од двата одговораи: „доброволно **преименување**“ или „**обезименување**“.

По повикот од водителката, господинот **Мн** стана од столот и почна да пребарува по џебовите. Го бараше писмото – одговор за да го прочита. По подолго претуррање, го извади од внатрешниот џеб на палтото. Сите камери во студиото беа свртени кон него. Во тој момент режисерот го држеше прстот над копчето „play 1“ за пуштање на веќе подготвениот симултан превод во

програмата. Преведувачот зад дебелото стакло со очи му сигнализираше на режисерот дека е подготвен.

Господинот **Мн** полека го одвитка писмото. Наместо да појде кон говорницата, со погледот закован за листот хартија, мирно се спушти во столот. Го остави листот малку понастрана, ширум отворен. Ја спушти главата меѓу дланките со лактите потпрен на масата. Онака, со подзатскриено лице меѓу дланките, со поглед зариен долу, во површината на сиво обоената маса, изгледаше како трагичен јунак од театарска претстава. Во студиото завладеа потполно неприроден молк набиеен со напнатост, а стариот седи, како да е сосема отсутен.

Сцената со стариот, прикажан во прв план, на ТВ-екраните на впечатлив начин ја отсликуваше сериозноста на моментот во кој се најде тој.

Наместо замрзнатата слика, режисерот ја пушти во етерот сликата од камерата фокусирана врз содржината на писмото. Камерманот полека го зумираше неразбирливиот текст, а потоа се префрли на оригиналот. Јасно се гледаше – со дебели букви напишаното ‘self relabing...

Стариот ги тргна дланките и ја исправи главата. Режисерот воздивна со длабоко олеснување само со едно ‘ох, и време беше...’ Стариот пак се појави во прв план на екраните. По неколку мига се загледа во рачниот часовник. Додека сите очекуваа да ја пружи раката кон листот хартија, тој стана и полека, мирно и достоинствено се упати кон излезот од огромната сала...

Режисерот тој ден ама воопшто немаше среќа.

Водителката вцашено го гледаше како излегува. Во режијата завладеа паника. Очигледно нешто не беше во

ред со планираното сценарио. Режисерот нервозно го стисна копчето „реклами“ и на ТВ-екраните повторно се појави рекламата за слабеење... По завршувањето на рекламата, на екраните ширум светот следеше пораката „Преносот се прекинува. ...Крај...“

Воздржувањето на господинот **Мн** да се изјасни во врска со поставеното прашање, присутните членови на Глобалното собрание го протолкуваа како неприфаќање на ‘доброволното **преименување**’.

На гледачите ширум планетата изборот на белокошиот **Мн** им беше повеќе од очигледен – ништо од доброволното **преименување**. Во големата сала членовите на Глобалното собрание немаа избор. Мораа да ги активираат мерките за наметнато ‘**обезименување**’ – нешто што првпат се воведува на Планетата од воспоставувањето на Глобалното собрание па наваму.

3. Средбата на дедо Филип со внукот

Неколку часови подоцна, дежурниот оператор во Центарот на набљудувачкиот систем на најголемиот светски аеродром се изненади кога на еден од екраните го препозна белокусиот **Мн**. Дедото од ТВ-екраните беше седнат во чекалната за трета класа и нешто разговараше со едно момче на околу 25-годишна возраст.

„Чуден ли старец!“ – си прозборе операторот повеќе за себе – „наместо да е сега на незаборавен ручек со светската политичка елита, тој седи во оваа валкана чекална“. Додека си коментираше самиот за себе, на големата електронска табла пред него ја бараше чекалната. Откако ја лоцира просторијата, ја фиксира камерата во правец на дедото и го притисна копчето „RECC²“. Се поднамести во удобниот стол и продолжи да си го пие кафето.

Во скромната чекална разговорот меѓу белокусиот **Мн** и младото момче се одвиваше спонтано и неврзано.

– Дедо, како се снајде од аеродромот до големата зграда? Ти не го знаеш овдешниот јазик, нели?

– Не го знам внучко, а и од каде би го знаел? Имам само четири години основно училиште и тоа завршени на јазикот на последните владетели во **Ма**. Подоцна одвај научив по малку да го читам и пишувам нашиот **Ма** јазик. Кога слета авионот, не знаев каде да одам. Ми

² RECCORDING – снимање.

пријде еден дотеран господин и почна да ми зборува нешто на овдешниот јазик, ама јас не го разбрав. Неколку пати спомна **Ма**. Ми даде знак да појдам со него. Надвор чекаше убава голема лимузина. Возачот беше во црн костум, со очила. Пред и зад лимузината имаше полициски автомобили со запалени сини светла. Си помислив 'Филип, Филип, изгледа си згрешил нешто. Ќе те проголта овој голем свет уште невлезен во него...'

Ми олесна кога слушнав дека возачот зборува по малку 'нашки'. Ми рече да не се плашам оти било сè во ред.

Иако не беше сигурен дека внукот доволно го разбира, тој продолжи да кажува, небаре си зборуваше за себе.

– Се изненадиле со мене. Тие го очекувале Јован, а не некој си непознат старец. По патот ми дадоа едно кусо писменце, горната половина напишана на овдешниот јазик, а долната на 'нашки'. Напишаното ми беше прилично неразбирливо; успеав да разберам само малку.

Подоцна, не долго по моето влегување во големата сала, жагорот престана. Црвените светилки на камерите почнаа да светкаат. Наеднаш сите станаа сериозни. Така почна претставата... Останатото сигурно го виде на телевизија.

– Па и не видов многу, дедо. Учев нешто, а телевизорот ми работеше без тон. Одвреме-навреме ќе фрлеш поглед на екранот, ама си мислев дека е некој филм или некој квиз. Мама малку задоцни од работа. Влезе во мојата соба за, по обичај, да ме праша дали сум вечерал. Одеднаш, го залепи погледот за екранот. „Крис, па овој човек е целиот татко ти. Пушти тон, те молам...“. И го

дадов далечинското без да обратам внимание на лицата на екранот. По неколку минути мама рече: „Крис, па ова е дедо ти од **Ма!** Што ли бара тој на овдешната телевизија?“

Тоа се случуваше во моментот кога водителката го отвораше писмото. Јас сè уште бев убеден дека мајка ми не е во право и дека се работи за некој квиз.

Подоцна успеавме, преку студиото и преку аеродромската информативна служба, да дознаеме за твојот лет назад во **Ма**. Немаше време за да го известиме тато, а на мама ѝ беше незгодно да дојде. Таа никогаш не те сретнала. И така, јас седнав во автомобилот и по неколку часови возење стасав овде.

Навистина дедо, а зошто токму тебе те испратија – вака изнемоштен, стар и очигледно недораснат за таа работа? Мама и тато никогаш не спомнале дека си во тамошната политика.

– Ама каква политика, синко! Има едно учено момче од нашето село кое добро се снајде во нашиот главен град. В село велат дека е важна и разумна личност (VIP³). Татко ти сигурно го помни. Тоа е Јован, сиракот што ние го израснавме. Тој бил избран да допатува овде. Велат дека неколку пати веќе бил овде на преговори со некои луѓе од Глобалното собрание. Патот го откажал во последниот момент. Точно пред два дена, пратеникот од соседното село дојде со двајца полицајци со цип во селото и ми рече дека итно мора да заминам. Патем, во Ицрадавак ми купија нов костум. Оттаму ме однесоа право на авион. Ми рекоа дека сум избран од владата да

³ Very Important Person.

одам на пат, да ја бранам татковината, а останатото ќе ми биде објаснето кога ќе стасам овде.

Кога стасав овде во големата лимузина и го видов напишаното, ми стана јасно зошто нашиот Јован се откажал од патот. Знаеш, синко, кај нас нема некој што не сака да ја види оваа голема, богатата и силна земја. Велат дека многу се зазела за нас во спорот. Јас сум горд што ти ја имаш за своја татковина. Нашиот Јован се откажал од доаѓањето овде само од срам. Тежината на душата што би ја носел по сиот овој циркус, за него би била преголема, а неговата политичка кариера завршена.

– Па, дедо, зар тебе не ти е тешко сега? Од кој било рационален човек доброволното ‘преименување’ ќе беше избрано како помало од двете понудени зла. Ти дедо изгледа не разбираш што ќе се случи со вас во Стариот Крај по ова. Ниедна одлука од Глобалното собрание досега не останала неспроведена. Зар е вредно името за толку несериозно да се однесувате кон себеси? Па тоа не е од Господ дадено?

– Е, синко, никој од нас во **Ма** не знае ниту од кога сме, ниту од каде сме. Твојот прадедо велеше дека сме таму отсекогаш. Во Книгата на Севкупниот Творец името ни е спомнато многупати. Името ни е душата. Името ни е смислата на постоењето. Па дури и твоето име. Ние знаеме дека си крстен како Ристе. Знаеш ли од каде потекнува тоа?

– Не дедо, не знам, ама овде на никој тоа не му е важно.

– Роден си на седми јануари – на денот кога се родил Синот на Творецот. Творецот го испратил својот единствен Син на планетата да им помогне на луѓето, да ги

вразуми. Ама чекај, ти спомна некое друго име пред малку, зар не?

– Крис, дедо. Тоа е истото име кажано на овдешниот јазик.

– Убаво, Крис, ама јас ќе те викам Ристе. Полесно ми е да го изговарам. А како се мајка ти и татко ти? Зар не сакаа да дојдат да ме видат?

– Дедо, мора да ти откријам една тажна вистина што од тебе се крие последниве неколку години. Тие се разведени.

– Како, бре синко! Во нашето пошироко семејство не се памети дека некој се развел. Што им станало?

– Додека немавме пари, живеевме скромно и сè беше убаво. Мама уште учеше, а тато имаше повремена работа. На мама по малку и беше криво што рано се омажила, ама немаше некои посебни проблеми со студирањето. Во текот на нејзиното студирање најмногу време поминував со тато. Таа никогаш немаше доволно време за мене. Подоцна, кога мама доби добро платена работа, се појавија проблеми меѓу нив. Тато никако не можеше да се помири да живее „во нејзината сенка“ – како што велеше тој. Таа имаше работа, го разбираше нашиот свет овде и многу ми помагаше, а тато со време стануваше сè повеќе и повеќе љубоморен. Почна да пие. Едно утро си замина од дома и повеќе не се врати. Сега го посетувам понекогаш. Жал ми е за него, зашто живее како да има камен на душата.

– Е Ристе, татко ти е мојот најмал син. Како момче беше силен и горд, ама пусто, не му се учеше. На прекар в село го викаа Силата. Само скиташе по планината, небаре бараше нешто. Еден ден го снема. Бевме многу

исплашени. Мислевме дека мечките го изеле. По неколку месеци ни стаса писмо во кое ни се пофали дека стасал во Акирема и дека е добар. Оттогаш ни се јавуваше одвреме-навреме. Подолго време се прашував како ли ја нашол мајка ти овде. Подоцна разбравме дека е нашинка и дека нејзините родители потекнуваат од соседното село зад границата, што неодамна ни ја поставија. Тие не се лоша фамилија.

– Ристе, а тебе кој те научи да зборуваш нашки?

– Малку тато, малку мама, а најмногу дедо Сотир. За жал, тој почина пред неколку години. Иако мама е родена овде, старокрајски таа зборува многу добро. Јас не сакам да трошам многу време за да научам да пишувам, ама со зборувањето испаѓам некако на крај.

– Дедо ти Сотир? Затоа малку ти се помешани дијалектите. А што училиште учиш? Вујко ти од нашиот главен град вели дека сте размениле преку компјутер писма и дека си учел нешто важно.

– Јас дедо завршив ЈУНИ.

– А што е тоа ЈУНИ ?

– Па, како што вели мама..., факултет, дедо, факултет.

– Па зошто не почнеш да работиш? Време ти е и да се жениш.

– Не дедо, ќе учам уште некое време, а за женење има време.

– Како, ќе учиш? Па кој те плаќа ако не работиш? Во стариот крај се зборува дека овде учењето е многу скапо...

– Имам, дедо, Фулбрајтова стипендија.

– А кој е тој Фулбрајт? Нашинец ли е?

– Ама, не дедо. Како да ти кажам... Државата ми плаќа...

На дедо Филип му годеше последниот одговор. Беше горд на внукот кој го плаќа најмоќната држава во светот ‘само за да учи‘.

– Тогаш, мора де е нешто многу важно тоа што го учиш?

– Всушност, и не учам. Работам. Поточно, пишувам докторска дисертација.

– Браво, браво Ристе! Ти ќе бидеш првиот лекар од нашата лоза.

– Не лекар, дедо, туку доктор на науки.

– Синко, јас ништо не те разбираам.

– Пишувам дисертација за ретките кристали. Тоа се еден вид камења што земјата љубоморно ги крие на одредени места. Сакам да знам сè за нив. Тато ме заспиваше со приказни од стариот крај, што ти и баба Евдокија сте му ги раскажувале кога бил мал. Уште ја помнам приказната за црвените каменчиња скриени во длабочината на земјата, кои, кога ќе се изнесат на сонце, почнуваат да светат како мали сонца. Приказната за невидливите војници на големиот водач и крал, кои под малите сонца марширале како роботи, исто така ја паметам. Чекај, дедо! Тато ми кажуваше дека си чувал некој стар, скоро распаднат штит, скриен на таванот. Уште ли го изнесуваш пред црквичето за Велигден? Тато велеше дека селаните те сметале за малку чуден.

– Јас сум одбран да бидам чуден, внучко. Озборувањето не ми пречи ни најмалку. За два дена е Велигден. Јас имам сега скоро 80 години. Откако твојот прадедо ми го подари тој стар штит, еве веќе 60 години не сум

пропуштил ни еден Велигден, а да не го однесам во црквичето. Луѓето го почитуваат тоа и секогаш ми оставаат две празни столчиња во првиот ред пред Олтарот. Едно за мене, едно за штитот. Ако задутре не бидам таму, ќе се чудат. Ќе мислат дека сум умрел. Кога погледнав во часовникот пред сите тие луѓе во големата сала, се исплашив дека авионот ќе замине и дека нема да стасам назад за во црквичето. Ех, кога и ти би бил со мене, задутре, да седнеш од мојата десна страна и да го ставиш штитот пред себе. Тогаш и да умрам нема да жалам. Тоа би била најубавата смрт за мене. Имам и други внуци, ама во овој момент најмногу сум горд со тебе.

Голема солза се стркала низ збрчаното лице на дедо Филип, но Крис не го забележа тоа.

– Ајде, дедо и овде старите луѓе често зборуваат за умирање. Мене не ми изгледаш дека си толку лош со здравјето. Тато повеќе ме загрижува. Во последно време се однесува по малку чудно. Кога ќе се напие, почнува да зборува за некој скриен, прастар, напуштен рудник. Зборува за некои тесни тунели, човечки коски, за некои жолти камења. Понекогаш почнува да бега и да се тетерави, онака пијан, цело време вика: „Бабооо..., бабооо, ме отепаа!“. Жал ми е што не можам да му помогнам. Како да се повлече во некој свој внатрешен свет. Докторите велат дека тоа му е од алкохолот. Знаеш, дедо, многу би сакал да го видам родниот крај на татко ми. Во книгите пишува дека во **Ма** карпите геолошки се многу стари. Таму мора да има многу важни природни елементи.

– Па ајде, седни со мене во авион. Таму ќе ти покажам многу работи што ги нема во книгите. По пат и

ќе ми помогнеш. Патувањето трае скоро два дена. Немам со кого муабет да си правам.

– Тоа не е баш така едноставно, дедо. Морам да ја завршам дисертацијата. Поднесов молба за работа во една важна државна институција, па се надевам дека ќе ја добијам. А, по она што го видов на ТВ, не верувам дека воопшто ќе биде можно да се патува во **Ма**. Најверојатно, **Ма** ќе биде избришана од сите GPS карти. И којзнае што уште не. Но, време е за потврдување на резервацијата. Дај ми ги пасошот и билетот да проверам дали е потврден летот.

Службеникот го зеде пасошот, ја отвори првата страница и рутински го помина низ скенерот. Истиот момент од компјутерот се слушна дискретно: биип, биип, биип. Крис знаеше дека нешто не е во ред со пасошот.

– Може да го погледам и билетот, ве молам. Потребна е дополнителна проверка.

Со подотворениот пасош во рацете службеничката се упати кон една застаклена просторија. По неколку минути разговор со господинот во канцеларијата, се врати назад и на Крис му го подаде пасошот со билетот.

– Извинете што малку почекавте. Преку безбедносниот компјутерски систем беа побарани неколку мали исправки. Сега е сè во ред; може да продолжите кон терминалот 5.

Крис го заинтригира коментарот на службеникот во врска со ‘малите промени’. Кога го отвори пасошот на дедо Филип се изненади. Името, презимето и државата беа пречкртани со дупли дебели линии. Под нив пишуваше. Име: непознато, Презиме: непознато, Држа-

ва Сива Зона 356', 878". Беше изненаден од брзината со која глобалниот софтвер за резервации беше дополнет со најновите информации. За неполни четири часа откако дедо Филип ја напушти големата зграда, мерките што ги најави Глобалното собрание веќе беа активирани. Името на неговиот дедо формално повеќе не постои. Стана првиот официјално 'обезимен' **Мн**. Името на државата е сведено на компјутерски код. Во душата чувствуваше горчина додека му го подаваше пасошот на дедо Филип. Меѓутоа ништо не проговори.

Ова му беше првпат да го види деда си. Кога го сретна пред еден час, немаше ни претстава ни некои посебни емоции кон него. Сега се чувствуваше празно, вознемирено, натажено.

4. Крис посакува да патува за Ма

По краткотрајната средба со дедо си, Крис беше премногу зафатен околу завршувањето на докторската теза за да мисли на тој случај. Единствено што знаеше со сигурност беше дека сите телефонски врски со стариот крај се прекинати.

Дури трипати детално го провери секој напишан збор и секоја формула пред да ја испрати конечната верзија на докторската теза до членовите на Комисијата за преглед и верификација. Тогаш му олесна на душата. Легна да спие и спиеше цели 14 часа без прекин.

По испраќањето на тезата, деновите му минуваа бавно и еднолично. Не беше навикнат да живее без прецизни обврски. Знаеше дека проверката на тезата е долг процес. Една вечер, додека пребаруваше нешто на Интернет, на екранот на неговиот компјутер се појави реклама за нови атрактивни туристички дестинации некаде во Апорве. „Пак сум закачил некој вирус“, прокоментира, лутејќи се на себеси. „Се прашувам само зошто толку паметни програмери си го трошат времето на создавање вируси кои само им го отежнуваат животот на останатите корисници на компјутерите?“

Рекламата не можеше да се избрише од мониторот. Карта од Јужна Апорве беше прикажана преку целиот екран, а некаде на средината имаше релативно мала, сива дамка, преку која со црвени букви беше напишано „недостапно“. Повеќето од новите туристички дестина-

ции беа лоцирани околу сивата зона на картата. Туристичкиот оператор очигледно сметаше на атрактивноста на овој единствен случај на програмирана дамка на електронската географска карта.

На Крис му беше јасно за што се работи. **Ма** веќе беше избришана од светските географски карти. Државните граници беа јасно оцртани, а внатре само сивило. Соседните земји беа прикажани нормално.

Додека зачудено гледаше во картата, си помисли: „Навистина, што ќе се случи ако се јавам и, наместо во прикажаните околни дестинации, побарам да патувам во сивата зона?“

Наредниот ден Крис неколкупати се обиде да добие информации за атрактивните туристички дестинации во тој регион. Туристичкиот агент од спротивната страна на жицата дури гласно се насмеа кога Крис му објасни дека сака да патува во сивата зона. Му беше кажано да се јави по десетина минути. Службеникот најверојатно сакаше да се консултира со некого. Наредниот разговор беше покус. На Крис му беше понуден билет до најблиската дестинација до границата на сивата зона, а оттаму би можел да проба преку некои локални туристички агенции за да стигне до целта. Меѓутоа, тоа би било на негова лична одговорност. „Се разбира, тоа се плаќа посебно и ќе чини, господине Павловски. Можно е да имате проблеми и овде, дома, по враќањето, ако се открие дека сте влегле таму.“

Крис не сакаше да оди таму илегално. Преку Интернет ја провери официјалната листа на опасни региони и држави за патување, издадена од Министерството за надворешни работи. Имаше доста држави и

региони во кои не се препорачуваше патување, ама за сивата зона немаше ниту збор. Беше очигледно дека администрацијата заборавила да ја внесе сивата зона во листата. За Крис тоа значеше дека нема официјална забрана за патување во сивата зона.

Во наредните неколку дена Крис телефонираше на неколку различни места, но најмногу во Министерството за надворешни работи. Сите му објаснуваа дека таму не е можно да се патува. Меѓутоа, никој не можеше да му потврди дека постои официјална забрана. На крајот му беше кажано дека ќе му биде испратен специјален формулар на домашна адреса, кој треба да го пополни и да го врати во Министерството.

Иако беше сигурен дека тоа е само начин на администрацијата да се ослободи од него, сепак, Крис ја пополни молбата и ја испрати по пошта.

Додека службеникот во Министерството го отвораеше писмото, се пошегува со својот колега: „Интересна, егзотична молба. Типот си го троши и своето и нашето време, зар не?“

Помина речиси еден месец оттогаш. Крис веќе имаше заборавено на молбата кога најде писмо во сандачето со официјален печат од владата. Кога го отвори писмото, изненадувањето беше уште поголемо. Во писмото беа напишани само две реченици: „Вашата молба број 348/2010 е одобрена. Ве молиме, јавете се на горенаведениот телефонски број за да закажете состанок со службеникот за издавање визи.“

Идниот понеделник, на самиот почеток на работното време, Крис беше послужен со топол чај во модерна удобна канцеларија – некаде на 80-тиот кат во зградата

на Министерството за надворешни работи. Не беше ни на половина со чајот, кога еден господин, малку постар од него, влезе со папка во рацете.

„Па, господине Павловски, по подолго анализирање на околностите, одлучено е да ви се одобри патувањето во родното село на вашиот татко. Има некои дополнителни услови поради кои ве повикавме овде. Официјално патувате до туристичка дестинација на самата граница со сивата зона. Вашиот билет вие си го обезбедувате. Оттаму ќе се јавите на овие два телефонски броја во централата на хуманитарната мисија, која под заштита на сините баретки е присутна во сивата зона. Ќе се повикате на овој број напишан во горниот агол на одобрението. Во сивата зона ќе ве внесе возило на хуманитарната мисија. Подоцна ќе ве преземат сините баретки и тие ќе ве одвезат до вашата дестинација. Целото патување, контактите и вашите импресии сметајте ги како апсолутно доверливи. Со други зборови, никој друг не смее официјално да знае за вашето влегување во сивата зона. Очекуваме мудро презентирање на нашата земја меѓу тие луѓе. Вие сте првото граѓанско лице кое добило дозвола да влезе таму по санкциите. Ви пожелуваме добар пат и до видување во истава канцеларија по вашето враќање.“

И тоа беше сè. Крис не можеше да се изначуди!...

5. Крис пристигнува во сивата зона

Изненадувањата кај Крис започнаа да се редат од самото влегување во сивата зона. На граничниот премин, зад рампата, имаше само неколку војници облечени во сини униформи. Царинските и граничните објекти беа видливо заклучени со големи катанци однадвор. Од бројните знаци и натписи, кои најверојатно означувале во која држава се влегува, беа останати само големи метални рамки. На широкиот паркинг пред граничните објекти се наоѓаше само еден оклопен транспортер обоен со бело-сина боја. Не постоеше никаква царинска, ниту полициска контрола. Широкиот модерен автопат изгледаше тажно без автомобили. Од патници немаше ни трага ни глас. Транспортот во кој се наоѓаше Крис воопшто и не застана. Возачот само малку ја намали брзината, му мавна со рака на војникот крај рампата и пак притисна на педалот за гас.

Патот од границата водеше низ мала клисура покрај една река. Крис беше седнат до едно од малите непробојни прозорчиња на транспортерот. Малиот виден агол не му овозможуваше удобно разгледување на пејзажот низ кој минуваа. Набргу излегоа од клисурата и Крис можеше да види многу повеќе. Од спротивната страна на автопатот коловозните ленти беа празни. По патот не виде ниту еден автомобил. Во полето немаше жива душа. Тревата се зеленееше на сите страни. Низ запустените ниви се шаренееја безброј булки, небаре

некој распослал црвен тепих. Запуштените овоштарници беа прекриени со расцутени овошки.

Малку подоцна Крис ги забележа првите знаци на живот низ полето. По некоја од нивите беше изорана. Овде-онде, луѓе во групи садеа нешто. Крис можеше првпат во живо да види орање со севгар волови. Прозорчето пред него му изгледаше како ЛЦД-екран на кој се менуваа инсерти од некој средновековен филм. По споредните патишта ќе се појавеше по некоја запрежна кола. Како што се приближуваа кон селото, така покрај автопатот стануваше сè поживо. Се забележуваа луѓе кои одеа пеш или јаваа на коњи и магариња. Малубројните напуштени и во трева зараснати трактори, комбајни и други земјоделски машини низ нивите, му ги одвратува мислите од средновековната идила како горчлива реалност на 21 век. Таа беше симболично наречената сива зона.

Кога поминуваа покрај првото село, на споредниот пат можеше да се види дури и по некој автомобил. Очигледно некои заостанати залихи од бензин сè уште се достапни во сивата зона. Низ селските дворови овде-онде имаше по некое возило покриено со церада или паркирано под импровизирана натстрешница.

Сите семафори што ги изминаа долж автопатот не работеа. „Не се ни потребни“ – си помисли Крис.

Сообраќајната состојба беше слична и кога го заобиколуваа првиот град. Без сообраќај, без автобуси, без возови, со сосема малку луѓе – мртов град. Со оддалечувањето од градот, сликите пред Крис почнаа да се повторуваат. Периферијата на градот беше значително пожива од самиот град.

Непрекинатата бучава од моторите на транспортерот што се пробиваше во кабината, малото дебело стакло како и тесниот виден агол го правеа патувањето напорно.

Војникот спроти него беше потполно незаинтересиран за околината. Седеше опуштен на седиштето со затворени очи и со слушалки на главата. Одвремени навреме се удираше со дланките по колениците и ја затресуваше главата. Беше видливо дека слуша музика. Крис почна да го совладува умор. Постепено губеше интерес за она што се случуваше надвор. Војникот му ги понуди слушалките.

– Повели, ако сакаш малку музика?

Крис ги стави слушалките на глава и се насмеа кога го слушна гласот на водителката од познатата радио станица во Кроу Вен. Се обиде да најде некоја друга станица на радиото. На сите фреквенции пронајде само три станици. Кога војникот го забележа како пребарува по фреквенциите му рече: „Попусто се обидуваш, пријателу. На радиото се достапни само неколку наши, домашни, радиостаници преку специјалните воени сателити. Не само сива зона, туку оваа држава може да се нарече и глува зона. Ниедна радиостаница не е активна и ни еден телевизиски канал не работи. Се чудам како ли живеат младиве без ТВ и без радио?... Катанга, пријателу..., Катанга.“

Крис не одговори ништо. Ја намали малку музиката, се поднамести во седиштето и ги затвори очите....

Не знаеше колку време помина кога еден од војниците го затресе по рамото и му рече:

„Мала пауза, другар...“

Тројцата излегоа надвор да ги протегнат нозете. Покрај кривулестиот планински пат, веднаш до проширувањето, имаше мала чешма од која течеше бистра студена вода. Иако беше некаде околу пладне, а денот сончев, планинската свежина се чувствуваше насекаде околу нив. Чистиот планински воздух му ги плакнеште градите на Крис. Самото отсуство на каков било сообраќај го потсетуваше на невообичаеноста на започнатото патешествие.

Од чешмата, транспортерот сврте нагоре по тесен и каменест пат. Повеќе од два часа часа траеше трускањето по нерамниот нагорен пат изгубен меѓу дрвјата. Оеднаш, низ малото прозорче пред Крис се отвори погледот. На неколку километри пред него, на малата висорамнина се насираа куќи. Од љубопитност, ја зеде воената карта оставена на седиштето до него. Беше искусен планинар, а и топографијата не му беше непозната. Војникот му покажа со прст на една мала точка под која пишуваше ‘Недзор’. Крис внимателно ја разгледа картата. Немаше многу села низ, очигледно, планинскиот предел. Вниманието му го свртеа броевите испишани со алкохолен фломастер до секое населено место.

– А што значат допишаниве броеви? – го праша Крис војникот.

– Тоа е бројот на жителите. Тој број ни е потребен за планирање на хуманитарната помош.

Во тој момент, во транспортерот се слушна дискретно „биип“, „биип...“, а со истиот ритам неколку жолти светилки се вклучуваа и се исклучуваа на еден од

електронските апарати. Војникот воопшто не обраќаше внимание на сигналните светилки.

– Се чини дека сме нападнати – повеќе низ смеа прокоментира Крис.

– Мислиш на жолтите светилки? – му одговори војникот. – Изгледа, пријателу, како мал премногу си гледал воени филмови. Во ова место, кое и Господ го заборавил, нема кој да нè нападне. Жолтите светилки сигнализираат дека, во овој момент, комуникацискиот сателит ја прелетува оваа зона. Ако имаш потреба, во наредните дваесетина минути можеш да се јавиш дома преку телефонот што е поставен над твојата глава. Имај ја на ум временската разлика од околу 8 часа.

Крис малку се подзамисли. Неговите во Акирема сигурно длабоко спијат, а не знаеше и што би им кажал во моментов. „Не, благодарам, нема потреба да се јавам.“

Пак го врати погледот кон воената карта. Војникот продолжи:

– Во селово пред нас, луѓето се чесни и пријателски расположени кон нас. Пакетите со хуманитарна помош обично ги презема некој од селото во училишниот двор. Сами си ја делат помошта меѓу себе. Досега не сме имале какви било поплаки. За жал, никој не разбира силгне, па освен разбирање со знаци немаме друга комуникација со нив.

Неколу минути подоцна војникот рече:

– Е па, почитуван млад пријателе, ова е твојата крајна дестинација. Се надеваме дека ќе имаш пријатен одмор во ова идилично село. Дали навистина планираш да останеш цели две недели овде?

– Да, секако – без двоумење одговори Крис.

– Тогаш со среќа. Имај пријатен одмор. Еве ти го овој мал радиотрансмитер да го имаш со себе – за секој случај. Заборави на твојот мобилен. Во селово нема телефон. Ако ти затреба нешто, вклучи го радиото и јави се на операторот во контролната станица. Најверојатно си забележал дека речиси не постои сообраќај во сивата зона. Ембаргото на бензин и струја се спроведува во потполност. Со други зборови, во базата долу може да стасаш пеш или само на магаре. Се шегувам. Ако не се јавиш порано, точно за две недели, некој ќе дојде по тебе да те врати назад во кампот – заврши војникот и влезе во транспортерот.

Транспортерот се движеше дваесетина метри наназад, потоа сврте кружно и се изгуби зад свиокот. Во свежата влажна земја широките тркала оставија зад себе правилно исцртан круг. Крис го дигна малиот ранец на грбот, ја стави шапката на глава и се поразврте наоколу. Едноличното жуборење на водата од чешмата ги нарушуваше тишината и спокојството околу него. Беше тивок и сончев ден. Наоколу сè му изгледаше малечко и старо. Селото беше од збиен тип. Повеќето од куќите беа на катат и со слични чардаци. На чардаците висеа закачени низи со пиперки, лук, кромид, различни овошки. Секоја куќа имаше двор, претежно заграден со тараби. Од блиските дворови не допираа никакви звуци, небаре беа напуштени. Крис седна на нискиот сид од чешмата. Очекуваше некој да помине. Да праша за куќата на дедо Филип.

Точно пред него завршуваа видливо исцртаните траги од гумите на транспортерот. Десно од него во

продолжение на селската улица, водеа траги од колски тркала. Тесните линии како да се извлекуваа од под широките траги од гумите на транспортерот. Покрај трагите од колските тркала беа распослани и траги од коњски стапки, на места измешани со отисоци од човечки стапки. Крис беше седнат точно на местото каде допрела последната точка од цивилизацијата која ја познаваше. Се прашуваше самиот – што ли го очекува десно, во правецот на трагите од колските тркала.

Не помина многу време, кога од еден од дворовите излегоа неколку деца и му се придружија. Децата беа изненадени кога го слушнаа неговиот по малку смешен, маонски. Сепак, добро го разбраа. Му се придружија низ селските улички до долното маало, каде што беше куќата на Павловци. Застанаа пред ниската порта зад која се гледаше голем двор со две куќи. Однекаде од дворот, големо бело куче, луто лаејќи, се стрча до портата. Децата се исплашија и побегнаа. Кучето се загледа во Крис, за’рже малку и мирно седна од спротивната страна на портата. Неколку пати се заврте со главата кон помалата куќа и залаја – како да сакаше да јави некому.

Набргу, од зад куќата се појави дете на околу осумгодишна возраст. Дојде до портата и застапа покрај кучето.

– А кого го бараш ти чичко? – праша детето.

– Дедо Филип – одговори Крис.

Малиот се сврте и почна гласно да довикува „Дедооо! Дедооо!“

По малку време, се појави старец на вратата на трлото.

– Што е Аце? Што си се развикал?

– Еден чичко те бара.

Дедо Филип се упати кон портата. На половина пат како да подзастана. Ширум ги отвори очите, ги рашири рацете и толку се затрча што ќе го згазнеше кучето. Така, со раширени раце, преку порта, го гушна Крис и долго време не го пушташе... Неколку пати повтори „О Господи, не можам да верувам! О Господи, колку си милозлив кон мене!“ Солзи му течеа низ лицето.

Конечно ја отвори портата. Детето зачудено ги гледаше отстрана, а кучето мирно седеше покрај него.

– Аце, поздрави се! Ова е батко ти Ристе од Акирема – рече дедото, бришејќи ги солзите низ набрчканото лице

– Јас се викам Александар – рече малиот.

Додека го држеше малото детско раче, Крис се загледа од поблиску во неговото лице. Сега дури му се причини како да се гледа себеси на некоја слика од детството. Малиот толку многу му заличе на него, како да беа од иста мајка... Извади чоколадо од торбата и му го подаде. Александар, пресреќен, се стрча кон другата куќа и исчезна зад неа.

И ете, Крис пристигна кај дедо му Филип.

Остатокот од денот го помина во неврзан разговор со дедо Филип, скокајќи од тема на тема. Му беше покажан дворот, трлото, куќите, нужникот надвор, амбарот, кокошарникот и кочината. На крајот на дворот имаше мала градина со тукушто расаден зеленчук. Додека дедо Филип му го покажуваше дворот на Крис, Белчо не се одвојуваше од нив. Цело време беше околу нозете на Крис, час пред него, час зад него.

Подоцна, откако поседоа на чардакот, дедо Филип му ја покажа на Крис гостинската соба. Му препорача да се одмори малку од патот.

Веке беше зајдисонце, кога Крис, по неколкучасовното спиење, застапа до отворениот прозорец, триејќи ги очите и гледајќи во дворот. Како дете ги сакаше каубојските филмови и уживаше во мистиката и романтиката што извираше од старите филмови со која беа прикажани мексиканските села или пак некои африкански семејства. Ова му беше првпат во живо да се наоѓа во домот на едно поголемо семејство, опремен со сите потребни работи. Сите објекти во дворот беа градени по принципот на минимална енергија и материјал, а максимална функционалност.

Кога ги здогледа овците како влегуваат во дворот, излезе од собата, се симна по скалите и му се придружи на дедо Филип. Дедо Филип му ги претставуваше членовите на семејството по ред, онака како што се враќаа од полето и од планината. Секој еден ќе се поздравеше со него, топло ќе го прегрнеш, ќе разменеше по неколку реченици и ќе појдеше да си ја доврши својата работа. Кога, на крајот, сите беа прибрани, Крис изброја четворица чичковци, со стрините, се рабира, па една тетка, шест братучеди и три братучетки. Имаше и едно бебе во семејството – еден од братучедите беше оженет.

На Крис му изгледаше целото семејство како добро извежбан тим. Пред да падне ноќта, сите животни: овците, кокошките, свињите и магарето беа згрижени, нахранети и затворени. Како што ги завршуваа работите, така домашните се миеја, се пресоблекуваа и се собираа околу големата дрвена маса на чардакот. Крис на моменти се чувствуваше збунет, на моменти беше изненаден, а на моменти се срамеше од своето непознавање на некои обични работи. Меѓутоа, немаше ни

малку чувство дека е странец. Никогаш не бил во друштво на толку големо семејство, кое, ете, е неговиот најблизок род. Имаше некаква волшебна, внатрешна топлина во сите тие луѓе која го обземаше и него. Можеби тоа му беше и од чашката мастика што од пристојност не можеше да ја одбие. Му се виде многу појака од вискито во Акирема што, понекогаш, ќе го пробаше скришум.

Набрзо и ноќта беше тука. Во собата му донесоа мало кандило од чиј фитил срамежливо потскокнуваше пламенчето. Му се извинија за мирисот од кандилото, ама немаа друго осветлување. Струјата ја исклучиле уште додека дедо Филип се враќал со авионот од Акирема.

Иако постелнината на дрвениот кревет на Крис му се виде чиста и испеглана, сепак ја посла својата вреќа за спиење врз креветот. Ги извади алиштата од торбата и ги нареди во големиот шифоњер. Се насмеа на себеси кога го извади лаптопот од торбата. Батеријата покажуваше ниво за уште најмногу дваесетина минути работа, а тоа не му вршеше никаква работа, бидејќи Интернетот беше недостапен во сивата зона.

Некој чукна на вратата. Крис стана и ја отвори. Малиот Александар стоеше пред него. „Бато, дојдов да те бакнам за добра ноќ. Немој утре со дедо да заминете негде без мене. Јас сакам да бидам со тебе и утре.“

6. Вториот ден на Крис со фамилијата

Утредента Крис се разбуди околу 10 часот. Кога погледна низ прозорецот, дворот беше ист како претходниот ден, кога дојде – празен. Само неколку кокошки шетаа низ него. Домашните, како по прецизно разработено сценарио, беа заминати секој по својата работа. Крис се симна по скалите. Долу мирно чекаше Белчо. Достоинствено се исправи и тргна по него. Го следеше до нужникот на крајот од дворот. Го чекаше таму, па се врати назад и пак легна под скалите. Беше покрај Крис и кога баба Евдокија му потураше вода со лејката за да се измие.

– Еј, сине Ристе, види го Белчо! Како да си го најде стопанот. Дедо ти го најде уште како мало кутренце оставено долу, покрај реката. Му се сожали да не го изедат мечките и го донесе дома. Сега го чува дворот. Дури и кокошките ги познава добро. Ако влезе некоја непозната кокошка во дворот – ѝ нема спас. А за лисиците и змиите да не зборуваме. Ги следи твоите чичковци кога одат по дрва во планината. Понекогаш заминува и со овците. Утрово не замина ниту во планината ниту со овците. Мирно лежи пред врата и чека да се појавиш. Многу е агресивен кон туѓинци. Не дава никој да се доближи до портата, а камо ли да влезе. А тебе кога те виде, глас не пушти. Ја подвитка опашката и се тргна настрана. И тој, како и Александар, ќе те следи во чекор додека си тука...

Баба му подзамолче, па продолжи.

– Е, мој Ристе, татко ти, тоа мое најмало, ми е како парче од душата откинато. За сите останати деца не се имам секирано колку за него. Ама ете, Господ гледал. Наместо него да го видам, Господ те прати тебе, да ми ја смири душата.

Додека Крис се пресоблекуваше, на масата на чардакот веќе беше поставен појадокот: пржени јајца, сирење, зелена салатата, млад кромид и топол леб од фурна. Дедо Филип, седеше на дрвеното столче, а на масата чекаа две полни чашки мастика. Александар веќе јадеше од својата чинија.

– Ристе, ајде по една. За да ни почне денот со среќа.

– Не дедо, јас не пијам.

– Ајде де. Првата е од Господ дадена. Ние велиме ‘колку душата да си ја исплакнеш’. Ако се заредат по првата една по една, грешката не е Господова. Грешката е наша. Ајде, на здравје...

Крис отпивна малку од чашата, се сети на нешто и замина во собата. Се врати кај масата со 300 мл термос од челик што не ‘рѓосува. Татко му му го имаше подарено уште на првиот негов натпревар по топографска ориентација. Оттогаш тоа шише секогаш му беше во ранецот, иако никогаш не го наполни.

– Дедо ова е за тебе...

Не кажа дека шишето му е подарок од татко му. Знаеше дека ако го спомне татка си, ќе му го расипе денот на дедо Филип. Веќе имаше забележено при самото пристигнување дека каков било разговор за татко му ги растажува дедото и баба и потоа стануваа загрижени и молчаливи.

– Благодарам синко, а што е ова? – го зеде дедо Филип подарокот.

Крис го отвори, го наполни со мастика и му го подаде.

– О, синко, јас не пијам преку ден, ама, ете, ќе го чувам во торбата.

По појадокот жените и децата од зад прозорците на селските куќи љубопитно ја гледаа дружината, составена од дедо Филип, Крис, Александар и Белчо како одат низ селото од чешма до чешма. На Крис посебно му се допадна водата. Му се чинеше како да излегува од фрижидер. На неколкуте соселани што ги сретнаа по патот, дедо Филип им го претстави внукот од Акирема. Дури и не требаше да им го кажува тоа. Сите веќе знаеја дека е дојден синот на Силата.

Ти, Ристе, ми рече дека си учел за камења или кристали, како што ги викаш поинаку. Овде камењата и карпите никој не ги забележува. А и зошто би ги забележувал. Тие само ни го отежнуваат животот. Како што гледаш, ги има насекаде. Нам ни нема бегање од нив. Дури и малубројните плодни ниви што ги гледаш под селото лежат врз камења и карпи. Тие ниви со поколенија, малку по малку, се откраднувани од камењата и карпите. Прекрасните зелени шуми што ги гледаш околу нас, лежат врз карпи и камења. Куќите наши се сидани од камења. Гробовите одвај се врежуваат во каменитата почва, а и надгробните споменици и црквата ни се од камења. Каде и да копнеш малку подлабоко во земјава, само камења ќе најдеш. Како старееме, нашите лица стануваат избраздени како карпите што ги гледаш наоколу. На карпите само малите деца и јарињата им се радуваат додека скокаат од една на друга.

И така, дедо Филип си ја кажуваше својата животна филозофија, а дружината го напушти селото и полека се искачуваше по големиот рид. Како што одеа нагоре, така видикот надолу кон реката стануваше сè поширок и сè поубав. Иако дедо Филип имаше скоро осумдесет години, не покажуваше знаци на замор. Ни на Крис искачувањето не му паѓаше многу тешко. Ова му изгледаше како да беше на натпревар по топографска ориентација, само без карта и без контролни точки.

Врвеа по тесна козја патека. Напред, на дваесетина метри пред другите, одеше Белчо. Дедо Филип имаше убав изделкан стап во рацете на кој по малку се потпираше. Зад него беше Крис со малиот ранец на грбот.

– Овој стап, Ристе, го имам речиси дваесет години. Овде змиите се како домашни животни. Со Белчо напред немаме гајле. Тој е како детектор за нив. Па сепак, добро е да се има во рацете некое стапче. За секој случај биди, внимателен.

Се искачија на една височинка и седнаа. Дедо Филип ја извади табакерата од џебот и свитка цигара. Го одврза малото торбуле што го носеше со себе. Од него извади нешто заврзано во шамивче. Крис знаеше дека дедо му бара запалка. Почна да го отвора својот ранец за да ја извади запалката. Додека ја бараше запалката, Крис забележа дека малиот радиопримопредавател му бил во ранецот. Го извади и го стави во горниот џеб на кошулата.

Дедо Филип го одвитка врзулчето и го посла на своите коленици. Пред него се наоѓаше најлонче со парче кафеав камен – кремен, малку сув трад и убаво обликуван чакмак.

– Еве, дедо... – Крис му ја подаде својата запалка.

– Не синко, не троши гас за палење цигара. Имам јас запалка на која не ѝ треба полнење.

Притисна со прстот малку трад на кременот и удри со чакмакот неколкупати по него. Од искрата традот зачати. Додека традот повеќе чадаше отколку што гореше, дедо Филип повлече неколкупати низ цигарата.

Крис љубопитно го разгледа комплетот. Како извидник имаше учено како да запали оган, ама ваква леснотија и ефикасност му беше зачудувачка за него. Му го подаде комплетот на дедо Филип, којшто внимателно ги врати назад работите во најлончето. Го заврза во кожното марамче и му се обрати на Крис.

– Може да ја видам твојата запалка, Ристе?

– Да дедо, еве. Повели...

– А што велиш да се смениме? Се насмеа дедо Филип додека му го подаваше врзулчето... – Повежбај малку и ќе ти оди лесно, ќе видиш.

– Ама, дедо...

– Земи го Ристе и не секирај се. Овде кремен и трад има колку сакаш, а и ковачот што ги прави чакмаците уште е жив.

Молчеа некое време. На Крис очите му работеа како тродимензионален ласерски скенер. Неколкупати го рашета погледот од едниот до другиот крај на хоризонтот, обидувајќи се да го спореди пејзажот со некои од типичните формации што ги имаше учено на универзитетот. Овде сè му изгледаше атипично. Постоеше потполна хармонија меѓу формите на карпите и шумите распослани преку нив.

Стариот не обраќаше внимание на пејзажот. Ја допуши цигарата па го извади малото шише со мастика. Го вртеше во рацете, загледувајќи го од сите страни. Очигледно многу му се допадна. На Крис му се стори како да го гледа лицето на малиот Александар кога му го подаде чоколадото.

Дедо Филип го одврте капачето и голтна само една голтка.

– Ристе, сакаш малку?

– Не дедо, благодарам – одговори Крис и пак им се врати на своите мисли. Од левата страна здогледа една чудна камена формација. Како големо јајце направено од различни камења и парчиња карпи врзани со некој композитен материјал. Не на јајце, туку му заличи на снежна топка, фрлена од врвот на ридот, која на патот ги собрала и засекогаш ги заробила камењата. Стана и се упати кон неа. Додека ѝ приоѓаше, се обидуваше да одгатне од каде би можела да се стркала топката. Планинскиот врв беше предалеку, а немаше ни форма на замрзнат вулкан... Мала е веројатноста дека топката е исфрлена од друг вулкан, бидејќи на таа далечина веќе исфрлените растопени карпи се оладуваат и не можат да се тркалаат толку далеку.

Дедо Филип го забележа неговото интересирање.

– Знаеш Ристе, и ние овдешните кога првпат ќе ја видиме ‘топката’ ќе ѝ се поисчудиме. И толку. Таа си останува тука, а ние си доаѓаме и си заминуваме. Поколение по поколение. И не само оваа овде. Сум слушал дека во атарот на соседните села, преку планината, има уште две.

Успеаја некако двајцата да се искачат на топката, а Белчо остана долу залегнат во сенката. Крис не виде ништо посебно на чудната карпа. Седнат на врвот, покрај дедо му, некое време остана длабоко замислен. Пребаруваше низ информациите во својата меморија за да најде некое логично објаснување. Кога не најде ниедно прифатливо, се прекори себеси колку, всушност, малку знае за геологијата. Со мислите и со погледот се врати на убавините на природата што се распостилаше во недоглед.

Во подножјето на планината, од спротивната страна на реката, се гледаше базата на сините баретки. Имаше неколку импровизирани магацини за храна, неколку возила и поголем број шатори.

– Благодарни сме им на оние долу, Ристе. Ни го олеснуваат животот. Овде нема доволно плодна почва за жито. И за она малку жито што ќе го најдеме, имаме проблем со мелењето. Во целиов регион има само една електрична мелница. Набрзо по моето враќање од Акирема сема и бензин. Успеавме, некако, долу крај реката, да оспособиме една стара воденица. Засега ни служи добро. Да не ја поправевме воденицата ќе мораше да поминеме на макотрпно рачно мелење. Така се правело пред петстотини години. Продавницата со месеци не работи. Газија нема ни за кандилата. Со месеци не дошло возило во селово. Нема ориз, нема шеќер, нема сол. Без тие неколку артикли би биле вратени назад, назад..., како во камено време. Вака барем здравјето на децата не е загрошено.

– Дедо, а што е со училиштето? – запраша Крис.

– Учителот сè уште е тука. Не се врати во градот. Остана во селово да ја дели судбината со нас. Ги собира секој ден децата во училиштето. Овде и нема многу ученици. Сè на сè околу десет деца од прво до четврто одделение. Колку ги учи и што ги учи, само тој знае. Ние сме му благодарни што ги држи на око децата преку ден. Под санкциите животот ни стана многу потежок. Земјоделските работи бараат многу раце. Никој нема време за деца чување. А и без многу школо животот овде е можен. Најголем дел од постарите беа неписмени, ама тоа не им пречеше да создадат добри семејства и да живеат скромни живот.

– Па, дедо, како го мерите времето, деновите, месеците...

– Е, синко, ние си имаме вечен календар. Времето го сметаме во недели или месеци од светец до светец, од празник до празник. На пример, од Ѓурѓовден до Митровден има шест месеци... Или, пак, три недели од Великипеток... На Свети Трифун почнуваме да ги кроиме лозјата. На чист понеделник имаме детално чистење на куќите и перење на сета постелнина и алиштата... И така, во нашите глави сè е подредено. На часови никој не работи. Часовник никому не му ни треба. Пеењето на првите петли е знак за орачите и дрварите да се подготват. Има доста земјоделски работи кои треба да се завршат рано наутро, пред да запече сонцето. На пример, берењето тутун, полевањето бавчи. Со вторите петли се будат оние што ги вршат домашните работи. Сите домаќинки се на нозе со вторите петли. На еден начин, со првите петли започнува првата смена. Да речеме, втората смена почнува на изгреј сонце. Преку

ден, пак, остенот го користиме како единица за мерење на времето, ‘еден остен од изгрејсонце’, ‘два остена пред зајдисонце’. ‘веднаш по зајдисонце’, ‘на првиот мрак’, и да не должам. Знам дека не ме разбираш, ама кога би останал подолго време меѓу нас, би видел дека сè е така лесно и едноставно.

Дедо Филип се поднамести свртен кон сонцето. Топлината очигледно му годеше. По кусо време пак прозборе.

– Велат, има уште еден мал камп долу, внатре, во постојниот. Велат, копале нешто во стариот рудник. Се чудам, внучко, што ли ги привлекува луѓето од белиот свет во тој стар, напуштен, рудник. Да имаше злато, одамна ќе беше ископано. Во моите осумдесет години живот, овде се сменија неколку туѓински власти. Секоја нова власт ќе затвореше сè околу рудникот и ќе ги пратеше своите учени луѓе внатре. По подолго претурање ќе си заминеа. За овие сегашниве не знаеме дури ни од каде доаѓаат, ама и тие ќе си заминат како и сите поранешни. Единственото богатство од тој рудник што ни е оставено нам, на овдешните, се легендите. Децата зимно време ги заспиваме со приказната за големиот крал и јунак што го освоил светот. А го освоил со мечеви и штитови позлатени со златото ископано од овој рудник. И не само злато. Легендата зборува и за црвени камења од длабочината на рудникот кои светеле кога ќе ги изнеселе на сонце. Кога, пак, децата не се добри, ги плашиме со сончевите духови скриени во рудникот. Ако не се мирни, духовите може да излезат надвор и да ги заслепат со силна светлина. И така, си врви легендата од поколение на поколение...

Крис го зеде двогледот и пак се врати на разгледување на околината.

– Дедо, а што е она на сротот, како да гледам војници?

– Еј, синко, иста земја, ист народ до каде што ти гледаат очите – и многу, многу подалеку зад планините, па сè до морето. Во текот на вековите многупати ни ставале граници. Се менувале и војските што ги чувале границите. Тоа што го гледаш беше обична граница до пред санкциите, скоро нова, поставена пред стотина години... По моето враќање од големиот град, војниците со сини шлемови, со големи машини го проширија граничниот појас од сто на четиристотини метри. Оној од сто метри беше како лузна на лицето на земјава. Овој што го гледаш, од четиристотини метри, е како длабоко засечена рана. Порано, понекогаш ќе се слушневме со роднините од спротивната страна на границата со довикување, колку да си кажеме кој се родил и кој умрел... Војниците ни гледаа низ прсти. Сега таму ни пиле не смее да прелета. Сум доживеал, синко, две окупации, ама ова е нешто полошо – како да сме во трло затворени.

Со илјадници години разни кралеви се обидувале да го прошират своето кралство, разни цареви се обидувале да го прошират своето царство довде. И сите, порано или подоцна, се откажувале. Нема војна овие краишта што ги одминала. Како ќе најделе војските, така ги собирале луѓето. Сме се бореле во исто време на различни страни. Сме се убивале меѓу себе, а не сме знаеле. И така пак и пак истото, со векови. Ни останувале само лузните во душите, камењата и сиромаштијата. Во овој камен тешко се пушта корен синко, ама

кога ќе се фати коренот, многу тешко се откорнува. Во нашите бајки се вели дека белиот свет овде се родил. Кога пораснал, посакал и нешто друго. Му здодеало од камењата и си заминал. А ние, Ма луѓето, сме останале овде истоштени и заборавени. Само верата и песната останаа на наша страна. Понекогаш си помислувам дека и Господ се откажал од нас. Другпат, пак, си велам дека можеби само малку нè подзаборавил. Па Тој дури и да се откажал од нас, ние не се откажуваме од Него...“

Крис со внимание го слушаше кажувањето на дедо Филип. Се чувствуваше како да беше нурнат во кондензирана смеса од историја и сегашност, од реалност и фикција, од верба и разочарувања. Се чувствуваше како да беше влезен во едноставен свет, со едноставни животни принципи, составен од обични луѓе, кои дури и не обрнуваат внимание на надворешниот свет. А, спротивно на сето тоа, пред него се ширеше еден чуден спокој, хармонија од бои и пријатен пролетен мирис.

– Никогаш не сум бил толку многу уплашен за нашиот опстанок овде, колку што сум сега. Иако овде животот е тежок, низ вековите сме навикнале да преживуваме под туѓински власти. По моето враќање од Акирема, стравот почна да станува посилен од мудроста – продолжи дедо Филип. – Сакав да умрам со среќна мисла, а вака изгледа дека ќе умрам, како и оние пред мене, загрижен и натажен.

На дедо Филип, очигледно, му беше мило што имаше на кого да му го каже ова. Оеднаш замолче, небаре задрема... По некое време, му се обрати на Крис.

– Има уште еден помал напуштен рудник преку ридов горе. Ако сакаш да прошетаме до таму.

– Зошто да не? Имам и батериска светилка со мене, па може и да сирнеме внатре – одговори Крис.

Застанат на карпата, Крис направи повеќе фотографии од пејзажот пред нив. Пред да се симнат, тој откорна еден помал камен со интересна шарра и го стави во ранецот.

7. Во посета на малиот стар рудник

Не многу далеку, од спротивната страна, одејќи надолу по ридот, стасаа пред еден отвор кој повеќе личеше на влез во пештера, отколку на окно од рудник. Дедо Филип ја тргна импровизираната дрвена ограда и влегоа внатре.

– Кога имаше невреме, домашните животни ќе се засолнеа внатре и честопати имавме мака да ги најдеме по тесните ходници. Откако го затворивме отворот, никој овде со години нема влезено – објасни дедо Филип.

Крис брзо се убеди дека, сепак, тоа бил древен рудник, а не пештера како што му заличи однадвор. Имаше повеќе тесни коридори, очигледно копани со човечка рака и со примитивни алатки. На многу места по карпите се гледаа понови траги од чекан и длето. Иако на светлината на ламбата карпите оставаа впечаток дека се од сребро, сепак, немаше трага ни од сребро ни од злато. На еден од ѕидовите Крис здогледа една чудна гравура – мало срце прободено со стрела. Над срцето мало сонце со шеснаесет краци, а под срцето некаков неразбирлив текст.

– Дедо види го ова...

Дедо му се загледа и се насмвна.

– Еј Ристе, татко ти оставил траги дури и овде, на камењата.

На Крис не му беше јасно што зборува дедо му.

– А што пишува дедо?

– Силата ја сака Душанка.

– Татко ти, како момче, беше заљубен во едно убаво девојче што живееше две куќи подалеку од нашата. Таа беше ќерка на учител. Тој ги учеше децата да го зборуваат јазикот на последните владетели. Нашиот јазик за таа држава, како и за многуте дотогаш, не беше важен. Татко ти немаше шанси да се ожени со неа. Татко ѝ не сакаше да чуе. Ја испрати далеку одовде.. И гледаш, татко ти каде ја скрил тајната... Понекогаш младите се јуначат овде, низ тесниве ходници, кога сакаат да го победат стравот. Знаевме дека и татко често ти се пика овде, во рудников. Не се делеше од чеканот и длетото.

Крис направи уште неколку фотографии. Батеријата му покажуваше речиси нула. Го врати фотоапаратот во торбата и си заминаа.

На враќање, надолу низ ридот, пак седнаа малку да се одморат. Цело време Белчо беше во непосредна близина на Крис. Не му здодеваше многу, ама не го ни испушташе од око.

– Еј Ристе, види го Белчо, небаре е твој ангел чувар. Би скокнал и на мечка ако треба да те заштити. Верноста што ти ја искажува е неограничена и безусловна. Штета е што не остануваш подолго со нас.

Го гледаш ридон на десната страна? Последните владетели, пред околу четириесет години, имаа испратено од нивниот главен град група експерти цивили и дваесетина припадници на специјалната тајна полиција. Подигнаа камп скриен во шумата. Нè одбраа од селото најсилните и најискусните. Ни дадоа работа. Започнавме двегодишно копање дупки во длабочина од десет метри. Работата беше тешка, ама имаше добро јадење, а и

добро бевме платени. Од секој ископан длабочински метар полнеа по еден мал сандак примероци и во најголема тајност го носеа далеку во главниот град. Толку многу нè преплашија со тајноста на таа за нас глупава и тешка копачка работа, што наредните дваесет години не смеевме збор да изустиме. Од неодамна се расчу дека барале некаква руда за правење бомби. Ако имаме време, во текот на наредните неколку дена, ќе појдеме и таму. Можеби ќе најдеш нешто што ќе те интересира.

Кога попладнето влегоа во дворот, баба Евдокија штотуку го креваше вршникот од подницата. Пријатен мирис на печен зелник се ширеше низ дворот. Во котлето над жарот, блиску до подницата, се крчкаше кокошка.

Набргу, баба Евдокија го постави ручекот на масата на чардакот. Додека Крис јадеше, баба му му обраќаше премногу внимание. За неа тој беше само дете кое треба да се нахрани и да му се пружи топлина. Освен амбиентот и јадењето, нагласеното инсистирање на баба му, го враќаше Крис со мислите дома. Мајка му се однесуваше кон него потполно исто. Единствената разлика беше што Крис не сакаше да ѝ се инаети на баба Евдокија.

Кога завршија со јадењето, дедо Филип се упати кон трлото од каде цело време се слушаше гласно блеење на јагнињата.

– Навикнати се да ги пуштам по малку надвор преку ден. Ми го слушаат гласот и затоа толку упорно блеат – зборуваше дедо Филип додека ја отвораше од прачки импровизираната плетена врата.

Само што ја подотвори вратата, едно преку друго јагнињата јурнаа надвор. Во групи од три до четири весело трчаа и потскокнуваа низ дворот. Ќе истрчаа, со

сета брзина, надолу, до крајот на дворот и со иста енергичност и брзина ќе се вратеа назад до дедо Филип и баба Евдокија. Ќе се почешкаа и ќе се погалеа околу нивните нозе и пак ќе одјуреа на следна рунда трчање. Во нив имаше толку многу живот, енергија и среќа, што ни Крис не го оставија рамнодушен. Дедо му му подаде малку зелена трева што ја имаше собрано по патот. Крис клекна и им ја подаде на јагнињата. Најстарото јагне претпазливо му се доближуваше со главата испружена кон раката. Кога тоа ја заграби тревата со устата, останатите веднаш се стрчаа со цел и тие да грабнат по нешто. Во мешаницата го турнаа Крис на земја. Дедо му се смееше гласно додека му ја подаваше раката да стане.

Вечерта на Крис сонот тешко му доаѓаше. Премногу ѝ се имаше предадено на храната. Неколку пати легнуваше и по некое време стануваше од креветот. Сонот не му доаѓаше. Стана уште еднаш. Ширум го отвори прозорецот што гледаше надолу кон реката. Иако месечината сјаеше како да беше ден, целото село беше потонато во длабок сон. Од спротивната страна, во далечината, одвај се насираа неколку електрични светилки. Светлината што доаѓаше од нив беше од кампот на сините баретки. Тие светилки беа единственото нешто што ја нарушуваше хармонијата на заспаната долина. По светилките Крис знаеше дека ова не е сон од некое друго време, туку дека е реалност. Стоеше до прозорецот и гледаше некаде далеку, во црните силуети на дрвјата и карпите во далечината.

Вниманието му го свртеа спорадични, неупадливи, кучешки лаежи, кои на нокта ѝ даваа благ ритам. Го заинтригира распоредот по кој кучињата се јавуваа. Ќе

залаеше кучето од дворот од спротивната страна на улицата – тивко и неупадливо. Неколку секунди подоцна, ќе се јавеше куче неколку куќи подалеку, со истиот неупадлив лаеж, меѓутоа со различен тон. По него ќе се јавеше куче од подалеку. И така се јавуваа кучињата, едно по едно, до крајот на селото. Нивното јавување Крис си го толкуваше како „јас сум тука“ или „кај мене сè е во ред!“ И кога се чинеше дека лаењето престанало, од далечината, преку секој трет двор, почнуваше да се враќа назад. Поединечните лаежи на Крис му се видео еден вид тест, сигнал низ невралгична компјутерска мрежа. Тој си замислуваше како секое поединечно куче да репрезентира еден јазол од невро мрежата. Во просек, секој трет циклус одреден јазол (куче) е активен – лае. Додека едниот јазол е активен, соседните се пасивни, слушаат.

Крис почна да си игра со бројки во главата. Си претпостави дека има сто дворови во селото. Ако во секој двор има куче, тоа значи дека невро мрежата има сто учесници. Секој учесник има фиксна позиција. Одредено куче е активно на секој трет бран на лаење. Тоа значи дека само триесет и три јазли се активни во еден циклус на предавање на пораката. Крис изброи дека поединечното лаење трае просечно шест секунди, а потоа четири секунди чекање потврда – вкупно десет секунди по куче. Ако само една третина е активна во еден бран, тоа значи дека за 330 секунди пораката е пренесена преку мрежата, која покрива површина од околу 6 км² (површина на која се распростира селото). Секој јазол е активен шест секунди на секои 990 секунди (15 минути). Лаењето на Белчо во дворот ја потврдува-

ше неговата статистика. Се јавуваше на секои 15 минути со дискретен лаеж, кој не траеше подолго од 6 секунди. Ова Крис си го интерпретираше као „sleeping mode“ на учесниците во мрежата. Во случај на опасност каде било во селото, лаежот и фреквенцијата на јавувањето се менуваа. Информацијата од едно на друго куче, за кратко време се ширеше низ мрежата.

„Е, кога ова би го слушнал мојот пријател програмер, сигурно би смислил математички модел. За него ова би бил вистински предизвик“ – размислуваше тој.

Подолго време Крис стоеше неподвижно, потпрен со лактите на работ на прозорецот, наслушнувајќи го забавеното пулсирање на животот длабоко во ноќта. Да знаеше прозорецот да зборува, сигурно ќе му раскажеше на Крис за ноќите што татко му како дете ги имаше престоено на истото место на кое сега беше застанат тој. Ќе му кажеше прозорецот на Крис и дека, за разлика од него, татко му не гледаше во таинствените силуети кои на месечината и тогаш се осликуваа низ просторот, ниту ја слушаше тивката симфонија на будните животински заедници, туку во темнината тој си создаваше замислени слики за белиот свет во кој многу сакаше да отпатува. На неговите години татко му мечтаеше да побегне од досадниот и едноличен живот во селото, во кој неговата сила и младост немаа кого да импресионираат. Мечтаеше да замине некаде далеку, далеку зад планините. И ете, Крис несвесно се најде на изворот на копнежот на неговиот татко. Ако на копнежите може да им се припише некоја вредност, тогаш за Крис може да се каже дека е материјализација на копнежот на неговиот татко...

Неврзано со кучешките лаежи, уште еден звук, во едноличн ритам, еден вид песна од некоја ноќна птица, во бранови, се разлевање низ селото: ‘ќууук..., ќууук..., ќууук...“ Наслушнувајќи го гласот на таинствената птица, конечно заспа.

Во мугрите Крис пак беше разбуден. Овојпат беа виновни петлите, кои како да се натпејуваа низ дворовите. Слично како и кај кучињата, само што звуците беа различни и немаше долга пауза меѓу јавувањата. Пеењето на петлите не потраја долго. Кога заврши нивното ритуално пеење, низ соседните дворови почна да се слуша чкрипењето на колски запреги. Крис се потсети на зборовите на дедо му. Првата работна смена очигледно почнуваше.

8. Крис оди во кампот на сините баретки

Третиот ден утрото, околу девет часот, патролно возило на сините баретки, бавно движејќи се, застана пред портата од дворот на дедо Филип. Крис се изненади кога го виде возилото. Според одобрението што го имаше, може да остане две седмици.

– Хм, што би можел да биде проблемот...?

Излезе пред портата. Дедо му Филип загрижено гледаше од шталата.

– Крис Павловски?

– Да, повелете.

– Командантот на кампот прашува дали можете да го посетите. Сака да се напие чај со вас и да помуабети. Не грижете се, ништо лошо не се случува.

– Во ред, доаѓам. Колку би можело да потрае тоа?

– Не знаеме, ама познавајќи го него, со никого не се задржува повеќе од половина час...

На патролното возило му требаше многу помалку време надолу, отколку нагоре. Крис беше седнат, овој пат до возачот и имаше многу подобар поглед пред него. По половина час спуштање и чкрипење со кочниците, се симнаа во котлината покрај реката. Набргу беа пред импровизирната рампа, која го означуваше влезот во кампот.

На стотина метри од рампата се наоѓаа импровизирани објекти во кои беа сместени сините баретки. Меѓу објектите доминираше поголемо складиште направено

од бел лим, кое очигледно припаѓаше на хуманитарната мисија. Возилото продолжи да се движи низ не така големиот камп, низ кој беа видливо измешани привремени објекти со сина и бела боја. На околу еден километар од главната влезна рампа, Крис здогледа друга рампа, затскриена меѓу високите дрвја. Беше навистина изненаден кога на униформата што ја носеа војниците зад рампата го препозна амблемот на Националната гарда. Амблемот му беше добро познат. Близу гратчето во кое живееше додека беше помал, постоеше база на Националната гарда. Секој петок војниците го преплавуваа центарот на гратчето и ги окупираа кафулињата.

Престана да мисли на војниците, кога недалеку зад нив ја здогледа високата, како со нож пресечена, вертикална карпа. Необележаниот пат директно водеше до полукружниот отвор во подножјето на карпата. На Крис му беше јасно дека тоа е отвор од рудник. На чистината пред карпата имаше повеќе караван приколки со различни големини, неколку шатори и неколку импровизирани дрвени куќички. Од под блиските дрвја се насираа мини багери, ровокопачи и топовски цевки од тенковите. Да, тоа беше камп на Националната гарда, скриен внатре во кампот на сините баретки.

Неколку минути подоцна, офицерот што го придружуваше зачука на вратата на една од дрвените куќички.

– Господине професоре, гостинот е овде.

– Нека влезе – се слушна од внатре.

Кај Крис изненадувањата се нижеа едно по едно. Наместо воен персонал, внатре, зад поголема тркалезна маса, преполна со документи и папки, беа седнати неколкумина цивили во бели мантили. Најстариот од

нив му пријде прв. Пружајќи рака, му се обрати: „Добре-дошол Крис! Јас сум проф. МекКролик. Останативе се г. Мајкл, рударски инженер и Марк, хемиски инженер, најмладиот меѓу нас.“ Сите заедно навикнати на неколкумесечната изолација во овој мал простор.

– Здраво Крис, јас сум Марк. Навистина бев најмлад, ама само до овој момент.

– Повели седни. Не се сомневаме дека потполно си зачуден што нè гледаш нас и уште повеќе што си поканет овде – рече проф МекКролик.

Додека седнуваше, Крис веќе се сети на името на професорот. Тој е светски познатиот научник – истражувач на полето на кристалната оптика. Некои од неговите формули Крис дури ги има користено во својата дисертација. Иако Крис имаше дома неколку негови книги, сè до овој момент немаше можност да се сретне со него.

Професорот отвори една од книгите со дебели корици и ја стави пред Крис. Заглавието на Крис му беше многу препознатливо. Несомнено, тоа беше копија од неговата докторска теза.

– Тука лежи одговорот на прашањето зошто те поканивме овде – рече професорот.

Проф. МекКролик му објасни на Крис дека копијата од докторска теза ја добил од неговиот ментор – поранешен негов студент. Менторот немал храброст да го поддржи заклучокот на тезата, иако математичкиот модел покажувал потполна точност.

Она што Крис го имаше напишано како заклучок во тезата не беше никакво погодување. Тој, едноставно, го кажа она што произлезе од моделот „Веројатноста за

постоење на моделираниот црвен кристал во природна форма е преку 90%.“

Професорот ја зеде копијата од пред Крис и почна, точка по точка, повеќе да се препрашува самиот себеси отколку што го прашуваше Крис. Другите внимателно слушаа. Тоа беше како еден вид анализа на напишаното. Некаде при крајот на книгата, професорот стаса до заглавието „Компјутерско моделирање на камени текстури“. Тој зеде неколку парчиња од издробена црвенкаста карпа од соседната маса, очигледно извадена од рудникот. Ги следеше цртаните текстури на компјутерски моделираниот кристал и ги споредуваше со текстурите од парчињата во неговите раце.

– Имаме потполна сличност со текстурата број триесет. Во согласност со математичкиот модел, не сме далеку од целосно оформен кристал. Цела една лута карпа во рудникот, благодарение на цврстите момчиња од инженерската бригада, ја искршивме на ситни парчиња – не поголеми од јајце. За жал, не успеавме да најдеме целосно оформен кристал. Јас сум убеден во постоењето на оформени црвени кристали во овие рудиментирани карпи. Вчера обележав уште една карпа за кршење. Целата расположлива техника што ја имаме овде е ангажирана во операцијата. Ќе појдеме подоцна во рудникот и ќе ти покажам. Сигурен сум дека ти можеш да „прочиташ“ нешто повеќе од овие парчиња и твоите цртежи. Јас веќе ги истрошив моите идеи. Погледни ги малку дијаграмиве за да се присетиш, а јас ќе одам да ти обезбедам заштитна опрема за влегување во рудникот. Немој да забораваш да ги разгледаш и формулариве. Верувам дека ќе ти се допадне понудата.

Професорот ја затвори вратата зад себе. Крис го заинтересираа неколкуте формулари што му ги подаде професорот. Набргу откри дека во рацете држи понуда за вработување, прва во неговиот живот.

Првин го разгледа договорот за вработување. Му беше понудена позицијата на ‘помлад рударски истражувач и научник во Државниот институт за минерологија’ – позиција за која секој млад инженер можеше само да сонува. Не можеше да верува дека веќе ја има, без интервју и без формална молба. Додека го потпишуваше договорот, чувство на гордост му ја полнеше душата.

Малку подоцна, професорот, еден од инженерите и Крис, одеа долж правливиот, мрачен и тесен коридор од прастариот рудник.

– Знаеш, колега Крис, меѓу луѓето од овој крај, од оваа прилично несреќна земја, постои легенда за овој рудник како извор на злато за една голема стара империја – му се обрати проф. МекКролик.

– Моите согледувања, пак, се сосема спротивни. Овде нема ни трага од злато. Легендата би била точна само ако, за време на империјата, златото било успешно ископано до последната трошка. Или, пак, се копало нешто друго. Може само да погодуваме. Сеедно е дали постоело или не постоело, во овој момент нас злато не нè интересира.

Паралелно со размислувањето за составот на карпите, Крис размислуваше и за нешто друго

– Мора да е немерлива човечката енергија која е употребена за со примитивна технологија (главно голи раце) да се ископаат сите подземни лавиринти низ

тврдите карпи. Колку ли само човечки животи се згасна-ти овде?

Чувствувааше и благ страв додека се провлекуваа низ тесните коридори. Тој како студент има влезено во повеќе современи рудници. Овој овде не наликува ни на рудник. Внатре сè изгледа атипично.

Колку повеќе навлегуваа во внатрешноста, толку повеќе се зголемуваше бучавата од компресорите и другите машини. Импровизираното електрично осветлување им најавуваше дека се блиску до работната група. Во едно од проширувањата – налик на поголема соба – копањето беше во полн ек. Она што на прв поглед паѓаше в очи, беше слабата и несоодветна копачка опрема и машини за овој тип карпи. Спротивно од тоа, мускулестата градба на одбраните војници, кои навистина максимално се залагаа, беше импресивна. Кога ги видоа посетителите, војниците престанаа со дупчењето. Од импровизиран ладилник ги почестија гостите со акок алок. Тројцата колеги ги разгледаа монолитните карпести сидови. Крис беше многу изненаден со сличноста на текстурите на карпите со оние од неговите компјутерски моделирани во дисертацијата. Пред повеќе од една година, додека го пишувааше програмот врз база на некои свои, лабораториски истражувања, не ни помислуваше дека пресметките и формулите со олкава точност ќе ја отсликаат реалната минерологија. Поголем број од цртежите ги немаше приложено во тезата, бидејќи тоа би ја направило преобемна. Внимателно ги гледаше карпестите сидови и ги следеше навидум хаотичните линии што се пружаа на сите страни низ нив. Срцето силно му чукаше. Во потсвеста веќе

ги гледаше црвените кристали расеани внатре, низ карпите. Без однадвор видливо возбудување, им препорача на колегите расцепувањето на едната од карпите да оди долж црвената линија. Професорот ги прифати неговите сугестии, им даде инструкции на војниците за правецот и начинот на кршењето на карпите и тие заминаа. Војниците, пак, се зафатија со работа.

9. Пронаоѓањето на „црвената убавица“

По неколку дена – едно попладне, додека Крис потајо очекуваше вести од работната единица во рудникот, се обидуваше да го реорганизира просторот во камп-приколката што му беше доделена. Просторот во приколката беше дури и преголем за малкуте работи што ги имаше понесено со себе. Најважно му беше што имаше обезбедено непрекинат приклучок на Интернет преку специјалниот армиски комуникациски систем. Недостапноста на неговите книги ја компензираше со информациите достапни на Интернет, а можеше и да им се јави на своето семејство и на пријателите. Само што седна на работната маса, надвор некој почна гласно и возбудено да вика. „Ја имаме! Ја имаме! Ја имаме црвената убавица!“ Стана и се приближи до подотворениот прозорец. Од правецот на рудникот, со брзи чекори доаѓаше проф. МекКролик. Надвор веќе беа излезени неговите колеги и командантот на кампот. Професорот не одеше туку потскокнуваше од среќа. Чувство на радост и задоволство се ширеше низ кампот. Крис излезе надвор и се упати кон останатите. Професор МекКролик веќе беше блиску пред насобраните. Кога го виде Крис, тргна право кон него. „Ја пронајдовме, Крис. Ја пронајдовме убавицата.“ Го гушкаше и зборуваше: „Крис, ти си нашиот херој!“

Откако професорот добро го изгушка Крис, ги изгушка и останатите, еден по еден. Пријде и коман-

дантот. Откако им честита на сите по ред, рече: „Ајде со мене во собата за состаноци – да прославиме“. Беше видно задоволен и среќен. Како што беа и другите. Откако седнаа околу големата маса, командантот почна да зборува.

– Уште еднаш честитки до инженерскиот тим и до командирот на инженерската работна група. Посебно честитки и благодарност до најновиот член на инженерскиот тим, Крис Павловски, чија докторска теза нè доведе до ова откритие. Јас само што ги дешифрирав инструкциите од главната армиска команда во Ногатнеп, пишувани специјално за оваа ситуација. Откриениот кристал, кој има кодирано име „Red Beauty“, ќе се запечати во специјален непробоен огноотпорен контејнер. Јас веќе им издадов наредба на војниците долу, да го сторат тоа внимателно и брзо. Специјална вооружена командосна група веќе ја надгледува операцијата. Нема ни влегување ни излегување сè додека малиот контејнер со кристалот не биде безбедно изнесен на површината. Забрането е какво било напуштање на кампот. Локалната компјутерска мрежа и Интернетот се исклучени. Сателитскиот канал што се користи за вашите мобилни телефони е исто така исклучен. Овие специјални безбедносни мерки се привремени и ќе бидат на сила сè додека „црвената убавица“ не замине оттука.

Наскоро, еден „ичапа“ хеликоптер, испратен од регионалната команда, ќе слета овде. Придружувана од неколку специјалци, ‘црвената убавица’ ќе замине со хеликоптерот. Од регионалниот команден центар, со авион ловец 51Ф, ќе биде пренесена до нашата најблиска воена база. Неколку од нашите најсовремени воени

авиони од типот „невидливи“, во моментот се на пат кон најблиската воена база во регионот. Тие ќе ја преземат ‘убавицата’ и ќе ја спроведат директно дома. И посакуваат на „убавицата“ пријатно патување. Ја чека долг лет...

Ги подигнаа чашите со иксив и наздравија.

Присутните беа затечени од заведените строги воени мерки „сè заради еден кристал“.

– Ве молам за разбирање за овие строги војнички мерки. Треба да ги разберете важноста на оваа мисија и очекувањата на нашата влада. Можеби мислевте дека сме заборавени меѓу овие планини. Меѓутоа, реалноста е сосема спротивна. Наредните 24 часа операцијата „црвена убавица“ ќе биде од највисок приоритет во нашиот глобален армиски сателитски комуникациски систем. Нашата најважна задача во овој момент е ‘црвената убавица’ безбедно да се спроведе до дома.

По неговото објаснување просторијата се исполни со џагор. Откривањето на новиот редок минерал беше голема сатисфакција за подолгото отсуство од дома, за лошото импровизирано сместување и за војничката храна, на која повеќето од присутните не беа навикнати. Повторно се јави командантот.

– Ве молам за внимание! Нешто заборавив да ви кажам. Проф. МекКролик утре заминува дома. Иако веќе го замолив командантот на сините баретки да го обезбеди најудобниот џип што го има, патувањето низ сивата зона сè уште е еден вид голема авантура. Му се извинувам на почитуваниот професор што за „црвената убавица“ е обезбедена прва класа воен билет, а за него еconomy class, ама немавме многу избор – се обиде да се пошегува командантот. – А, имам и добри вести за

професорот. Просториите за новата лабораторија за кристална оптика во Националниот институт се завршени. Скапата лабораториска опрема, што подолго време ја посакуваше, е инсталирана. Неговите колеги научници нестрпливо го очекуваат.

По заминувањето на „црвената убавица“ ние ќе продолжиме со работа сè до потполно маркирање на карпите долу во рудникот. Ако пронајдеме уште некоја црвена убавица, таа нема да има специјален третман и внимание – како што ги има првава. Интернетот ќе биде воспоставен најверојатно во наредните неколку дена. Не заборавајте дека вечерва ќе имаме специјална, свечена вечера.

По вечерата, очигледно сите задоволни, продолжија да муабетат. Крис успеа порано да се искраде и да си замине во караван приколката..

Подоцна проф. МекКрој зачука на вратата на приколката.

– Здраво Крис. Уште не си легнат? Па скоро е полноќ. Како што слушна, јас заминувам утре наутро. Немам некои посебни упатства за понатамошните активности. Кога ќе ги укинат специјалните мерки, слези долу и провери во која фаза се работите. Внимателно погледни ја структурата на карпата од која е изваден кристалот и местото од кое е откорната карпата. Добри фотографии ќе помогнат во подоцнежната анализа. Ќе чекам со нетрпение на твојот извештај. Јас сум убеден дека тој тип на кристал мора да е рамномерно

распореден низ рудиментните карпи. Уште една работа, на која за малку ќе заборавав. Нов беџ за тебе.

– Па веќе имам еден со мене, професоре.

– Знам Крис, ама овој повеќе ќе ти одговара. Погледни го добро.

На Крис не му се веруваше. На беџот пишуваше: **Д-р** Крис Павловски.

– Ама, професоре, да не е грешка? Јас сè уште не сум имал одбрана на докторската теза?

– Не, Крис, не е грешка. Јас сум именуван за претседател на комисијата за одбрана на твојот докторат. Во последниве неколку недели бев во постојан контакт со останатите членови на комисијата. Во оваа „дупка“ имав доволно време да ја проверам секоја формула и секој збор што си го напишал. Може да ти кажам дека ни една теза досега не сум прегледал толку детално. Твоите пресметки се повеќе од точни. Интерпретацијата на резултатите е одржлива. Откривањето на новиот минерал ја прави секоја академска дискусија непотребна. Жал ми е што, поради строгите војнички безбедносни мерки, немаше можност да го видиш пронајдениот кристал, ама сигурен сум дека ќе најдете уште некој. Сепак, дома ќе организираме мала, неформална одбрана. Тоа ќе биде зад затворени врати. Сето ова е класифицирано како врвна државна тајна. Добра ноќ и до видување во Уњ Крој, докторе Павловски – рече професорот и ја затвори вратата.

По неколку секунди пак ја отвори.

– Извини, мој млад колега, старост – заборавност. На наредниот научен светски конгрес за минерологија ќе предложам новиот минерал да се вика Кристандит

(Christandyte⁴). Верувам дека нема да имаш ништо против – ја затвори пак вратата, не давајќи му на Крис можност да каже што било.

Неколку дена подоцна, Крис беше изненаден од брзината со која целокупниот софтвер на Интернет беше среден. Сивата дамка во електронските (ГПС) географски карти ја немаше повеќе. Прецизна електронска карта од крајот во кој беше поставена базата веќе беше достапна во сите софтверски пакети. Крис беше прилично релаксиран. Сега барем точно знаеше каде се наоѓа. Вечерта седеше пред својот лаптоп компјутер и пребаруваше нешто на Интернет. На дното на компјутерскиот монитор, под електронската карта на **Ма** му падна во очи допишаното – „креирано од Мајкл М.“.

‘Еј чекај, па ова би можел да биде мојот другар компјутерција од соседството’ – си рече Крис.

Крис знаеше дека Мајкл работи за позната софтверска компанија на проекти за Обединетите Светови. Меѓутоа, никогаш посебно лично не се интересираше за какви било детали. Таа вечер му испрати куса порака на својот пријател Мајкл.

„Здраво Мајкл,

Што се случува со глобалната електронска карта за ГПС? Изненаден сум од брзината со која беше сменета. Изгледа дека сите главни пребарувачки машини на Интернет веќе ја имаат новата карта за овој крај. Сите топоними се прикажани со оригиналните имиња. Сивата зона повеќе не постои низ ГПС мапите. Никогаш не си ми кажал за твојата работа на софтверот за овој дел на

⁴ Спореди со ‘Lorandyte’

светот? Најмногу ме интересира што се случува во твојата област?

Во електронското поштенско сандаче утредента Крис пронајде подолга порака.

„Здраво Крис!

Ако не е некоја грешка, мојот компјутер покажува дека твојата порака доаѓа од сивата зона. Зар е можно да си таму? Што, всушност, работиш таму? Од каде имаш интернет приклучок?

Еве, ќе ти кажам малку повеќе за мојата ангажираност во некои прилично чувствителни проекти.

До пред неколку месеци софтверскиот тим за развој и истражување, чиј член сум и јас, работеше на неколку проекти нарачани од Глобалното собрание. Два од нив имаа малку чудни, да не кажам смешни имиња: ‘FINAL RELABELING⁵’ и ‘GPS BLACK HOLE⁶’, а беа класифицирани како врвна тајна. Знаеш, Крис, од Обединетиот Свет и порано имаше барања за некои ‘егзотични’ софтверски функции. Работата на првиот софтверски пакет ‘RELABELING’ беше главно рутинска. Сè се сведуваше на креирање специјална база на податоци со релативно мал број полиња. Клучевите за пребарување бараа малку „чекорење во темница“, ама немаше некој предизвик.

За разлика од првиот, работата на вториот проект – ‘електронска црна дупка’, беше вистински предизвик за мене. Прилично ‘тврд орев’. Пишував софтвер за маскирање на кое било подрачје во глобалната електронска ГПС карта.

⁵ Конечно преименување

⁶ ГПС црна дупка

Софтверскиот пакет што произлезе од овој проект му овозможуваше на нарачателот, по желба, да го направи невидлив кој било дел од електронската навигациска карта. Отпрвин се бараше маскираната површина да биде црна. Во текот на тестирањето на софтверот се покажа дека црната дамка ќе ги збунува корисниците на GPS – ќе мислат дека нешто не е во ред со екранот. Предложивме, сепак, ‘дамката’ да биде во сива боја, со назнака ‘недостапно’, што беше и усвоено.

На крајот, се бараше од нас да воведеме софтверски прекинувач ‘сива зона ON/OFF’, со кој на корисникот му се овозможуваше селектираната сива зона да се вклучува и исклучува по потреба. Оваа функција беше контролирана од скоро непробојна шифра.

Го сакав тој проект. Работата на него ми пружаше големо задоволство. Преку него научив многу нови работи и трикови во програмирањето. Цело време бев убеден дека софтверот е наменет за Глобалните мировни сили за вежбање електронска војна. Подоцна, кога на мојот мобилен телефон, опремен со ГПС, случајно здогледав мала дамка, некаде во Јужна Апорве, навистина се зачудив. Сè до тој момент не верував дека софтверскиот пакет ќе биде употребен во реалноста. Не се разбираам ни малку во политика и воопшто не ми беше јасно зошто функцијата „сива зона“ беше тестирана токму во тој регион. Ти пожелувам пријатен престој таму. Вчера на ТВ-дневникот беше споменато укинување на некакви санкции во тој дел од светот. Се надевам дека има доволно предизвици за тебе таму.

Поздрав. Мајкл.“

Една недела по испраќањето на ‘црвената убавица’ во Акирема, работата во рудникот беше рестартирана. Немаше повеќе неизвесности, ниту напнато исчекување, како порано. Момчињата долу во рудникот го привршуваа дробењето на последниот обележен камен блок. Во меѓувреме, беа ископани уште два помали кристала, чие испраќање не беше помпезно како што беше случајот со првиот. Крис веќе ја подготвуваше геолошката карта на рудникот и пресметките за распространетоста и фреквенцијата на повторување на кристалот во карпите.

Во четвртокот Крис се изненади кога командантот повторно нареди запирање на работите и повторно изолирање на рудникот. Воопшто не го повикаа долу. Очигледно не се работеше за некој нов кристал, меѓутоа Крис не сакаше многу да се прашува.

По неколку дена од овој настан, за време на попладневната пауза, Крис пиеше чај со својот постар колега инженер.

– Крис, верувам дека се прашуваш што беше причината за повторното воведување специјални безбедносни мерки пред неколку дена. Командантот на операцијата ми напомна, низ неврзан муабет, дека бил пронајден за’рѓан метален ковчег полн со пергаменти пишувани со некое чудно писмо. Уште во окното ковчегот бил ставен во специјален херметизиран контејнер и експресно, под најголемо обезбедување, испратен дома, до Националниот институт за конзервација и антички јазици.

Во Институтот имам пријател – експерт за антички јазици. Тој бил во тимот за прием и заштита на содржи-

ната на за'рганиот ковчег. Вчера од него добив е-маил. Пишува дека е фасциниран, а во исто време потполно збунет од откритието. Дури му е јасно и за кој јазик се работи, иако историјата до ден-денес го негира неговото постоење. Вели дека интерпретацијата во современата историја на некои цивилизациски движења и настани во многу елементи се чини погрешна. Ако содржината на пергаментите биде јавно презентирани, голем дел од античката историја најверојатно ќе мора да се ревидира.

– Крис, ти мора да си горд на сево ова? Твоите потекнуваат од овие краишта. Меѓу овие заборавени луѓе и краишта изгледа има наталожено вистини со кои денешната цивилизација кога-тогаш ќе мора да се соочи.

10. Крис го посетува семејството вторпат

Во текот на викендот, Крис немаше некои посебни обврски, па одлучи да појде горе во селото. На семејството му се немаше јавено од доаѓањето во базата. Впечатоците од првата посета му беа сè уште силни во главата.

Немаше проблеми од страна на командатот за користење на еден од воените ципови. Патот не можеше да го згреши. Имаше само еден, а и возилото е опремено со GPS со прецизна карта од реонот.

– О, мил на баба, пак ни дојде – го пречека баба Евдокија на портата. – Бевме загрижени за тебе од моментот кога замина со војниците. Се плашевме да не ти се случило нешто долу кај туѓинците.

– Бабо, тие не се туѓинци. Тие се наши.

– Како наши кога ни јазикот наш не го разбираат?

– Извини бабо, всушност, тие се мои – доаѓаат од мојата земја.

– Е убаво синко, тогаш идниот пат да ги поканиш внатре – на чашка ракија со дедо ти Филип.

– Бабо, а каде е тој? Не го гледам низ дворот.

– Во планина, Ристе. Едно од говедата ни е изгубено веќе два дена, па заминаа со чичко ти да го бараат.

Крис се прошета низ дворот. Од некаде дотрча Белчо и му се втурна во нозете, весело квичејќи и мавтајќи со опашката. Баба Евдокија му донесе триножно столче и, подавајќи му го, рече:

– Седни, сине. Веднаш се враќам. Само да го ставам лебот во фурната. Ако се излади фурната, ќе нема вечера.

Крис седна несигурно на малото столче под чардакот и некое време ја гледаше баба си како со старите, од реума подискривени раце, вешто го реди лебот со дрвената лопата во жешката фурна.

– Бабо, ти треба ли помош?

– Не синко, ова е работа за две раце.

Баба Евдокија ја затвори фурната со металната врата, ги однесе штиците во визбата и му се придружи. Пред малку, возејќи се кон селото, Крис толку многу сакаше да му се пофали на некој близок за работата и за титулата. Беше очигледно дека баба Евдокија нема да го разбере. Го задржа изливот на радост во себе.

– Ристе, да не си гладен? Да донесам ракија да се напиеш малку?

– Не, бабо. Ќе одам со Белчо да прошетам над селото, кон планината.

Крис извади студена вода од бунарот и се напи директно од дрвеното ведро.

– Сине, да се вратиш пред да падне мрак. Може некоја мечка да те изненади! – му довикна баба Евдокија, додека Крис со Белчо зад него излегуваше низ портата.

По патот Крис се прашуваше која е смислата на нејзината старост. Дали во своите 80 таа се радува на нешто? Дали тагува по нешто? Дали среќата како поим постои за ова, веќе истрошено и остарено суштество?

Овие прашања на помладите од семејството Филиповци никогаш не им паднале на памет. Во семејството никој посебно не обраќаше внимание на баба Евдокија. Таа едноставно се подразбираше.

Многу работи Крис нема да дознае за неа. Нејзина-та старост криеше убавини, кои само таа ги разбираше. Лошотијата, ако некогаш и ја имало во неа, одамна исчезнала. Лошите зборови, исто така одамна ги имаше заборавено. Во овој период од нејзиниот живот со неа господареше добрината. Иако ишарано со многу брчки, лицето ѝ оддаваше смиреност и спокојство. Очите и зрачеа милост. Кога малиот Александар ќе го искараа татко му или мајка му, тој бегаше кај баба му. Баба беше миротворецот и неговиот ангел чувар. Ќе ѝ се пикнеше во skutot, ќе липаше некое време и потоа ќе се смиреше. Ќе ги најдеше баба Евдокија вистинските зборови за да го охрабри и да го посветува да не го прави она што ги лути тато или мама. Кога на Александар не му се спиеше, баба Евдокија ќе го шеташе низ чудесниот свет на бајките и сказните.

Нозете, малку извиткани под тежината на годините, сè уште добро ја држеа. Одеше полека и достоинствено. Никаде не брзаше, а сè уште стигнуваше таму каде што ќе ја повикаа. Корисна им беше на луѓето од селото на разни начини.

Кога некој ќе починеше во селото, прво неа ја повикуваа. За баба Евдокија умирањето беше Господова работа. Таа само се грижеше смртта да помине на тивок и достоинствен начин. Помагаше при капењето и облекувањето на покојникот. Покојникот, според старинските обичаи, го облекуваат во чисти, истиот ден испрани, алишта. Телото треба да му се врати на Господ чисто – онакво какво што Тој го пратил на овој свет – а душата сама си го наоѓаше патот... Кога беше присутна

баба Евдокија и болката кај блиските на покојникот стануваше некако мека, човечка.

И не само за смрт. Баба Евдокија ја повикуваа и таму кај што почнуваше нов живот. Љубовта и раѓањето за неа беа работи што им ги оставил Господ на младите. Таа само помагаше раѓањето да помине во најдобар ред. Редот го одредила природата – за царски рез никој и не слушнал во селото. Баба Евдокија најдобро ја разбираше и родилната болка и радоста, која по раѓањето, ја потиснуваше и најсилната болка. Веќе по првиот плач распознаваше дали се родил „јунак“ или „страшливец“, дали ќе биде вреден или мрзлив, дали ќе биде работна мома или плачка. Им се радуваше на новороденчињата додека ги капеше. И мирисаа на каранфил по утринска роса.

Кога баба Евдокија малку подоцна ќе излезеше од собата, насобраните пред вратата од нејзината насмевка и од нејзините брчки на челото ‘читаа’ за здравјето на новороденчето. Ако излезеше со широка насмевка, никој повеќе ништо не ја прашуваше. Шишето со ракија почнуваше да шета од рака на рака... Ако беше малку подзамислена, ќе појде таткото по неа и ќе почне да ја распрашува... Ако, пак, излезеше со ‘студено’ лице и без збор, на сите веќе им беше јасно дека „бебето не го бидна!“.

И не само кај бебињата... Баба Евдокија беше присутна и кај телињата и кај јагнињат... На овците, понекогаш кога се мачеа со јагнењето, им зборувааше исто како и на мајките родилки. Зашто од очите им извираше истата болка.

Баба Евдокија ја имаше целата грижа и за кокошките. Таа ги селектираше јајцата и квачките, го надгледуваше лежењето и прва им се радуваше на пилињата. Ретко ѝ се случуваше од некое јајце да не излезе пиле.

И така, нејзината старост час другаруваше со смртта, час другаруваше со радоста и раѓањето. Во меѓувреме се грижеше за лебот во семејството. Поради реумата во рацете, ретко месеше леб. Меѓутоа беше вистински мајстор за неговото печење во фурната.

Дали баба Евдокија ѝ се радуваше на староста? Можеби да. Во тој изолиран микро свет никој за тоа не размислуваше.

А дали ѝ е тешка староста на баба Евдокија? Сигурно да – ама тоа го знаат само постарите. Зимно време, кога реумата ќе ја притиснеше, ќе се свиткаше покрај кумбето и ќе си офкаше. Си офкаше, онака тивко, повеќе за себе. Чиниш, ѝ се инаети на болката. Помладите од семејството не гледаа ништо невообичаено во тоа. Заседнати на масата или по креветите, си пиеја топла ракија, играа карти или си правеа муабет. Само малиот Александар понекогаш ќе клекнеше до неа и низ смеа го имитираше гласот на дедо Филип: „Ајде бабо, не офкај, ќе помине и оваа зима“.

Баба Евдокија беше неписмена. Ни дедо Филип не беше многу по читањето. Што беше напишано во Книгата за Сторителот, која ја држеа во шифоњерот во собата и за двајцата ќе остане несознаено. Тоа дури и не е важно. Пораките од Словото уште многу одамна беа вградени во секојдневниот живот на **Ма** луѓето. Истите адети се пренесуваа од уста на уста – од поколение на поколение... Пред спиење баба Евдокија ќе застанеше

пред иконата на Сторителот и ќе го молеше да ги држи болките подалеку од неа за да може да спие. Наутро, пак, на разденување, ќе се прекрстеше пред иконата и ќе му се заблагодареше Нему за денот што ѝ го даде.

Пред околу една година, кога малиот Александар првпат ја најде баба си пред иконата, ја запраша:

– Бабо, а што му кажуваш на тој чичко од сликата?

– Го молам, бабино, да ти даде мирен сон – за да растеш – јунак да станеш.

Оттогаш, тој често ѝ се придружуваше пред иконата на вечерната молитва. Додека баба Евдокија се молеше за здравјето свое и за здравјето на целото семејство, малиот Александар на „чичкото“ од иконата тивко му ги кажуваше своите детски желби: ‘Речи му на тато да ми купи... Сакам да имам... Сакам да бидам...’. Кога ќе завршеше, баба Евдокија ќе го наградеше со прегратка и со бакнеж. Тој ќе си заминеше во својата соба и ќе се пикнеше в кревет меѓу мајка му и татко му. Честопати наутро се чудеше како преку ноќ се нашол во своето креветче...

Таква беше сегашноста на баба Евдокија од која Крис може да согледа само една трошка. Смеслата на староста во овој заборавен **Ма** свет за него ќе остане непознаена, а смеслата на староста во неговиот свет еден ден самиот ќе ја бара. Да веруваме дека и тој ќе ја најде како што ја нашла баба Евдокија во својот свет.

Додека Крис размислуваше за баба Евдокија, веќе беше на половина пат од истата патека по која одеа првиот пат со дедо Филип. По речиси еден час качување по благата угорнина, ја здогледа чудната карпа. Иако карпата и овојпат му се виде таинствена, не појде таму.

Се упати кон соседниот рид. На ум му падна приказната на дедо Филип за дупките копани во потрага по „руда за бомби“.

На самиот врв, на ридот здогледа ледина прекриена со ретка трева и грмушки од капини, расцветани со безброј бели цветови. Крис прошета по ледината. Изброи десет дупки со отвор во правоаголна форма четири на четири метри. Некои од нив беа зараснати меѓу грмушките, некои беа скоро затрупани, а врз неколку сè уште стоеја веќе распаднати за’рѓани решетки. Немаше храброст да се обиде да подигне некоја од решетките. Тоа и не му беше потребно. Куповите жолтеникави парчиња од кршени карпи што беа расфрлени низ ледината, беа доволни да го препознае типот на геолошките седименти. „Да, ураниум има, само е прашање во кој процент?“ – си рече во себе.

Изморен од пешачењето, изгуби интерес за какво било сериозно рагледување на почвата и камењата. Се упати кон крајот од ледината каде што почнуваше борова шума. Седна на еден одамна паднат бор. Поседе малку, доволно да се опушти од пешачењето, потоа стана, го извади ножот од ранецот и почна да врежува нешто на сувиот труп. Иако доста бавно, буква по буква, реченицата се испишуваше под ножот. На крајот на реченицата Крис вдлаби точка и се оддалечи малку. На трупот јасно се распознаваше мало 16-крако сонце и мало срце прободено со стрела. Веднаш до срцето во продолжение пишуваше: „Chris loves Anna⁷“.

⁷ * Крис ја сака Ана. ♥

Го врати ножот во корицата. Измореноста полека почна да го совладува. Се намести удобно меѓу сувите стебла. Колку што можеше повеќе, се потпре со грбот на едно од нив и се сврте надолу кон долината. Селото не се гледаше – беше скриено зад ридот. Денот беше при крај. Попладнето беше тивко и пријатно. Вцрвенетото сонце веќе забрзано се спушташе низ замислената парабола со почетна точка на исток. Со врвот високо на небото и со крајот зариен некаде зад врвот на планината на запад. Котлината, надвисната со планини од три страни, му го голташе погледот. Пред две недели, искачен со дедо Филип на таинствената карпа, го гледаше истиот пејзаж. Умот тогаш му беше фокусиран на геологијата, на карпестите форми и структури. Овојпат, чувство на ментална опуштеност му се мешаше со чувство на празнина и незаинтересираност за пејзажот. Со подзатворени трепки уживаше во разиграниот спектар од интерференциските бои на сончевите зраци што се пробиваа меѓу трепките и му се зариваа во зениците. Просторот пред него, гледан низ подотворените трепки, на моменти се исполнуваше со безброј ситни, блескави, честички во хаотично поигрување. Дури му се причинуваше дека ги гледа поединечните светлосни фотони. Така играјќи си со трепките и со веќе црвените сончеви зраци, задрема.

Дали Крис само дремеше или длабоко спиеше во прилично неудобната положба, на Белчо воопшто не му беше важно. Легнат долу до трупот, со малку подигната глава, внимателно и неуморно ја надгледуваше околината.

Во тој момент на Крис во мозокот му се одвиваше забрзано повторување на настаните од последните неколку месеци. До пред неколку недели, мислите му беа свртени главно кон докторската теза. Иако менторот му најави дека членовите на комисијата прелиминарно позитивно се изразиле за тезата, сепак, не се чувствуваше потполно спокоен. Некои од неговите најблиски колеги му забележаа дека описот на истражувањето му е премногу класичен, јазикот премногу технички, а заклучокот премногу очигледен. Со други зборови, неатрактивно и по малку досадно за читање. Во ова модерно време чистата наука тешко поминува ако не се 'зачини' со малку мистика и атрактивност.

Крис не беше толку загрижен за одбраната. Презентирираниот математички модел во тезата беше коректен и никој не можеше да го „собори“. Повеќе беше загрижен за тоа што треба да биде после одбраната?

По дваесет години потрошени на континуирано студирање ќе мора да влезе во реалноста, да најде работа и да го заработува лебот. И неочекувано, пред една недела, сè се смени... Во еден ден доби работно место од соништата и беше прогласен за доктор на науки без никакви формалности. Сето тоа му се случи во место од Господ заборавено... Се чувствуваше малку дури неудобно поради големиот респект и почитување од тимот на професорот МекКролик.

Како што го совладуваше сонот така мислите му стануваа сè понејасни и понеодредени... Низ мозокот му се мешаа стотици неврзани фрагменти од случувањата во последните неколку недели. Хаосот од фрагменти се зголемуваше со бучавата од машините во рудникот што

сè уште му одсвонуваше длабоко во потсвеста. Тука беше и гласот на проф. МекКролик: „Ја имаме! Крис, ја имаме црвента убавица! Ти си херој Крис.“

Одеднаш, Белчо с’ржа и молскавично му се пушти на едно зајаче на чистината кое невнимателно влегло во неговиот видокруг. Крис се разбуди од сонот и срипа исплашено од дрвото...

– Не, Белчо! Доаѓај ваму. Зајачето ништо не ти сторило! – му свика на Белчо

Белчо застапа во место. Зачудено се сврте кон Крис. Тоа беше доволно за зајачето да исчезне во грмушките.

Крис во тој момент почувствува болка од сувите гранки на кои подолго време се потпираше. Стана и, онака стоејќи на трупот, се сврте кон планината. Длабоката тишина во вечерината распослана околу него како да го исплаши. Одеднаш почна да вика на сиот глас:

– Еееееј планино... Јас сум хероооој.

– ...херооооој –му се враќаше ехото назад. Планината како да му потврдуваше...

– Ееееј планино, јас сум херојот Криииииис.

– Криииииис – повторуваше планината.

По секој извик на Крис, Белчо ќе залаеше на цел глас кон планината. Веројатно мислеше дека Крис видел нешто... Крис се надвикуваше некое време со планината, па се сврте надолу кон затскриеното село...

– Ехеееј, вие заборавени Ма. Јас сум Криииииис. Синот на Силатаааа!

Качен на дебелиот труп, со едната рака се држеше за гранката, а со другата се удираше по градите. На кого било од неговиот свет би му изгледал како Кинг Конг од најновиот филм, седнат на врвот од своето царство.

Белчо не знаеше ништо за Кинг Конг. Викањето на Крис само го надополнуваше со својот лаеж, како да сакаше да му каже дека не гледа никаква опасност...

– Ееееееј вие за’рѓани научници. Јас сум доктор Криссс. Докторот со досадната дисертација, нелииии?

Викањето продолжуваше со несмален интензитет.

– Ти **ороспијо**, Душанке. Силата ја сакаше маааа-маааа. Не тебе...

Ако вика посилно му се чинеше дека гласот ќе се слушне и во селото, преку границата, каде што е роден неговиот дедо, по мајка му. Додека викаше, погледот случајно му се задржа на куповите жолтеникави камења извадени од дупките. Го обзеде некое чувство на сила. Морници му лазаа низ телото. Си замислуваше дека нуклеарната енергија од ураниумовите атоми му се качува низ нозете, нагоре кон главата...

И викаше... Уште посилно и посилно викаше...

Планината и тишината како да си поигруваа со неговиот ум. Урбаниот, воздржан и рационален млад ум, сега планината го обликуваше по своја мерка – го полнеше со таинствена, нежно контролирана сила. Колку силно и да викнеше, неговиот глас во миг се разлеваше низ етерот. Можеби ова што му се случуваше на Крис беше еден вид молскавично празнење на со години насобраниот страв, грижите и притисокот од студирањето.

И сè престана кога Крис, речиси без здив, се слизна од трупот и се спушти на земјата. Поседе некое време до Белчо, доаѓајќи до здив.

Кога неговиот пријател Мајкл, софтвер инженерот, би го видел надвикувањето на Крис со планината, сигурно би прокоментирал:

„It was imprinting (downloading) the Chris' Voice Pattern into the Ma_onian's ether, as a specific form of a dispersed voice storage medium”.

Којзнае. Можеби планината веќе го имаше снимено и меморирано одразот на ликот на Крис. Неговите стапалки веќе се расеани

(треба да се најде соодветен превод на овие неколку реченици????)

низ околината. Отпечатоци од неговите прсти веќе се наоѓаат на многу карпи и камења. Овие неколку процеси би можеле да се интерпретираат како препознавање на биометричките параметри на Крис од страна на Ма просторот.

Белчо беше случајно присутен на овој, невообичаено бучен верификациски процес. Тој си има свој метод за забележување на биометриските податоци, неупадлив и дискретен. Цртите на лицето на Крис, очите и шарата на неговите зеници Белчо ги имаше меморирано уште во моментот кога првпат го виде од зад портата. Подоцна Белчо во неколку наврати кришум му ги излижа рацете. За Белчо тоа беше доволно да ги запамети неговите отисоци на прстите. На тој начин Белчо беше обезбеден со основни податоци за препознавањето на Крис по гласот, чекорите, лицето... До крајот на својот кучешки живот непогрешно и за миг секогаш ќе го препознава Крис. Каде било и во кое било време, без сомнение.

Кога малку се прибра, Крис му се обрати на Белчо:

– Белчо, ама се изнавикавме, нели? Ќе нè запамети планината нас! Ќе запамети таа кој во овој крај е Силата. Силата сме јас и ти, зар не?

Крис стана и се упати кон сувите корења на дрвото. Се измокри врз нив. Малку подалеку од него и Белчо го направи истото.

– Е, па Белчо, си ги проветривме градите, си ја обележавме територијата и време ни е да си одиме, секој во својот свет. Сигурно некоја кучка те чека долу. Среќно ли куче си ти, Белчо. Се прашувам што ли прави Ана сега – си рече повеќе за себе.

Само што се доближи до работ на ледината Крис забележа две силуети кои со очигледен напор брзаат нагоре по страната кон него. Кога заитаните му се доближија, го препозна стрикото напред и дедо му Филип, зад него, на околу педесетина метри. Белчо весело залаја и се стрча кон нив. Кога го видоа Крис на хоризонтот пред нив, и двајцата застааа.

– Ристе, што се случило? Твојот глас како да одекнуваше наоколу. А и Белчо многу силно лаеше. Се престашивме дека нешто те нападнало? Добро си, нели?

– Стрико сè е во ред. Со Белчо си ги плакневме градите...

Дедо Филип, вцрвенет во лицето од трчањето по нагорнината, го гушна.

– А бре, внучко, нозете ми се одзедоа од страв.

Малку подолу ја собраа кравата и заминаа. Планината остана зад нив во својот спокој и својата вечност. Им влеала таа сила и ум и на многу поголеми јунаци од Крис. Изнедрила таа и цареви, и кралеви, и ајдуци, и

војводи. Дури и царот, Најголемиот од **Ма**, кога бил мал, нејзе ѝ се јуначел и подоцна ѝ се доверувал.

Тројцата, со Белчо напред, а дедо Филип последен со кравата, продолжија внимателно да се спуштаат низ падината. Мракот што го прекриваше просторот околу нив го најавуваше брзото надоаѓање на ноќта. Гледајќи ги силуетите на куќите, Крис се сети на едноличното ‘ќууук... ќууук... ќууук’ од првата посета. Наместо краток одговор на неговото прашање „каква птица е таа?“ дедо Филип му раскажа една дамнешна случка, што го потресе.

11. Тајната за лузната на лицето на татко му на Крис

Еј, синко, поради таа таинствена птица татко ти уште мал за малку ќе го изгубеше животот.

Во текот на последната војна, силна, неброена војска, ја имаше запоседнато висорамнината над селото. Многуге шатори, густо расеани низ висорамнината ми изгледаа како јато сиви орли. По патот надолу, кон долината, не можеше да се помине од запреги и коњи. Кутрите животни, колку ги измачија додека ги влечеа нагоре тешките топови и коли натоварени со муниција... Уште првиот ден нè собраа нас младите од селово. Ни дадоа стари униформи. Бевме принудени да работиме како помошна работна сила. Јас имав среќа, ми дадоа да ги хранам и да ги надгледувам коњите.

Командантот со своите први офицери ја запоседна најголемата куќа на горниот крај на селото. Неколкуте жени што ги користеа како слугинки, кажуваа дека бил некој ситен и зол генерал.

Генералот останувал до доцна во ноќите. Се подготвувал за напад преку планината. Недалеку од таа куќа имаше едно големо и широко разгрането дрво на кое се гнездеа многу птици.

Птицата за која прашуваш, таа и тогаш си го држела истиот ритам и истата мелодија. Генералот, дали од измореност или од страв, тешко заспивал. Едноличното ‘ќууук... ќууук... ќууук...’, што доаѓало од дрвото, многу

го вознемирувало, па им наредил на војниците да одат да го убијат ќукот. Бидејќи војниците не можеле да ја видат птицата во ноќта, запукале со пушките низ гранките на дрвото. Птиците како, обезглавени се разбегале. По некое време, тамам да заспие генералот, пак се јавил ќукот од дрвото. Генералот не се предавал. Утредента пуштил абер низ селото, меѓу децата, дека кој ќе му донесе убиен ќук, ќе го награди.

Татко ти уште како мал беше неранимајко. Кусо време откако ја слушнал примамливата вест, се појавил со птица во рацете во дворот кај генералот. Оттаму се вратил со полни раце црвени шеќерчиња и со нови војнички чизми на нозете.

Кога ноќта низ селото пак се разлеало ‘ќууук... ќуууук... ќуууук...’, а генералот уште повеќе се налутил. Наредил да му се доведе најстариот човек во селото, со кого таа ноќ подолго време разговарал како да се отараси од тие проклетите птици. Низ разговорот му ја покажал на дедото птицата што ја донесол татко ти. Дедото, не знаејќи за што се работи, му рекол на генералот дека тоа е чучулига, а не ќук. Со други зборови, татко ти на генералот му подметнал погрешна птица. Тоа го разбеснило генералот.

Двајца војници предводени од еден офицер изутрината се втурнале во нашиот двор. Твојата прабаба Фросина, мојата мајка, ги молзела овците, а татко ти му ставал јадење на прасето. Војницитие, онака забрзани, веднаш почнале да маваат со кундаците по татко ти.

– Ти паметен. Ти ќе си го магарчел нашиот генерал.’
– зборувале додека безмилосно го удирале.

Кога мајка ми Фросина го слушнала силното врескање и запомагање, истрчала од трлото. Неразмислувајќи за последиците, се фрлила преку татко ти, да го заштити. Војниците луто продолжиле да маваат и по неа. Ја истуркале со пушките од татко ти. Таа немоќно паднала на грб. Војникот замавнал со кундакот кон нејзиното лице. Во моментот се загледал во немоќното од страв згрчено лице. Не ја удрил. Ја подигнал пушката, пришол кон офицерот кој стоел недалеку со пиштолот во рака, и му шепнал нешто.

Офицерот ја зграпчил за градите и ја подигнал луто велејќи: ‘Овој пезевенк ќе се мајтапел со царски генерал? Идниот пат јас лично ќе го застрелам. Каде го криеш сирењето? Казвај!...

Мама Фросина, тресејќи се од страв и болка им покажала кон визбата. Оттаму војниците изнесле полно каче сирење.

На заминување, со откочениот пиштол во рацете, офицерот нанишанил во правец на тако ти, кој сè уште клечел на земјата со крваво лице, и пукнал.

Твојата прабаба истиот миг се онесвестила... Кога по некое време се повратила, го видела татко ти над неа. Ѐ го квасел лицето со вода: „Внучко, па ти си жив! Ох, имало Господ!“

„Прасето бабо. Прасето го застрелаа, не мене...“ – одвај изустил низ раскрвавените усни.

Во силни болки и со скршена рака прабаба ти се довлекла до трлото. Седнала на земјата со грбот потпре-на на плетениот сид. Останала некое време да плаче и да го гушка татко ти.

Кога вечерта се вратив од кампот на висорамнина-та, во дворот сè уште се распознаваа две големи дамки крв. На едната најдов неколку парчиња од забите на татко ти, а на другата куп влакна од прасето што го застрелале.

Подоцна мајка ми Фросина ми раскажа дека на војниците што стражареле блиску до гробиштата неколкупати им подавала сирење со топол леб. Војникот што му шепнал нешто на офицерот најверојатно бил еден од нив?

За среќа, во таа војна курбан од кај нас заминаа само прасето и качето сирење.

Настапи молк. Беше очигледно дека дедо Филип го заврши кажувањето, а и така веќе беа на влезот на селото. Дедо Филип со леснотија ја раскажа тешката приказна, бидејќи беше со среќен крај, ама на Крис раскажаното му остана длабоко врежано во паметот. Се сети на лузната на лицето на татко му. Во тој момент чувствувааше грижа на совеста што никогаш не го прашал татка си за таа лузна.

Полека почна да му станува јасно дека насилството не ги одминало ни овие идилични краишта. Борбата за опстанок на овие луѓе како да им е судбински предодредена.

12. Тајната на стариот штит

Беше четврток, четвртата работна недела на Крис во рудникот Рашла. Од самото утро работеше на мапирањето на карпестите слоеви. Ги внесуваше забелешките во компјутерот кога му пријде војникот задолжен за импровизираната телефонска линија и му кажа дека командантот го чека ‘горе’. Наместо командантот, го дочека неговиот секретар и му кажа дека има посетител кај надворешната порта. Крис го соблече комбинезонот. Надвор го чекаше возилото на сините баретки.

– Јас сум Јован, пријател на дедо ти Филип.

Крис се сети на името. Тоа беше политичарот којшто немал храброст да се појави на Глобалното собрание, па го предложил дедо Филип.

– Утрото допатував од Ејпокс – продолжи Јован. – За жал имам лоши вести. Дедо Филип почина. Баба Евдокија и останатите од семејството се надеваат дека ќе те видат на погребот.

Наредниот ден попладне поширокото семејство на дедо Филип беше собрано на чардакот. Баба Евдокија прва го пречека Крис во дворот. Го гушна и почна да липа. Остана така некое време и низ солзи прозборе:

– Сине Ристе, тој си замина.

– Бабо, а како умре? Ми изгледаше доста витален.

– Старост, синко, старост... Јас бев во кујната, киселев млеко..., кога го слушнав Аце надвор како споулавено вика на сиот глас „Бабооо, бабооо!“ Истрчав надвор

и, што ќе видам, синко. Дедо ти седи свиткан на сред двор, а јагнињата се туркаат околу него. Ја ставил едната рака на срце, а другата му беше испружена право кон Александар. Тревата што ја имал во рацете, му се истурила на нозете и јагнињата ја дојадуваа. Низ устата и низ носот му течеше крв. Кога му пријдов, ме зграпчи цврсто за рака. Солзи ми навираа во очите. Знаев дека сè е готово. ‘Чувај ми ги Аце и Ристе!’ – беше последното што го изговори.

На чардакот, горе беа седнати сите од семејството Филиповци и – молчеа. Откако се поздрави со секој поединечно, Крис седна меѓу нив. Однекаде се појави и малиот Александар. Тој си донесе мало триножно столче и се намести покрај Крис. На масата беше поставено шише со мастика и неколку чашки околу него.

– Ајде, Господ да го прости – рече најстариот чичко подигајќи ја чашката.

– Нека го прости – ги кренаа чашките и останатите.

Крис отпи малку од чашката, но не ја спушти на масата, туку се упати во собата во која беше ковчегот. Вратата беше ширум отворена. Влезе во собата и ја остави чашката на работ на ковчегот, блиску до главата на дедо Филип. Присутните со молк го гледаа. Единствено баба Евдокија тивко липаше.

Доцна вечерта, во придружба на целото семејство, синовите го однесоа ковчегот со покојниот дедо Филип во црквичето. Го ставија блиску до самиот олтар и се вратија дома. Јован политичарот цело време беше покрај Крис. Муабетот продолжи и во гостинската соба, која беше наместена за Крис. Малку на едниот, малку на другиот јазик, муабетот потраја речиси еден час. Крис

дозна дека владата и целокупниот државен систем од „непостојната Ма“, благодарение на помошта и поддршката од Акирема, продолжила да функционира и во текот на тоталната изолација. Единствениот контакт со надворешниот свет бил преку специјалниот таен канал на АИЦ.

– Во овој момент сè уште е неофицијално, но блокадата е подигната. Телекомуникациите се воспоставени. Дипломатските канали се ‘прегреани‘ од контакти и телефонски разговори. По подолго време пак се чувствуваме како дел од светот. Во тек се интензивни подготовки за нови парламентарни и претседателски избори – објасни Јован.

По разговорот, Јован си замина во својата соба. Крис сè уште ја немаше затворено вратата, кога баба му Евдокија се појави на скалите, носејќи нешто големо во рацете.

Се стрча да ѝ помогне.

– Ристе, еве, ова е од дедо ти Филип. Аманет ми остави лично да ти го предадам и никој да не види...

Крис ѝ се заблагодари на баба Евдокија, влезе во собата и ја затвори вратата. Полека го одвитка платното. Беше повеќе од изненаден. На масата лежеше со векови стар војнички штит со исковано сонце со шеснаесет краци на предната страна. Крис го подигна штитот. Под него лежеше уште едно изненадување – книга направена од тенки златни листови. На корицата имаше гравура нешто што личи на старите богови. Внатре, во книгата, со компјутерска прецизност, мајсторски изгравиран текст и симболи кои Крис не ги разбираше. Неколкупати внимателно ги изврте тенките златни лис-

тови, наместа фатени со патина, меѓутоа ништо не разбра. Единствено по ликовите претпоставуваше дека книгата зборува за боговите.

Ја остави книгата, а го крена штитот. Иако добро чуван, забот на времето се покажуваше на многу места. Едниот агол речиси не постоеше. Рабовите беа во распаѓање. Неразбирливиот текст над сонцето беше доста оштетен.

Додека внимателно го прегледуваше штитот, тој размислуваше што да прави со него. Не беше многу заинтересиран за стари работи и сигурно би имал проблеми на царина за да го внесе во АСУ (ДАС??). Му беше жал да им го остави на овдешните роднини. Никој од нив нема да се интересира за рѓан штит. А на дедо Филип толку многу му значел. На крајот се одлучи.

Направи неколку фотографии со својот мобилен телефон. Низ прозорецот ја здогледа баба си како сè уште се тутка околу гасењето на огништето во дворот. Излезе и ја замоли да појде со него во црквичето. Со Белчо во придружба, Крис немаше ни малку страв на полноќ да помине низ гробиштата. Кога влегоа во црквичето, свеќите околу ковчегот уште догоруваа. Баба му прво запали нови свеќи, потоа му помогна на Крис да го симнат капакот од ковчегот. Крис неколку пати неуспешно се обиде да го стави штитот во ковчегот. Со книгата немаше проблеми. Ја стави директно под главата на дедо Филип, но штитот беше поширок од ковчегот.

Крис го стави штитот преку два камена, а со трет удри неколку пати по средината. Не требаше многу напор за штитот да распука по средината. Наместо две

половини, Крис имаше пред себе четири половини. Штитот беше искован од два слоја. Во едното парче, одлетано малку настрана, црвениот пламен од свеќите се огледуваше како во огледало. Крис внимателно го подигна парчето. Едниот, внатрешен, слој, очигледно, беше позлатен. Ги состави двата дела и ги осветли одблиску со малата батериска ламба. Пред него се појави еден вид графички дијаграм, кој симболично претставуваше нешто.

Во првиот ред: толчење парче карпа (симбол) → ситен прав во метално канче (симбол) → чистење риба со стрелка што покажува на разлетаните крлушки → крлушки во чинија врз кои се истура некоја течност од грне → длабока чинија наполнета до половина со густа желатинска маса.

Во вториот ред: турање на толчениот прав од карпата во чинијата и мешање → премачкување на предната страна на штитот.

На долниот дел од штитот беше прикажана гравура: сончев зрак што паѓа под одреден агол на штит со изгравирани сонце. Се одбива од него и директно оди во очите на војник од спротивната страна. Малку подолу, истиот штит прикажан како емитува светлина на сите страни. Како да е мало сонце. Напред наредена противничка армија заслепена од светлината од штитот. Под секоја слика испишани броеви и неразбирливи симболи.

На Крис не му требаше многу време за да ја преведе графичката симболика на јазикот на науката. За рефлексната способност на „дрвената убавица“ веќе доволно знаеше. Очигледно прикажаниот прав беше истолчен кристал. Крлушките од риба не му беа логични. Додека

размислуваше, случајно се сврте кон баба Евдокија. Таа веќе дремеше во столот блиску до олтарот. Над олтарот висеше гердан од крупни монистра. Крис си рече: „Еурека“. Се сети на бисерниот гердан што мајка му понекогаш го носеше во свечени пригоди. Тој ѝ е подарок од нејзината баба. Герданот и не беше толку убав, речиси беше пожолтен од стоење. Интересна беше приказната за тој гердан – за бисерите направени од крлушките на ендемска риба од едно езеро во Стариот Крај. Татко му му има кажувано дека и ден-денес тајната за изработката на бисерите ја знаат само две семејства во **Ma**.

Црвените кристални честички, измешани со просирното желе од крлушките на рибата, правеа посебна оптичка смеса. Таквата смеса, нанесена во тенок слој преку штитот, без сомнение, формираше еден вид цврст оптички резонатор кој дејствуваше како активен светлосен засилувач. Кога тенок светлосен сноп ќе падне врз таков резонатор, по повеќекратно засилување во резонаторот, тој се емитира назад во просторот, но многу, многу посјаен. Површината на штитот станува активен секундарен светлосен извор. Кога таквиот штит ќе се сврти директно кон сонцето, тој станува еден вид мало сонце. Единствениот недостаток на овој тип светлосен засилувач е неговиот краток живот. Температурата која притоа се развива во активниот слој, по кусо време предизвикува пукнатини низ стврднатата смеса.

Крис неколкупати се обиде да го фотографира дијаграмот со својот мобилен телефон. Поради силната црвена рефлексија сликите беа матни, со лош квалитет. Уште беше во голема дилема што да прави со штитот. Ако го земе со себе во кампот, штитот ќе биде третиран

со иста важност како и првата „црвена убавица“. Најверојатно никогаш повеќе нема да го види. Не му се допадна ни идејата да го скрие некаде. Каде било да го скрие, штом излезе на виделина, тајната нема да остане тајна за долго. Во овој крај сè уште се активни тајните служби на сите држави од регионот. Притоа се сети на кажувањето на дедо Филип за дупките над селото, тајно копани од поранешните владетели. „Најверојатно многумина имаат слушнато за легендата“ – размислуваше Крис

Низ главата му помина обеспокојувачка мисла. Што ако на горната смеса ѝ се додаде одредена количина на ураниумови атоми? – се праша самиот. – Нема да има разлика сè додека смесата се чува во мрак. Кога ќе се изложи на сонце – експлозија. Силна и застрашувачка. Таква смеса би можело лесно да се обликува во која било форма. Во зависност од процентот на додадените ураниумови атоми во смесата, силата на експлозијата може да се контролира многу лесно. Тоа би била атомска бомба едноставна за производство, едноставна за употреба, а со широк распон на ударна сила. Може да биде и минијатурна, како монистра или на пример како бисерите нанижани во герданот што висеше над олтарот.

Знаеше дека не постои откритие кое во цивилизацијата во која живееше не беше употребено за воени цели. Помислата на тоа го вознемируваше. Додека тој седеше и гледаше замислено во фрагментираните гравури, баба Евдокија од некаде имаше пронајдено парче крпа и го бришеше олтарот.

По подолго размислување, Крис одлучи. Зеде парче кремен со остар раб. Гребеше по гравурата сè додека таа потполно не исчезна под линиите што ги оставаше

остриот камен. Ги намести парчињата од штитот покрај покојниот дедо Филип, ги покри убаво со белиот чаршаф, го затворија сандакот и си заминаа. Тајната од штитот, која на Крис му се виде застрашувачка, во најголем дел се пресели во неговата глава. Тајните од златната книга му останаа доверени на дедо Филип – да ги чува, покривајќи ги со своето тело, под дебелиот гранитен монолит.

13. Закопот на дедо Филип

Рано утредента, сите возрасни од селото беа собрани во црквичето. Семејството Филипови беше седнато во првиот ред. Првото столче од десната страна беше празно. Тоа место цели шеесет години му припаѓаше на дедо Филип и на штитот. Крис беше седнат веднаш до празното столче, а лево од него беа останатите членови на семејството.

Се чувствувааше малку непријатно. Час гледаше во свештеникот, чија проповед одвај ја разбираше, час ќе погледнеше во прекрасниот пејзаж на долината што се насираше низ отворената врата надолу. Сосема малку го разбра и благословот на најстариот човек во селото. Исклучувајќи го најблиското семејство, сите останати му беа непознати. Мирис на темјан се ширеше насекаде низ црквичето. Старите избледени фрески одвај се препознаваа по сидовите. На таванот, пожелтен од чадот на свеќите, имаше мала пукнатина низ која се провираше тенок сончев зрак и се губеше меѓу присутните. Црквичето беше преполно со избраздени и од планинското сонце испечени лица. Најголемиот број од нив беа со бела коса, облечени во сиво или црно.

Свештеникот ја пееше молитвата тивко, уедначено и со самодоверба. Иако молитвата ја знаеше напамет, повеќе време гледаше во книгата отколку во насобраните луѓе пред него. Скоро сите присутни од порано ја знаеја пораката на молитвата и не обраќаа внимание на

зборовите. Спротивно на реалноста, белокосите, со ширум отворени очи, свртени кон олтарот, оставаа впечаток како да го впиваат секој збор изречен од свештеникот. Нивните очи, всушност, не гледаа никаде, гледаа 'навнатре'. Најверојатно никој од нив и не мислеше на покојниот дедо Филип. Тој проживеа мирен живот, исполнет со почит и од фамилијата и од соселаните. Зад себе остави добро организирана, стабилна фамилија, бројни синови, внучиња и едно правнуче. Сите се здрави и нормални. Сите се вредни. Преку нив продолжувањето на лозата на дедо Филип е загарантирано. Тоа е богатството што дедо Филип го остави зад себе. Тоа е наградата што Сторителот ја дава за живот и дело, а која се спознава во моментот на смртта. Белите коси во црквичето размислуваа секој за себе, за својот ред: можеби утре, можеби по една недела, можеби по една година или повеќе. Сеедно кога, заминувањето е очекувано и неизбежно. И не размислуваа тие за заминувањето толку многу колку што размислуваа за стекнатото лично богатство, со кое секој поединечно ќе му се пофали на Сторителот во моментот на заминувањето.

Додека белокосите глави си зборуваа со себеси, молитвените зборови се туркаа меѓу нив, попусто нудејќи се да бидат сфатени. Молитвата мора да се чувствувааше страшно осамена и игнорирана.

Црквичето во тој момент беше исполнето со живот кој не брзаше никаде. Всушност, беше сцена од животот замрзната во црквичето. Оваа глетка на будистите би им изгледала како длабоко трансцендентална медитација – мантра. Од страна на хипнотизерите глетката би била видена како успешна колективна хипноза. Единствено

Сторителот не е во дилема – тоа е начинот на искажување почит кон редот и поредокот што Тој го воспоставил уште на самиот почеток.

Спротивно на атмосферата во црквичето, надвор, зад вратата, недалеку од гробиштата, на ливадата, неколку дечиња си играа со мало ждребе. Кобилата мирно пасеше покрај нив. Во далечината зеленилото од планината се мешаше со црвените карпи. Двата света, овој внатре и оној надвор, ги делеше само отворената врата на црквичето. Всушност, вратата не ги делеше – таа ги спојуваше точно по линијата на рамката. Надвор – убавина, смеа, игра, радост, ден... Внатре – молчаливо соочување со минливоста на она што е надвор. Крис како да гледаше во длабоко закопаните корени на своето постоење. Притоа се мислеше дали неговите корени се дел од она што се случува од внатрешната страна на рамката од вратата или од надворешната. А можеби беа распослани насекаде наоколу, игнорирајќи ги и отворената врата и рамката.

Однекаде се појави малиот Александар. Случајно го поттурна Крис додека се качуваше на празното столче до него. Крис се тргна од размислувањето и го погали по главата.

Подоцна, Крис и уште тројца чичковци го изнесоа ковчегот од црквичето. Пред нив одеше свештеникот. Веднаш зад ковчегот беше целото семејство, па следеа останатите кои уште излегуваа од црквичето. Поворката се упати кон средината на гробиштата, каде што се гледаше куп од искршени парчиња од карпа помешани со малку свежа земја. Крис се чувствуваše прилично неудобно во улогата што ја имаше. Ова му беше првпат

да присуствува на некој погреб и тоа му се случи токму меѓу овие, за него во најголем број непознати луѓе. Беше тажен заради дедо Филип. Кога се доближија до гробот, тагата и радоста за момент му се измешаа. Неговите колеги од рудникот, сите до еден беа наредени покрај гробот. Прв беше командантот на сините баретки, облечен во свечена сина униформа. Пред него се наоѓаше голем венец исплетен од сини и бели цветови. До него беа наредени координаторот на хуманитарната мисија, потоа командантот на кампот Рашла, во цивилна облека и до него колегите на Крис.

Кога го спуштија ковчегот со покојниот дедо Филип до отворениот гроб, свештеникот пак почна да чита од книгата. Крис се тргна настрана и, без двоумење, заста на крај своите колеги. До него пријде и Јован политичарот. Останатите од поворката останаа на спротивната страна од гробот. Им беше по малку срам од туѓинците, па сепак, се чувствуваа горди бидејќи, ете, на последното збогум на дедо Филип му дошле и луѓе од далеку.

Свештеникот заврши со пеењето и даде знак ковчегот да се спушти. Тројцата чичковци и Крис внимателно го спуштија ковчегот во тесниот, свежо ископан гроб. „Дедо Филип си замина во вечен покој“ – беше реченицата што Крис повеќепати ја слушна. Потполно го разбираше значењето на тие зборови. Единствено не беше сигурен во себе дали дедо Филип си замина или се врати таму каде што припаѓаше?

Баба Евдокија оттурна малку земја со лопатата врз сандакот. Беше премногу слаба за да заграби повеќе. Останатите симболично фрлаа по една рака земја во гробот. Додека го фрлаше грстот каменчиња врз ковче-

гот, Крис во себе му се обрати на дедо Филип: „Еј, дедо, да почекаше малку, наместо со тажно срце како многумина пред тебе, ќе си замине со радост во душата. ‘Белиот свет’, за кој ми зборуваше и не беше толку далеку одовде, а Сторителот никогаш нема да се откаже од своите **Мн** луѓе.

Синовите на дедо Филип за кратко време го затрупаа сандакот. Овојпат мирисот на темјанот се мешаше со мирисот на свежа земја, кој се изгуби кога врз свежиот гроб беа оставени букети шарени, миризливи цвеќиња набрани од градините низ селото. Поставувањето на дрвениот крст беше последната работа околу погребот. До крстот беше потпрен венецот со сини и бели цвеќиња. Венецот беше единствениот детаљ, по кој погребот на дедо Филип се разликуваше од останатите погребни што се одвивале на овие гробишта од памтивек.

Кон крајот на погребот, времето почна да се наоблачува. Под големата стреа на црквичето се наоѓаа стари дрвени маси на кои се сервираше јадењето за душа на покојникот. Присутните по погребот седнуваа на клупите и ја разменуваа храната што ја имаа донесено. Беше очигледно дека старата стреа пред распаѓање немаше да го задржи дождот. Кога ќе заврне во текот на погреб, обично се оди во куќата на покојникот и таму се довршуваат адетите. Сите си помислија дека лошото време ќе го ‘расипе’ и погребот на дедо Филип. Набргу почна да роси.

На заминување, на Крис му падна во очи текстот на лентата од синиот венец. „Thribut to дедо Philip“, при што дури малку се насмеа во себе. Зборот ‘дедо’ беше напишан на јазикот **Ма**. Извади од џебот алкохолен фломас-

тер и додаде: „The last shield carrier from the Sun’s Army”.
(Последниот од фалангата на сончевата армија.)

Останатите веќе се доближуваа кон црквичето. Пред самото црквиче Крис подзастана малку зачуден. Од задната страна на црквичето хуманитарците веќе го завршуваа поставувањето на еден голем шатор. Дождот може слободно да врне. Адетите нема да бидат прекинати. Во шаторот брзо беа поставени нови маси и столчиња.

Баба Евдокија не појде во шаторот со останатите. Ги замоли двете невести кои ја придружуваа да ја остават надвор, пред црквата. Седна на крајот на дрвената клупа поставена зад долгата, од стоење потемнета, изделкана дрвена маса. Пред неа се пружаше отворен поглед удолу кон гробиштата. Ситниот дожд речиси бесшумно паѓаше врз покривот на црквата. Капки од дождот што успеваа да се провлечат низ пукнатините на стреата, во едноличен ритам паѓаа на неколку места по масата. Како што паѓаа, така се распркуваа на сите страни. На дофат на рацете, од нејзината десна страна се наоѓаше заборавена чинија полна со салатата од зелка. Веднаш до чинијата имаше и две чаши полни со ракија. Една од пукнатините на тремот беше точно над чинијата. Одозгора капките се слеваа како низ синцир и се распркуваа на самиот раб на чинијата. Водата од распрснатите капки делумно завршуваше на масата, а делумно во чинијата. Низ салатата имаше повеќе вода отколку зејтин, а до чинијата се формираше вирче вода.

Баба Евдокија имаше голема почит кон храната. Во кој било друг случај сигурно би ја прибрала салатата. Овојпат таа воопшто и не ја забележуваше чинијата. Немо, скоро со скаменет поглед, гледаше во правец на

гробиштата. Удолу, пред неа, распрсканите камени крстови доминираа низ просторот ограден со ниска дрвена ограда. Најголем број од нив беа стари, прекриени со лишаи и на места со мов. Имаше и по некој дрвен крст, со мали букети засушени цвеќиња врз не така одамна направените гробови. Свежи цвеќиња, не сметајќи ги овде-онде изникнатите качунки, скоро и да немаше. Единствен венец на гробиштата беше венецот на гробот на дедо Филип. Дождот ги освежи цвеќињата – сините станаа весело сини, а белите весело бели. Се освежија и шарените цвеќиња во букетите наставани врз веќе влажната жолтеникава земја. Ниско искосената трева, развеселените цвеќиња и ситниот дожд им даваа еден вид живост – човечност на гробиштата. Спротивно на цвеќињата, солидните камени гробови отсликуваа вечност. Покриваа неброени кажани и некажани приказни и судбини. Со својата тежина цврсто го обезбедуваа вечниот мир на оние што веќе го изодиле патот. И најновата, 80-годишна приказна наречена „дедо Филип“ си го најде местото таму.

Додека баба Евдокија немо гледаше во крстот, фрагменти од 60-годишниот со дедо Филип споделен живот ѝ се вртеа низ главата. Единствената врска што ѝ остана со дедо Филип беше 60-годишната недовршена приказна и крстот.

– Ти благодарам, Сторителу, што барем крстот го имаме – прозборе во себе.

Во шаторот, за разлика од надвор, морбидноста полека попушташе. По неколку чашки ракија и доброто мезе, присутните станаа опуштени и разговорливи. Крис не беше многу гладен. Проба малку од зелникот и од

гравчето, додека со очигледно задоволство им ги нудеше на колегите. Во тој момент во мислите му се врати баба Евдокија. Се поразврте наоколу. Неа ја немаше. Стана од столчето и излезе надвор. Кога ја здогледа, седната осамена под тремот, се упати кон неа. Ѐ пријде отстрана, не сакаше да ѝ го крши погледот. Седна молкум до неа на клупата. Не тргајќи го погледот од гробиштата, таа го прегрна со едната рака. „Ех, внуче мое!“ – изусти, длабоко воздивнувајќи.

Полека го повлече Крис кон себе и ја спушти неговата глава во нејзиниот skut. Тој, иако потполно збунет, не покажа противење на нејзината намера. Ги поткрена нозете на клупата и се најде легнат на клупата со главата во skutот на баба Евдокија – небаре беше бебе. Нејзиниот фустан му мирисаше на свеж сапун.

Како низ сон се присети на раното детство, кога одвреме-навреме ќе се најдеше во skutот на мајка му во слична позиција. Ова беше нешто различно. Чувствуваеше чуден спокој исполнет со емоционална топлина додека баба Евдокија, со подискривените прсти, го милуваше по косата.

По некое време баба Евдокија прозборе:

– Останавме без него, Ристе, а уште му беше потребен на Аце. А и ти му се залепи за срце. Во последно време од уста не те вадеше.

По кратка пауза пак прозборе – овојпат повеќе за себе:

– Како ли ќе живеам без него? Изгледа ќе треба и јас да си се подготвам...

Крис не ја разбираше сосема убаво, ама не сакаше да ја запрашува за дообјаснување. Доволно му беше што ја чувствуваше тагата во нејзините зборови.

По малку време таа стана. Ја зеде чашката ракија испрскана од водата што капеше и ја испи наеднаш, небаре ја истури во грлото, како да сакаше да ја исплакне горчината од душата.

– Нека му е вечен мирот, синко!

Од некаде се појави татко му на Александар. Ја зеде под рака и заедно се упатија кон шаторот. Александар со испружени раце се стрча кон Крис.

– Бате Ристе, ајде со мене во шаторот, ладно ми е надвор.

Крис го фати за подадената рака. Без збор се упатија кон шаторот. По пат застапа на аголот од црквичето, од каде што се пружаше отворен поглед кон гробот на дедо Филип. Дождот засилуваше. Заслепувачки светлосни синцири, придружени со застрашувачки татнежи, еден по еден се извија во далечината. Александар, со рацете фатени околу колениците на Крис, се обидуваше да ја скрие својата глава меѓу неговите коленици. Крис го фати за двете раце, клекна пред него, гледајќи го директно в очи. Крупни капки се слеваа низ нивните коси и лицето.

– Аце, немој ни малку да се плашиш! Со молњите што ги гледаш во далечината и со грмотевиците што ги слушаш, боговите му приредуваат добредојде на дедо Филип таму кај светлината. Го гледаш гробот долу? Дедо Филип не стигнал да ти ја раскаже најубавата приказна што ја знаел. Еден ден, кога ќе бидеш стар колку што беше стар тој, приказната ќе ја најдеш напи-

шана во метална книга под неговата глава. Затоа, заедно со Белчо, чувајте го гробот и никому ни збор. Ако ја откриеш оваа тајна боговите ќе му се налутат на дедо Филип. Дури може и да го камшикуваат со вжарените синцири. Ни збор. Ветуваш, нели?

– Да, бато, ветувам...

– Е, тогаш, ајде дај си рака.

Александар ја испружи раката. Иако таа по малку му се тресеше, собра сила да ја стисне раката на Крис, која му изгледаше силна и голема. Во тој миг нов заглушувачки татнеж од грмотевица се разлеа низ котлината. Крис го зеде Александар во рацете и се стрча право под шаторот.

Кога Филиповци во шаторот го здогледаа Александар во рацете на Крис, онака, со влажни коси, морници им поминаа низ телото. Само што не беа срипале од местата, кога тој, смеејќи се, се истргна од неговите раце.

– Аце, па каде бевте со батко ти? Погледнете се. Водени сте до кожа – зачудено и загрижено праша најстариот чичко.

– Си игравме надвор со бате Ристе. Јас, чичо, повеќе не се плашам од грмотевици.

– Некоја чудна игра на ова невреме. Јас си мислев дека батко ти пораснал – со лутина прокоментира татко му на Александар.

Баба Евдокија веќе беше седната меѓу неколкуте старици – нејзини другарки. Тагата како да беше подисчезната од нејзиното лице. Очигледно се чувствуваше подобро меѓу својата генерација. Другарките почнаа дури и да ја задеваат. Неколку од нив веќе имаа поминато низ ова што сега баба Евдокија го минуваше.

Крис се врати меѓу колегите. На соседната маса беше седнат политичарот Јован во друштво на двајцата команданти и координаторот на хуманитарната мисија. Раговорот меѓу нив повеќе личеше на неформален министерски состанок отколку на вообичаеното потсетување на покојниот.

14. Крис се враќа дома во Уњ Крој

Неколку недели подоцна, по еднодневното патешествие низ неколку аеродроми и во неколку различни авиони, Крис слета на големиот меѓународен аерордром Уњ Крој. Неговата девојка Ана, по повеќечасовното чекање, беше пресреќна кога го здогледа на излезот. Потрчаа еден кон друг. Останаа некое време така прегрнати, без збор. Љубовта што се наталожила во текот на неколку месеци разделеност како да се топеше во прегратката.

Неколку минути подоцна, Крис забележа дека ја немаше мајка му.

– Ана, што се случи со мама? Бев сигурен дека ќе дојде на аерордром.

– Ништо посебно. Беше многу зафатена за да дојде овде, меѓутоа нè очекува.

Додека Ана го возеше кон дома, Крис не ги криеше возбудањето и радоста што, ете, по големото и на моменти напорно патешествие, повторно е дома.

Некаде на половина пат, забележа дека Ана излезе од автопатот на сосема друг излез, кој водеше во спротивна насока од крајот во кој живееше мајка му.

– Ана, зар не ти се чини дека излеговме на погрешен излез? Возиш во спротивен правец од дома.

– Не, Крис, не згрешив. Мајка ти нè очекува...

– Ама, Ана, зар не нè чека дома? Ти криеш нешто од мене, зар не?

– Да, Крис, порано или подоцна некој треба да ти каже. Татко ти...

– Што татко ми? Што се случило со него?

– Почина пред две недели, Крис.

Крис престана да зборува. Пред малку, додека беше во прегратката на Ана, помисли дека е готово со непријатните и несекојдневните случувања. Сега се чувствуваше изморен и празен како никогаш порано. Неговите очи престанаа да им се радуваат на местата и улиците од неговото детство.

– Добро Ана, зошто цели две недели криевте од мене? Последните две недели имав секој ден е-маил пораки од тебе и од мама, во кои ништо не спомнувавте.

– Крис, немој да ни се лутиш. Знаевме дека е невозможно оттаму да дојдеш навреме за погребот. А, и важноста на твојата работа? Едноставно, немавме храброст да ти кажеме... Тоа немаше да направи никаква разлика во текот на настаните. Неговото однесување последниот месец беше сосема ирационално. По обдукцијата дознавме дека ги пиел лековите за смирување со ракија. Црниот дроб не издржал. Едноставно, престанал да работи... Докторот вели дека не се мачел многу на умирање. Единствено му било чудно што татко ти цело време зборувал на некој неразбирлив јазик и ја покривал лузната на челото со рацете.

– Тоа е толку тажно, Ана. Се прашувам зошто животот кон некои луѓе знае да биде толку суров... Нема син на светот што би бил горд кога ќе слушне дека татко му починал од алкохол, а таткото си останува татко, макар да бил и најлошиот во светот. Јас знаев дека еден ден алкохолот ќе го доврши. По пат за дома си

планирав да седнам со него и да си направиме муабет како двајца мажи. Многу работи во последниве два месеца ми станаа јасни... Мислев дека, кога ќе се вратам, ќе му бидам од помош. Емотивно бевме премногу оддалечени.

– Мајка ти го посети ноќта пред да умре, ама веќе беше во несвест. Во згрчената дланка му го нашла ова – рече Ана, подавајќи му парче груба хартија, очигледно искинатата од некое книжно кесе.

„Ристе, кога ќе имаш свои деца, ќе сфатиш колку си бил сакан. Немој да ме прекоруваш. Мојот свет беше многу поинаков од овој, твојот. Јас бев заробен од старото време. Збогум, мој единствен син.“

Малку подоцна, ја најде мајка си на гробиштата, застаната пред еден од гробовите, затрупан со свежи цвеќиња. Среќата и тагата се мешаа заедно и кај мајка му и кај него самиот. Мајка му го имаше прежалено тако му како маж уште одамна. Немаше поголеми несогласувања меѓу нив, меѓутоа заедничкиот живот стана практично невозможен. Во моментов ѝ беше повеќе жал за Крис што, сепак, млад останува без татко. Додека го држеше во преградката ѝ се чинеше како да пораснал, како да станал посилен. Ѐ изгледаше поинаков од оној Крис кој, со малиот ранец, пред неколку месеци го испрати на аеродром во стариот крај.

Пред импровизираниот крст беше поставена поголема слика од татко му.

– Мамо, Ана, оставете ме малку насамо ве молам... Сакам да му кажам збогум на мојот татко...

Ана и мајка му го послушаа. Го оставија сам. Крис постоја некое време, немо гледајќи го татко си на слика-

та. Сликата датираше од порано. На неа беше младо, строго и гордо лице... Крис не личеше многу на него. Со мака се воздржуваше да не заплаче на цел глас. Наеднаш се сети нешто. Ја отвори патната торба. Го извади парчето камен што го собра од чудната карпа над селото Неджор. Добро го избриша со шамивчето и го стави на гробот.

– Татко, извини што понекогаш се чувствував засрамен од твоето, тогаш за мене неразумно однесување. Со години не можев да го разберам твојот внатрешен свет. Последните неколку недели вратите кон твојот ум како да ми се отвораа една по една. Таму далеку, во светот на твоето детство, гордоста што сум ти син, ми се врати. Кога само би знаел колку бев горд на тебе додека, талкав низ планините на твоето детство... Многу сум тажен што не ме дочека да ти раскажам за она што видов таму. Еве парче грутка од твојата **Ма** што ќе остане крај тебе во вечноста... Малото црвено сонце, скриено во каменот нека го осветлува твојот дух и нека те топли. Ти си херојот, татко, а не јас... *Господ нека ја благослови твојата душа.*

Последната реченица ја изговори на старокрајски. Ја научи од свештеникот за време на погребот на дедо Филип. Татко му сигурно ќе разбере што му посака.

Крис престана со шепотењето. Полека седна на гробот спроти сликата. На неодамнешниот погреб на дедо Филип не беше многу емотивно испразнет, меѓутоа ова беше премногу за него. Почна тивко да плаче. Кога му пријде мајка му, тој ги бришеше солзите, обидувајќи се да ги скрие од неа.

– Ајде сине, нека му е лесна земјата. Не можеме да го вратиме.

– Да мамо. Нека му е вечен покојот на душата.

– Ајде да си одиме дома, имам направено старокрајска пита за тебе. Преку викендот пак ќе го посетиме...

Подоцна, на патот кон дома, по подолго молчење, мајка му го праша:

– Што се случи со тебе, синко? Никогаш порано не сум те видела така емотивен. Често си мислев дека нешто не е во ред со тебе. Никогаш не си покажувал чувства. Ти целиот беше во книгите.

– Мајко, има некои работи што се само помеѓу татко и син – работи кои не можат да се делат со останатите.

Мајка му повеќе не го прашуваше ништо. По некое време, кога приближија до куќата на мајка му, ѝ подаде ливче хартија.

– Мамо, овде е адресата од дедо Филип, кого за жал повеќе го нема. Те молам испрати ги наведените работи. Хуманитарците се сè уште таму. Тие ќе го однесат пакетот до селото.

– Дај ми да видам: 100 свеќи, 100 запалки за цигари, големо чоколадо и голем робот играчка. Ова е сè, нели? Сигурен си дека на тие луѓе, во овој момент, овие работи им се најпотребни?

– Да, мамо, сигурен сум. Испрати и нешто пари како донација за селската црква. Ќе ти ги префрлам на твојата сметка од мојата идна плата.

– Добро Крис, ќе биде направено во наредните неколку дена. Пари не мораш да префрлаш, јас имам нешто заштедено и ќе додадам од мојата плата. Тие луѓе таму заслужуваат и многу повеќе. Дури и ние ги имавме забравено...

15. Како почнала приказната за ‘црвената убавица’

Неколку недели по враќањето дома, еден петок попладне, Крис пиеше чај со проф. МекКролик, водејќи неврзан разговор.

– Најверојатно уште се прашуваш како започна приказната за ‘црвената убавица’ – рече професорот.

– Па, професоре, мора да признам дека сè уште сум збунет од некои настани.

Имам внук кој работеше за Глобалните сили на одржување на мирот. Имаше обичај да собира ситни спомени од земјите и местата во кои се наоѓаше на должност. Пред околу осум месеци ме посети, овде, во Националниот институт за минерологија. Беше воодушевен од збирката примероци од минерали изложена во фоајето. На заминување ми рече: ‘Ти, вујко, изгледа сериозно си заљубен во камењата... Случајно имам нешто за тебе од последното патување во една мала земја, на која дури ни името не ѝ го помнам’. Извади од патната торба парче црвенкаст минерал и го спушти на мојата маса. Остана парчето кремен затурено меѓу книгите на работната маса.

При првото разгледување, твојата докторска теза ми се виде премногу класична, школска, со многу формули, а малку кажано. Програмот за симулација на кристалните текстури беше коректен, ама не најдов

ништо револуционерно во тоа. Заклучокот дека компјутерски моделираниот кристал мора да постои некаде во природата ми се виде премногу футуристички. Додека ги разгледував приложените компјутерски генерирани текстури, од некаде меѓу книгите испадна парчето кристал што ми го остави внукот. Падна на подот и се скрши на две половини. Кога ги кренав парчињата, се изненадив. Текстурата од внатрешноста на парчињата ми се виде многу слична на онаа од твојот дијаграм. Се вратив на почетокот од твојата теза и почнав да ја споредувам текстурата од каменот со приложените текстури, една по една. Како што напредував, така моето возбудување растеше. Пронајдов скоро идентична текстура. Тој ден останав доцна во лабораторијата. Ги проверив сите твои формули и пресметки. Го активирав твојот програм на мојот компјутер и почнав сè од почеток. Не најдов никаква грешка. Во тој момент знаев дека имаме нешто ново во науката за минерологија. ‘Господ мора многу да го сака ова момче’ – си помислив во себеси... Во тој момент ти за мене веќе беше доктор Крис.

Неколку дена го бржав внукот низ светот да ми каже од каде точно потекнува тоа парче карпа. Одвај можеше да се сети... Потоа поминав еден период во убедување со Министерството за наука и истражување и со Министерството за енергетски ресурси за да се организира експедиција. Не беше лесно да се убеди владата да воспостави таен воен камп, таму некаде во од Господ заборавена земја поради комплицираниот политички баланс. Го ризикував мојот авторитет пред научниците и пред Министерството кога ги убедував дека ќе откриеме

нов редок минерал, кој може да има силно влијание во трагањето по нови алтернативни енергетски извори.

Од самиот почеток операцијата беше класифицирана како врвна државна тајна. Успеавме, некако, операцијата да ја скриеме зад активноста на хуманитарците и сините баретки. Резолуцијата на Глобалното собрание дозволуваше само хуманитарно ангажирање во ‘сивата зона’. Јас сум убеден дека експериментот ‘сива зона’ имаше други скриени цели, ама тоа е веќе беспредметно да се шпекулира... Останатото ти е веќе добро познато.

Жал ми е за дедо ти Филип и за татко ти. Ако ме поканиш би можел да го посетам гробот на татко ти преку викендот. А би сакал, ако некогаш ми се пружи можност, да го посетам и гробот на дедо ти.

Веќе прочитав некои доверливи досиеја за твоето подалечно семејство во **Ма**. Ја гледав и снимката од телевизиската емисија со дедо ти во Глобалното собрание. Му се восхитувам на храброто и мудро игнорирање на политичките игри, што се играат подолго време со тој регион, а кои веројатно не ги разбираше. Со еден збор – народ со историја за почит.

– Благодарам, професоре, ако е тоа вашето мислење.

– Но, како е твојата свршеничка Ана? Дали е блиску до крајот со студиите. Таа студира медицина, колку што се сеќавам.

– Да, професоре, медицина. Малку е под стрес. Во четврток ѝ е последниот испит...

– Одлично. Ве поканувам кај мене, дома, наредниот викенд. Мојата жена многу сака да ве запознае.

– Не сум сигурен за Ана и за испитот.

– Крис, јас сум сигурен дека ќе го положи.

16. Сините баретки заминуваат од Ма

Додека Крис разговараше со проф МекКролик, далеку, на спротивниот крај на планетата, блиску до селото Неджор, во кампот на сините баретки многу работи забрзано се одвиваа. Подготовките на сините баретки за напуштање на кампот беа веќе започнати. Хуманитарците, исто така, се пакуваа. Магаџините со храна веќе беа испразнети и размонтирани. Трајните прехранбени артикли, хигиенските артикли, покривките и некои помали кујнски апарати беа предадени на Државната агенџија за стоковни резерви на **Ма**. Во меѓувреме, низ околните села, на општо задоволство на жителите, беше дистрибуирано големо количество прехранбени и други артикли. Семејствата спокојно можеа да го поминат преодниот период до воспоставување на комуникаџиите и снабдувањето од оддалечениот регионален центар.

Хуманитарците завчера за последен пат го имаа посетено селото Неджор. Причина за посетата беше големиот, штотуку пристигнат пакет од мајка му на Крис, адресиран до баба Евдокија.

Вечерта, кога семејството Филиповци се собра на чардакот, го отворија пакетот. Од него извадија лесен бастум и сива боја женски костим назначен за баба Евдокија. Имаше и две писма – едно за баба Евдокија, а другото за црквата. Писмото до црквата не го отворија; го оставија настрана. Утре ќе му биде предадено на

свештеникот. Од писмото за баба Евдокија извадија десетина фотографии. Кога љубопитно се загледаа во распосланите слики на масата пред нив, цагорот на чардакот замре, а смеата и исчекувањата исчезнаа од лицата. Сите молчеливо гледаа во сликите. На неколкуте од нив беа сликани заедно Крис, мајка му и татко му. Фотографиите беа од времето пред да се разведат, додека Крис беше тинејџер. Останатите беа од погребот на татко му на Крис. Имаше слика и од тукушто направениот голем, мермерен споменик. Александар ја подаде раката токму кон таа слика.

– Еј, видете, што убав споменик! На нашите гробишта никој нема таков споменик – гласно, со воодушевување изговори малиот Александар.

– Остави ги сликите, Аце. Не чепкај! – го прекори татко му Филип.

Настапи молк... Иако веќе знаеја за смртта на татко му на Крис, сликите кај сите ја засилија тагата. Се чинеше дека постарите дури престанаа да дишат. Баба Евдокија не издржа. Очите веќе ѝ беа наполнети со солзи. Ги собра сликите и тешко чекорејќи се упати кон својата соба. Дедо Филип многу ѝ недостасуваше, ама некако го поднесуваше тоа. Ова со синот наполно ѝ го скрши срцето.

– Бабо, бабо, остани уште малку со нас. Бате Ристе сигурно пратил нешто и за мене – рече Александар, очигледно не разбирајќи што се случува во тој момент во светот на возрастите што го опкружуваа.

Баба Евдокија ништо не му одговори. Влезе во собата и ја затвори вратата зад себе. Освен Александар, сите други знаеја дека баба Евдокија вечерта ќе ја

помине во солзи пред иконата. Никој од постарите не се обиде да појде по неа за да ја утеши. Утеха од таа болка нема!

– Еј, што ви стана? Ајде да ги извадиме и останатите подароци од пакетот – пак прозбори малиот Александар.

Длабоко воздивнувајќи, чичко му посегна по наредната кутија... Од пакетот беа извадени свеќите назначени за црквата. На малата кутија, со насликана запалка однадвор, со рака беше напишано: „Аце да им подели по една на сите дедовци од селото“. Од најдолниот ред од пакетот извадија уште едно писмо. Писмото беше полно со фотографии кои Крис ги направи во текот на неколкуте посети. На сликите беа Александар, Белчо, баба Евдокија, дедо Филип, целото село, црквата, рудникот, шумите, планината, котлината...

– Еј, види го Белчо каква чест има. Од сите нас, најмногу го има на сликите – прокоментира еден од чичковците...

Лицето на Александар веќе почна да се растажува. Се плашеше во себе дека неговиот бато Ристе го заборавил и ништо не му испратил.

– Еве, Аце, и за тебе нешто од батко ти Ристе – му се обрати чичко му, додека од дното вадеше голема просирна кутија полна со поединечно завиткани мали чоколади. Врз кутијата беше напишано: „Аце да подели...“.

Аце ја зеде кутијата и почна да ги брои чоколадите внатре. Де почни од едниот агол, де почни од другиот агол на кутијата. Од кој крај и да почнеш, секогаш избројуваше различно...

– Еј, мамо, види колку многу чоколади.

– Ајде Аце, отвори ја кутијата и послужи ги сите – му рече татко му.

– Аце, дојди ваму, овде има уште нешто за тебе – извика чичко му, вадејќи поголема долгнавеста кутија од дното на пакетот. Внимателно ја одвиткаа светликавата хартија. Од кутијата чичко му извади околу педесет сантиметри висок робот, реплика од еден познат филм за меѓупланетарни војни.

– Аце, нека ти е со среќа, изгледа имаш привелегии кај батко ти. Си го добил најголемиот подарок – рече чичко му, подавајќи му го роботот...

На малиот Александар, чиниш, рацете му се тресеа од среќа. Зениците ширум му се отворија, небаре сакаше наеднаш да го впије секој детаљ на убаво изработената играчка.

– Тато, тато, види што е убава играчкава! На никого од децата в село нема да му давам да си игра со неа. Таа е само моја.

Стискајќи го на градите, случајно го имаше притиснато копчето 'on'. Роботот почна да зборува нешто неразбирливо и да му мрда во рацете. Разнобојните светилки се палеа и се гасеа во ритамот на зборовите што никој не ги разбираше. Александар се подисплаши и го пушти на подот... Роботот почна полека и несигурно да чекори. Сите воодушевено го гледаа. Александар беше пресреќен.

– Аце, трчај по него. Ќе ти побегне подарокот – му се насмеа некој од постарите.

Роботот веќе беше блиску до спротивниот ѕид. Аце се стрча по него. Го подигна од подот во последниот момент. Со едната нога роботот веќе удри во ѕидот.

Уште некое време роботот зборуваше и мрдаше со нозете во рацете на малиот Александар, како да го молеше да го пушти. Малку подоцна тој се смири, а светилките се исклучија.

Мајка му му ја подаде раката.

– Ајде, Аце, време е за в кревет.

Александар не ја послуша. Со роботот во рацете, се стрча кон вратата од собата на баба Евдокија. Кога виде дека кандилото беше уште запалено, онака од врата ѝ викна на баба Евдокија: „Бабо! Бабо! Види што ми пратил бате Ристе од Акирема!“ Баба му, седната на дрвеното столче, свртена кон иконата, тивко липаше. Воопшто не му обраќаше внимание. Тој ѝ пријде и ги испружи рацете, втурнувајќи го роботот пред нејзините очи. Кога виде дека баба му не реагира, си излезе.

– Ајде, Аце, остави ја баба да спие – подвикна мајка му од чардакот.

– Не спие мамо, пак зборува со чичкото на сидот...

Ноќта Александар спиеше во друштво со роботот. Утрото стана, се изми, набрзина поткасна нешто под контрола на мајка му и истрча надвор од дворот. Се врати по некое време со неколку другарчиња од соседните куќи. Ги покани да се качат горе на чардакот. Го изнесе роботот од собата. Го спушти пред вратата и го притисна црвеното копче. Роботот како дете што проодува, зачекори кон неговите другарчиња. Сите до еден останаа со ширум отворени очи и усти. Александар гордо чекореше зад роботот...

Малку подоцна им објаснуваше.

– Знаете, бате Ристе во Акирема има полна соба со работи, многу поголеми од овој. Тој може да ги коман-

дува. Го слушаат сè што ќе им заповеда, како да се војници.

– Вистина, Аце? – зачудено запраша едно од другарчињата.

– Да, бе, вистина е! Дедо Филип ги видел кога беше таму – одговори потврдно, како и сам да веруваше во сопствената фантазија.

Во меѓувреме писмото со парите за црквата и кутијата со свеќи, татко му ги имаше однесено кај свештеникот. Кога свештеникот го отвори писмото и ги виде парите срцето му се исполни со радост, се почувствува бескрајно горд на својата професија. Му беше мило за искажаната почит кон неговата мала црква, и тоа од нашинец роден во белиот свет. Во последно време свештеникот како да се срамеше пред Сторителот што неговиот храм покажуваше видни знаци на пропаѓање. Иако селаните често му помагаа, сепак, најголемиот дел од работите на одржување на црквичето ги работеше сам. Држејќи ги парите во рацете, веќе го гледаше црквичето со големи прозорци, обновено, варосано, дотерано... Се прекрсти свртен кон големата икона над олтарот: „О Сторителу, ти благодарам. Дари го тоа наше момче со среќа и здравје каде и да е“.

Му се заблагодари на татко му на Аце и му подаде неколку од поголемите свеќи од кутијата.

– Еве, да имате да запалите на гробот на дедо Филип. Една може да трае цела ноќ.

17. Крис во посета на проф. МекКролик

По некое време, еден викенд во Уњ Крој Крис со свршеничката Ана, тукушто завршената докторка, отидоа во посета на проф. МекКролик.

Крис и проф. МекКролик беа околу скарата, а жените си муабетеа под верандата. Проф. МекКролик ни во оваа пригода не пропушти да зборува за минерологијата. Некој би рекол професионална деформација или посветеност.

– Знаеш, Крис, нашиот предпроект за конструирање анализатор на сончевите неутрина се чини наскоро ќе биде прифатен од научниот колегиум. Отсекот за опто-електроника заедно со отсекоот за програмирање изразија силна поддршка и строга доверба во проектот. Што мислиш, кој би можел од колегите во институтот најдобро да се позанимава со неутронската статистика и да ги дефинира мерните параметри за предложениот неутрино анализатор? На пример, што мислиш кој од колегите најмногу одговара за директор на проектот?

– Не знам, професоре. Јас сум најмлад во истражувачкиот тим и сè уште не ги познавам добро колегите.

– Тоа е точно, Крис, затоа пак јас ги познавам. Јас веќе имам некого предвид.

– Без сомнение, најприродни услови за тестирање на анализаторот има во рудникот Рашла. Во длабочината на рудникот, низ компактните карпи, освен неутрината, нема шанси да се пробие никаков светлосен или друг

електричен сигнал. Токму поради шумот пропаднаа многу обиди да се дојде до некоја позначајна детекција на неутрината. А и условите за подолго останување таму многу се подобри. Патувањето до таму не е повеќе авантура. Тамошната влада веќе ни одобри ексклузивно право за користење на рудникот.

Крис молчеше...

– Крис, погледни ме в очи. Дали си признаваш или не, иако си роден овде, на некој начин им припаѓаш и на тие луѓе таму. Припаѓаш и на таа земја, како што припаѓаш и на оваа овде, твојата, нашата Акирема.

Професорот забележа дека Крис станува сè позамислен и отсутен. Намерно ја смени темата.

– А најмногу ѝ припаѓаш на Ана. Како што гледам, набрзо ќе бидеш и татко... Ајде на здравје. Ќе ни се стопли пивото в раце...

По ручекот, кога излегоа во градината, професорот пак се врати на неговите теми:

– Проектот за новиот неутрино анализатор, кој ќе го користи новооткриениот кристал, дозволи да го наречам кристандит, е од највисока важност за нашата влада. Во владата никој не го крие задоволството од успешноста на операцијата ‘црвена убавица’.

– Па, тоа и не е лошо. Полесно ќе обезбедиме пари за понатамошното истражување, нели професоре?

– Тоа е точно Крис. Многу точно. За жал, јас станувам сè повеќе и повеќе фрустриран. Имам сè помалку време за научноистражувачка работа. Менаџерската работа, водењето на Институтот ми го одземаат сето време. Изгледа наместо како научник, ќе ја завршам кариерата како бирократ.

По прошетката, четворицата влегоа во стаклената соба под верандата. Крис очекуваше дека со кафето што ги чекаше внатре завршува дружењето, ама не испадна така. Веќе му беше јасно од поодамна дека луѓето што повеќе стареат, сè повеќе зборуваат. Почна сè почесто да му се случува да биде во улога на слушател. И пријателот на професорот во своите 60-ти не се разликуваше многу од професорот. Тој, исто така, го избомбардира со еден куп стари и нови информации.

– Здраво Крис, почестен сум во вистинска смисла на зборот да те запознам тебе и твојата вереница Ана.

Гостинот ја искористи можноста на неофицијален начин да му стави на знаење на Крис колку е важна неговата работа од аспект на државната безбедност.

– Знам дека во последно време твоето секојдневие е исполнето со многу настани, многу информации, кои немаат ништо заедничко со твојата работа како млад доктор, истражувач. За жал, од тоа нема бегане. Кога се работи за институција толку важна за нашата земја, многу информации, се разбира, се осетливи, а поголем дел од документите се класифицирани. Мојот пријател МекКролик мудро се носи со тој товар.

– Можеби ќе те интересира како ја доби нашата доверба, Крис? – го праша гостинот. Притоа не му даде ни шанса да одговори. Едноставно, продолжи да зборува. – За првпат твојата слика и сликата од дедо ти Филип ја видов во папката со снимката од вашата конверзација на аеродромот. Тоа беше неколку часа по полетувањето на дедо ти назад. Имавме доста проблеми да го преведеме архаичниот ма на дедо ти. Твојот беше, исто така, тешко разбирлив за нашиот преведувач. Ангажиравме

неколку преведувачи додека не дојдовме до логичен и разбирлив превод. Читајќи го текстот, ми се јавија симпатии кон едноставната животна филозофија на дедо ти, кои подоцна низ целово ова време, само се продлабочија.

Веднаш по јавната седница на Глобалното собрание, на кое, надвор од сите очекувања, твојот дедо дипломатски го одби политичкиот компромис што го имаа постигнато главните играчи на политичката сцена, меѓу членовите на собранието завладеа збунетост. Очекуваната опција за доброволно откажување од името беше лесна за Глобалната заедница. Дури и алтернативното име беше договорено. За втората опција, односно еден вид насилно преименување, не постоеја јасни планови. По кратката дебата зад затворени врати, беше одлучено да се примени воспитната мерка (како што ги нарекуваа некои членови од собранието) **целосна блокада**. Веднаш потоа беше отворен проект под име „потполна херметизација“ и беше формирана посебна научна група која требаше да ги следи последиците за психата на луѓето и севкупниот живот во зоната. Твоето присуство таму, според некои наши служби, требаше да даде најкоректни согледувања.

Знаеш, Крис, нашата влада посебно е загрижена за неминовното исцрпување на нафтените извори на планетава. Иако сме признаени како водечка политичка и воена сила на планетава, ќе бидеме немоќни ако утре едноставно пресуши нафтата. Тоталната блокада на **Ма** некои служби сакаа да ја искористат да видат како би изгледал животот без струја, без бензин, без комуникации.

По откривањето на „дрвената убавица“, а посебно на старите пергаменти, повеќе не можеше да се игнорира милениумската историја на постоење на тој народ таму. Во меѓувреме, политичкиот баланс се смени во корист на **Ма**. Што се однесува до мене лично, сега знам малку повеќе за тој народ, а мојот респект и поддршка се безусловни.

– Зар навистина современата историја немала сознанија за континуитетот на постоењето на **Ма** луѓето? Како е можно еден народ туку така да се појави на земјата? – се замеша проф. МекКролик кој цело време внимателно го слушаше пријателот.

– Јас не сум историчар и, искрено кажано, малку сум читал од античката историја. Во нашиот Национален институт за историја од поодамна се посочуваат некои нелогичности и недоследности во интерпретацијата на историјата на некои светски региони, посебно регионот и народите од и околу сивата зона. Меѓутоа, немаше цврсти докази за да се смени тоа. Сега кога има докази, историчарите се уште повеќе збунети. Велат дека во повеќето пергаменти се споменува некаква златна книга на општата мудрост – како книга на вистината или како книга за универзалните божества. Минатото како да сака, со недооткриените тајни, да си зачува дистанца од сегашноста.

Крис цело време внимателно слушаше. Никогаш ништо немаше прочитано за античката историја. Историјата како наука сама за себе, не го интересираше. Кога гостинот ја спомена златната книга, свежите спомени од настаните во **Ма** со молскавична брзина му прелетаа низ умот. На момент се почувствува како пак

да е заронет во самиот извор на историјата за која зборуваше гостинот. Посака да каже дека не постојат апсолутни тајни. Посака да каже дека тајната од книгата за боговите можеби и не е наменета за оваа цивилизација.

„Она што го содржи книгатата е наменето исклучиво само за **Мн** луѓето. Кога ќе биде време, тајните од книгата сами ќе се откријат, како што тебе ти се откри тајната од штитот!“ – како да слушаше Крис нечија порака во својата потсвест.

Ја затресе главата. Изгубениот поглед му се врати врз шишето кое подолго време го имаше во рацете. Отпи малку од веќе затопленото пиво. Не кажа ништо. Менталното единство на Крис со **Ма** остана заклучено во неговата потсвест.

А гостинот и натаму зборуваше...

– Гледано од мој личен аспект, целата оваа приказна може да се сведе на следново: ‘На свет доаѓа новороденче – момиче убаво, нежно и крeвко. Да речеме ја крстиле Ајицазиливиц. Како момичето растело, така го учело и распознавало светот. Со умот и мудроста што Креаторот ѝ го дарил, кога потпораснала почнала да го реорганизира и престојува светот. Благодарение на нејзината мудрост и истрајност, животот на целава планета станал полесен и посреќен. Станал модерен, цивилизиран и демократски. Сите ѝ се благодарни на Ајицазиливиц и на нејзините родители. Некогаш крeвкото момиче станува силна и по малку арогантна мома. Како расте, сè повеќе почнува да се разликува од своите родители. Не личи ни на едниот ни на другиот. Почнуваат озборувања дека родителите не ѝ се вистинските

родители. Е, сега се прашувам дали некој има храброст и сила на таа мома да ѝ шепне дека, сепак, нејзиното потекло не е сосема јасно? Знаете, евентуално објавување на записите од пергаментите, откриени во рудникот кај момата Ајицазиливиц, би предизвикале голем шок и непредвидлива реакција. Можни се и светски политички потреси. Наша одговорност, како најголема сила на светот, е да го спречиме шокот и постепено да објавуваме информации кои еден ден ќе предизвикаат сомнеж кај момата. Треба да ја оставиме сама да си ги најде корените, а со тоа и нестабилноста на планетава ќе биде минимална. Во меѓувреме, ќе најдеме начин забравената **Ма** да ја вгнездиме во светското семејство. Ти си млад Крис. Ја респектираме твојата интелигенција и очекуваме трпение и разбирање за она што се случува надвор од научноистражувачката работа. Науката е дел од општеството и таа треба да му служи на истото.

И така, неговата прва фамилијарна посета на проф. МекКролик потраја многу подолго отколку што Крис очекуваше.

18. Сонот на Крис и играта на Александар

Доцна вечерта, пред спиење, Крис на Ана ѝ изгледаше прилично изморен. Во краток временски период имаше премногу случувања околу него и со него. Река од информации се слеа во неговата свест последните неколку месеци. Сето тоа почна да го одвраќа од неговата љубов – хемијата и математиката. По враќањето од **Ма** се чувствуваше како да има фатено стокхолмски синдром⁸. Случајно се сретна со дедо му. Малку од инает кон администрацијата, малку од љубопитност замина во сивата зона. Сето што го виде и доживеа од моментот на заминувањето во **Ма**, го преполни неговиот ум. Неговиот ум несвесно беше „киднапиран“ од страна на семејството во **Ма**. Баба му Евдокија, малиот Александар, кучето Белчо, планината, рудникот – сите тие беа главните киднапери.

– Не, не се работи за стокхолмски синдром, туку за **Ма** генетски синдром. Како и да е, јас мора да си го вратам умот назад. Сега и овде – си размислуваше Крис таа вечер, додека се миеше во бањата и се подготвуваше за спиење.

⁸ Stockholm syndrome is a psychological response sometimes seen in an abducted hostage, in which the hostage shows sign of loyalty to the hostage –ta}er, regardless of the danger (or at least risk) in which the hostage has been placed. – From Wikipedia, the free encyclopedia (prevod!)

Додека студираше, кога ќе почувствуваше психички притисок од страна на реалниот свет, имаше обичај да се затвори во студентската соба и да остане по неколку дена додека не паднеше изцрпен од учење.

И вечерва, наместо да ѝ се придружи на Ана во спалната, тој влезе во својата работна соба и ги зари очите во првата книга што му се најде под рацете. Сите книги околу него беа дел од неговиот свет – светот на математиката и хемијата. Свет во кој се чувствуваше поудобно, поприматно и поопуштено отколку во реалниот свет, исполнет со фрустрации, политика, недоказани истории, љубов, омраза, војни... Сите овие составни елементи од реалноста тој ги гледаше како одраз на несовршеноста на човечкиот мозок. Неколките пива што ги испи со професорот, зачинети со кажувањата на гостинот, уште повеќе му ги брануваа мислите. Беше очигледно дека мозокот не му регистрира ништо од она напишаното во книгата. Набргу и очите му откажаа послушност, заспа...

Некаде по полноќ, неговата вереница Ана го најде во пижами, заспан во фотелјата со челото врз отворената книга. На масата, пред него се наоѓаше времена слика со малиот Александар и кучето Белчо. На Ана ѝ беше жал да го разбуди. Додека стоеше на вратата, за момент се загледа во сликата. Се прашуваше колку ли му значат тоа дете и тоа куче на Крис? Тој не ѝ раскажа многу за патот во **Ма**, а сликата беше единствениот видлив спомен од тој пат. Додека Ана, загледа во сликата, се прекоруваше себеси што мора да го разбуди, духот на Крис беше некаде високо на синото небо. Лебдејќи пред малиот блиндиран прозорец од научноистражувачкиот

модул од интерпланетарната вселенска станица, уживаше во необичната глетка што се протегаше пред него. Голем број работи беа распоредени во формација во вид на коњска потковица свртена кон сонцето. Робовите како да клечеа на небото со штитови пред себе. Долгите антени за далечинско управување, вперени под кос агол нагоре, се чинеа како копја. Не многу далеку, напред, во правец на центарот на потковицата, се наоѓаше огромно конкавно огледало. Сончевата светлина силно се рефлектираше од штитовите што светеа како мали сонца и паѓаше под прецизен агол врз огромното огледало. Од центарот на огледалото излегуваше тенок, сјаен светлосен сноп, кој, полека ширејќи се, се зариваше долу, во веќе загадената и згусната атмосфера околу планетата Ајмез. На Крис му се чинеше како да оживеала фалангата од приказната на дедо му. Наместо по земја, фалангата, совршено построена пред својот водач – огледалото лебдеше горе на небото – небаре маршираше кон сонцето...

‘Погледот е восхитувачки, зар не, Крис?’ – прокоментира зад него еден од членовите на екипажот. „Треба да си горд со резултатите што ги постигнавме со новиот минерал кристандит. Смесата од кристалот и просирното желе, збогатени со траги од ураниум, а во согласност со твоите пресметки, генерира посилна светлина од кој било кристал што го испробавме претходно. Но, имам нешто за тебе, мој колега – продолжи членот на екипажот. Оваа поштенска разгледница тукушто е донесена во станицава со снабдувачкиот брод.

На разгледницата беше прикажано мало детско игралиште пред една градинка исполнето со разиграни деца.

„Тато, ти благодариме за светлината што ја испраќаш долу. Те сакаат твојата ќерка Евдокија и мама Ана. Те очекуваме долу наскоро.“ – со фломастер беше напишано преку разгледницата.

Сè уште гледајќи во картичката, Крис влезе во својата мала кабина, лоцирана до самата кристално-оптичка лабораторија. Мал детаљ од разгледницата му падна во очите. Едно од децата ја подало главата надвор од горниот прозорец на моделот на вселенскиот брод. Се гледаше дека моделот беше малку ‘рѓосан, ама знамето на Акирема на десното крило сè уште беше јасно препознатливо.

„Господ да ја благослови Акирема“ – си рече Крис.

Во тој момент Ана нежно го почукна по рамото. Сонот престана.

– Крис, те молам, дојди легни си в кревет. Не мислам дека фотелјата е добра замена за креветот. – рече Ана, гледајќи во црвенилото на неговото чело од долгото лежење врз книгата. – А, и оваа мала госпоѓица во стомакот никако да заспие. Ме клоца со сета сила...

Крис, полуразбуден, тргна по Ана во спалната соба и удобно се истегна во топлиот кревет...

...во тоа време, на спротивната страна од планетата Ајмез, високо искаченото сонце на хоризонтот означуваше пладне. Јана, мајка му на Александар, переше алишта во каменото корито крај бунарот. Перењето на раце е напорна и тешка работа. За Јана тоа не претставуваше некој проблем.

Иако ниска по раст, беше цврста и силна жена. Годиците беа на нејзина страна – беше во триесеттите. А и убавината, со која Створителот ја обдарил, сè уште

беше впечатлива. Како што го креваше ведрото од длабокиот бунар, така нејзиното румено лице сè појасно се оцртуваше во бистрата бунарска вода. Кога ќе го зафатеше ведрото со рака од јажето и ќе го принесеше кон коритото, можеше да се огледа во водата. Цртите на нејзиното складно тело се насираа преку затегнатиот елек. Бисерниот гердан околу вратот светеше на сонцето. Долгото, рачно везено здолниште слободно се лизгаше од нејзината сè уште тенка половина надолу. Гумените опинци ѝ беа оставени малку понастрана. Таа беше поткачена со босите нозе на измазнетата камена плоча пред коритото. Плочата се загреваше од сонцето, па Јана одвреме-навреме ќе си полееше ладна вода по нозете. Додека водата се слеваше, нозете блескаа од белина. На Јана, во тој момент ни малку не ѝ беше важно како беше облечена. Во ведрото со вода дури и не погледнуваше. Нејзиното внимание беше окупирано со извалканите алишта од нејзиниот сопруг. Во тек беше сезоната на рано есенско орање и тој често се враќаше од нива со кал до коленици.

Додека Јана ги переше алиштата, Александар си играше со мачето под чардакот. Кога кучето Белчо е дома, таа е спокојна. Сè до погребот на дедо Филип, Белчо обично не се одвојуваше од Александар. Од погребот наваму Белчо почесто го снемуваше од дворот. За неа тоа предизвикуваше скриена загриженост. Цело време се обидуваше малечкиот да го држи на око. Занесена во перењето, на момент го испушти од вид. Кога погледна, мачката мирно дремеше под чардакот, а Александар го немаше.

– Ацеее... – подвикна малку.

Одговор не доби. Го прекина перењето. Се стрча до нужникот на крајот на дворот. Александар не беше таму. Направи круг околу амбарот, подзастана и се замисли. ‘О Сторителу, каде би можел да се изгуби?’

Портата беше затворена. Ако излезеше низ порта, сигурно ќе го слушнеше крцкањето. Спроти бунарот, на крајот од дворот се наоѓаше трлото, а зад него ниска дрвена ограда. Недалеку од оградата почнуваа гробиштата. Александар имаше обичај понекогаш да се искраде до трлото, ама никогаш не поминал преку оградата.

Јана се упати кон трлото. Ја прескокна ниската ограда и со брзи чекори пресече право низ гробиштата, довикувајќи го.

– Ацее... Ацее...

Немаше одговор. Стравот во неа почна да расте. Не го здогледа низ гробиштата. Тишината околу неа уште повеќе ја вознемируваше. Додека го довикуваше, не ни забележа дека веќе беше стасана пред црквичето. Вратата на црквичето беше подотворена. Се втурна внатре без двоумење.

– Оф, ама ме исплаши, бре синче! Зошто не се јавиш?

Александар беше седнат во првиот ред, на второто столче оддесно, со години резервираното место за покојниот дедо Филип. На соседното столче беше оставен роботот во седечка положба. Александар, всушност, и не седеше. Тој беше скоро легнат во големиот стол и љубопитно ги гледаше иконите. Воопшто не обрати внимание на вцрвенетото лице од мајка си, ниту на нејзините зборови.

– Мамо, јас сакам да бидам како бате Ристе од Акирема. Знаеш мамо, како оној батко што седеше на ова столче кога дедо Филип лежеше заспан во ковчегот.

Јана го фати малечкиот за рака и тргна кон излезот. За момент се загледа во иконата со Сторителот над олтарот. Се почувствува малку засрамена. Ја одбрази шамијата, се прекрсти и тивко, повеќе за себе, прозборе: „О, Сторителу, ти благодарам што ми го чуваш...“

Таа не ни забележа дека столовите беа нови, сидовите варосани и дека пукнатината на покривот веќе ја немаше. Со едната рака цврсто го држеше Александар, а со другата ја затвори вратата. Веќе ѝ беше олеснато на душата. Беше смирена и чекореше полека. Наместо преку гробовите, тргна по тесната, кривулеста патека низ гробиштата.

Кога поминуваа покрај гробот на дедо Филип, Јана малку се изненади. Со поткрената глава Белчо спокојно лежеше пред самиот крст. Во сенката на засушениот венец што го оставија сините баретки. „Аце, види го Белчо. Сега знам каде се губел одвреме-навреме“. Александар се стрча до него. Го погали малку, повикувајќи го да појде со него дома. Белчо како да не го слушаше. Мрдна неколку пати со опашката и кратко залаја.

– Ајде, Аце, остави го. Кога ќе огладни, сам ќе се прибере.

Малку потоа, Александар со сериозен глас ја запраша мајка си, додека го стегаше роботот под мишката:

– Мамо, а што треба да правам за кога ќе пораснам да станам како бате Ристе од Акирема?

– Да ја слушаш мама и да веруваш во чичкото од иконата на баба ти – без двоумење одговори Јана.

– Кога ќе пораснам мамо, сакам да го научам овој робот да го зборува нашиот јазик.

Мајка му повеќе не му обраќаше внимание. Повторно се зафати со перењето.

Александар го подигна мачето што му се врткаше околу нозете. Роботот беше оставен седнат на земјата, со грбот потпрен на ѕидот. Александар го милуваше мачето, обидувајќи се да го намести и него во седечка положба до роботот. На мачето не му се допадна многу седењето. По неколку секунди се исправи на нозете и побегна. Александар гласно се смееше. Начека момент кога мајка му беше свртена со грбот. Извади од џебот на скинатите панталони парче од икона на кое беше претставено лице на Сторителот и се загледа во него.

– Дедо Господ, ќе ми помогнеш ли да бидам како бате Ристе од Акирема кога ќе пораснам? Искрено ти ветувам, ќе ја слушам мама. Таа вели имало страшни сверови зад планините. Кога ќе бидам голем како бате Ристе сакам да постројам илјадници работи долу во котлината и да тргнам со нив преку планините, па да видат сверовите кој е Александар.

ПРЕПРОЧИТУВАЈКИ ГИ „ИЗМЕШАНИ(ТЕ) СВЕТОВИ“ НА НОВЕ МЛАДЕНОВСКИ

Препрочитувајќи го сега во сè уште ракописна форма возбудувачки необичниот прозен текст на мојот стар, а сега на другиот крај на планетава вкотвен пријател Нове Младеновски и настојувајќи да се справам со моите поинакви очекувања (од него), се прашувам: не е ли пред своето обзnanување можеби ако не најнеобичниот, тогаш секако најнеочекуваниот роман во веќе не така скромната и, се надевам, не само во квантитативна смисла, македонска национална романескна продукција. Оттука и тешкотијата – со што поскоро да се справувам во и меѓу овие неколку придружни редови, нафрлени како скромна првична рецепцино-аналитичка реакција кон него. До толку повеќе што тие веќе утре би можеле да бидат и со посредничка улога на романов и неговите идни читатели. Треба ли воопшто и да ја соопштувам изненадата што, по толку времиња, ми се јавува стариот пријател? Наместо очекуваните(?) поетски творби, како некогаш, пак, еве ти го него со еден не така скромен прозен габарит, тематизиран врз сосема актуелната и извонредно сложена состојба, предодредена за политиколошки истражувања, а не за раскажувачка или за романескна проза. Освен тоа, и навистина, барем за мене, а веројатно и за старата добра литература, по наше, во прашање е уште и една премногу(?) модерна и сложена, да не речам можеби и понагласено техницизи-

рана терминологија. Над или по сето тоа, пак, ќе остане ли некој ред за да се посвети и на самите дејства во оваа, бездруго, и на свој начин, во/со сета нејзина квалитативна недореченост, динамична романескна проза, а заедно со тоа и на дејствениците што се нивни носители? За сето тоа, а небаре за романескната композиција и за сигурно не малото мноштво преостанати и натамошни специфичности и вредности, во врска со кои на овие неколку странички се обидуваме да поразговораме и со самиот автор, односно со неговите креативни интенции што се вкомпонирани во оваа негова проза.

Обидувајќи се малку и да се соземеме по првопрочитот на само така лежерно „измешаните“ и (не)споиво споените светови од романот на Нове Младеновски, не може а веднаш да не констатираме дека неговата проза започнува дури и како еден ултрафутуристички и за нашиов културен простор сè уште не многу вообичаен роман. Но заедно со, ако не уште и пред таа констатација, на евентуалниот читател на овие редови не може а уште еднаш да не му предочам дека од авторот предложениот наслов на оваа проза, во дејствена смисла е применлив и читлив повеќекратно. Како на, во техниката, а особено во информатиката упатен човек, нему, пред сè како да не му недостасува идејата за непостоењето, т.е. за непроменливоста на движењето на времето, односно дека светот што настојува да ни го открие меѓу кориците на оваа негова книга, истовремено е свет на некое условно идно време, а паралелно е и свет на инаку прочитаното, односно свет на во некое необично огледало виденото наше време. Тоа веднаш значи дека, ако не како примарни аналитичари на, тогаш и секако како (условно) примарни соговорници со овој роман, сме пред или веќе сосема со откривањето на креативната идеја за

некакво временско слевање на нашиов свет со некоја негова невозможно можна перспектива од/во иднината.

Треба ли сега воопшто и да повторувам или да потсетувам дека авторот на книгата со која водиме еден помалку необичен разговор е одамна на од нас најоддалечениот континент и дека неговите „измешани светови“ се одраз на неговата креативна перцепција за иднината на светот воопшто, а посебно перцепција за иднината на нашава татковина. Најтревожното е во тоа што таквата иднина мошне брзо и мошне лесно за нас би можела да биде веќе и сегашност. Се разбира, сето тоа во оваа книга е креативно реализирано на еден примарно фантазен прочит пред сè на нашава незавидна национална сегашност. Вистинскиот резултат од сето тоа нема ни да го видиме вистински ако немаме предвид дека се во прашање технолошко-техничките можности на авторот, споени со неговите креативни идеи и со патриотските интенции, желби и соништа. Тоа си е, сè уште, значи, нашиот Нове Младеновски, кој дозволи ако не да го забораваме, тогаш скоро да го жртвуваме како поет, за да може да ни се врати, сега, по долги години, како романсиер, и тоа да ни се врати со роман, кој, со сите свои необичности, со сите свои сопствени (на самиот текст) композициски, стилски и идејни неизедначености, не ќе може а соодветно да не се позиционира на бездруго пространата мапа на македонската актуелна романескна продукција. Но, ќе се позиционира пред сè на позицијата на прв и засега единствен роман создаден во кругот на не малата група партиципенти во македонската литературна колонија во Австралија. Наспроти неговата творечка осаменост, што со сигурност ја претпоставуваме, Нове веројатно дури отсега ќе треба

да се приклучи кон редовите и кон акциите на македонските литературни дејственици во Австралија.

*

Интересно пред сè, поприлично провокативно, а не малку и ризично, ризично во творечка смисла е што Нове Младеновски се впушта да го литераризира нашиот актуелен национален и државен проблем во врска со од страна на нашите јужни соседи оспоруваното име на нашава држава. Виден во можно претпоставена блискоиднинска перспектива. За среќа, создава или пресоздава поприлично живи и индивидуализирани персонални посебности. И особено е тоа така бидејќи го прави на крупен, на глобален план, en bloc. Па сепак, започнува, како што веќе рековме, во стилот на еден препознатливо футуристички роман, со променети или извртени, а не ретко и на електронски јазик шифрирани имиња. Меѓутоа, понатаму, без да ги „открива“ подетално процесите на планираната насилна промена, дава стравично-катастрофична слика на обезличена и умртвена земја или сива зона, како што се нарекува кај него. Во сето тоа уфрлува и личности (ликови) на условно обични луѓе, меѓу кои пред сè Македонци како од самата земја, така и од редот на нашите иселеници во САД. Бидејќи првата глава, насловена како „Приказна за старомодните хуманоиди“, функционира само како увертира во романот, тоа го започнува веќе во втората глава и тоа со јавното, телевизиско прикажување на расправа(та) во Глобалното (читај Генералното) собрание за доброволно преименување или за натамошно обезименување на нашата земја. На расправата, за читателот немотивирано и неочекувано, се уфрлува еден сосема обичен претставник на земјата. Тоа е стариот Филип од некое село на планината Кожуф – веројатно

Рожден. За нас, барем, стариот е нејасна или недоволно, ако не и воопшто немотивирана замена за некој млад, учен и во политичките кругови на земјата инфилтриран човек од истото село. Стариот Филип преку телевизијата е откриен од неговиот внук во САД, Крис, односно Ристе, а потоа се остварува и нивна средба на аеродромот пред враќањето на стариот во земјата.

Сето ова, се разбира, е нешто проширена увертира во авторовата пожелувано планирана разрешница на проблемот што го белетризира во оваа негова проза. Главниот протагонист на романот, а тоа е спомнатиот Крис (Ристе), како млад научен кадар, минеролог, со непосредно пред ова довршен и веќе предаден докторски труд во врска со ретките минерали, по средбата со неговиот дедо покажува интерес да престојува во земјата на неговите родители. Патува во регионот од којшто потекнува неговиот татко, и тоа најпрво во посета на нивната фамилија. Потоа авторот го доведува во врска со членовите на хуманитарната мисија, која во сивата зона, односно во обезличената земја дејствува под заштита на сините баретки. Всушност, го доведува во врска со членовите на научноистражувачката единица, замаскирана во спомнатата мисија, која ги истражува на планетарно рамниште ретките минерали на оваа планина. Тоа се совпаѓа, пак, со истражувачкиот проект на Ристе во Америка, т.е. со проблемот на неговиот докторски труд. И сега тука, на теренот, откако ќе го вклучат и него во истражувачката екипа, тој ќе го пронајде бараниот минерал, односно минералот до кој претходно дојде по теориски пат, во неговиот како докторска теза реализиран проект во Америка.

Во прашање е составувањето на мозаикот и среќната завршница на нашиот голем државен и национален

проблем според визијата на романсиерот. Главниот фабуларен тек на романов, меѓутоа, е „гарниран“, т.е. уметнички дополнет и облагороден со мноштво автентични, живи егзистенцијални детали како од животот на помалку или повеќе активираните претставници на романескниот персонаж од редот на Македонците во Америка, уште повеќе од животот во самата Македонија, но обезличена и вратена векови наназад. Видени преку искуството на Ристе при неговото доаѓање во Македонија, која ќе ја види, односно ќе ја најде во една најнезавидна состојба на онесреќена, на присилно казнета, а енергетски и егзистенцијално осиромашена земја. Наспроти сочуваната животна и човечка топлина кај тие луѓе. Покрај таквите идилични детали и епизоди, посебно се впечатливи сега веќе вистинските, во најтесна смисла авторски епизоди во кои на Ристе му се откриваат античките реликвии што се чувале во нивниот дом, чиј последен чувар и заштитник бил неговиот дедо Филип. Не преземајќи обврска да ја продолжи таа заветна традиција, Ристо ги погребува и нив заедно со неговиот мртов дедо. Завршните секвенци на романот дејствено се реализираат во Америка и тие функционираат како едно не за секој читател потребно дорекување.

И, за крај, не можеме да не го потенцираме смелиот зафат на патриотски настроениот автор со една навистина жестоко актуелна, но за уметничка трансформација не многу погодна тема. Наспроти тоа, не би можеле да се впуштиме во давање прогнози за рецепцијата на оваа проза. Воопшто не би сакале, па и не би можеле да претпоставуваме во кои и какви сè кругови на нејзини читатели ќе може најдобро да се дооствари и дорече.

Науме Радически

СОДРЖИНА

Намесито белешка за авторот	
1. Приказна за старомодните хуманоиди.....	
2. Големата претстава.....	
3. Средбата на дедо Филип со внукот Chris.....	
4. Крис посакува да патува во Ма	
5. Крис пристигнува во сивата зона.....	
6. Вториот ден на Крис со фамилијата.....	
7. Во посета на малиот стар рудник.....	
8. Крис оди во кампот на сините баретки.....	
9. Проноаѓањето на „дрвената убавица“.....	
10. Крис го посетува семејството по втор пат.....	
11. Тајната за лузната на лицето на татко му на Крис.....	
12. Тајната на стариот штит.....	
13. Закопот на дедо Филип.....	
14. Крис се враќа дома во Уњ Крој.....	
15. Како почнала приказната за „дрвената убавица“.....	
16. Сините баретки заминуваат од Ма	
17. Крис во посета на проф. МекКрој.....	
18. Сонот на Крис и играта на Александар.....	
<i>Прејроочијувајќи ги „измешани(џе) свејови“ на Нове Младеновски</i>	

